

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗΣ

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΑΝΤΕΧΕΙ ΣΤΗ ΦΘΟΡΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ;

ΡΙΜΙΝΙ 2019

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΑΝΤΕΧΕΙ ΣΤΗ ΦΘΟΡΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ;

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗΣ

PIMINI 2019

«Επ' ευκαιρία των

Πνευματικών Ασκήσεων στις οποίες συμμετέχουν τα μέλη της Αδελφότητας της Κοινωνίας και Απελευθέρωσης, και που τιτλοφορούνται “Τι είναι αυτό που αντέχει στη φθορά του χρόνου;”, η Αυτού Αγιότητα απευθύνει τον εγκάρδιο λογισμό του, ευχόμενος η ανάμνηση της θυσίας του Χριστού και της ενσάρκωσής του στην ιστορία να είναι η πραγματική βοήθεια που προσέφερε ο Θεός Πατέρας για να ξεπεράσουμε κάθε αντιξοότητα και μετριότητα του παροντικού χρόνου. Ο Πάπας Φραγκίσκος, ενώ καλεί να αντικρίσουμε το σημείο των καιρών και να αναγνωρίσουμε μέσα από τις πολυάριθμες ιστορίες αγιότητας την ευκαιρία να οικοδομήσουμε την κατοικία Του στον κόσμο, δίνει με την καρδιά του, διά των πρεσβειών της Παρθένου Μαρίας, την επικαλούμενη αποστολική ευλογία, επεκτείνοντάς την ευχαρίστως σε όλους τους παρόντες, στις οικογένειές τους και σε όλο το κίνημα»

Καρδινάλιος Πιέτρο Παρολίν, Υπουργός Εξωτερικών της Αυτού Αγιότητας

12 Απριλίου 2019

Παρασκευή 12 Απριλίου, βράδυ

Στην είσοδο και στην έξοδο:
Ludwig van Beethoven, Συμφωνία αρ. 7 σε Λα ματζόρε, έργο 92
Herbert von Karajan - Berliner Philharmoniker
Spirto Gentil αρ. 3, Deutsche Grammophone

■ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Χουλιάν Καρόν

Ίσως ποτέ όπως αυτή τη φορά δε φτάσαμε εδώ με την επίγνωση ότι δεν είμαστε σε θέση να δώσουμε διάρκεια στα όμορφα πράγματα που μας συμβαίνουν στη ζωή. Και ίσως δεν συνειδητοποιήσαμε ποτέ όπως τώρα πόσο χρειαζόμαστε κάποιον που να αντέχει στο πέρασμα του χρόνου και να απαντήσει στην απέραντη ανάγκη μας για κάτι που να διαρκεί.

Γι' αυτό, ας ικετεύσουμε το Πνεύμα, το μόνο σε θέση να είναι πάντα παρών και να απαντήσει σε όλη την επιθυμία πληρότητας που μας συνιστά.

Ελθε Άγιο Πνεύμα

Ξεκινώ διαβάζοντας το μήνυμα που μας έστειλε ο Άγιος Πατέρας: «Επ' ευκαιρία των Πνευματικών Ασκήσεων στις οποίες συμμετέχουν τα μέλη της αδελφότητας της Κοινωνίας και Απελευθέρωσης, και που τιτλοφορούνται “Τι είναι αυτό που αντέχει στη φθορά του χρόνου;”, η Αυτού Αγιότητας απευθύνει τον εγκάρδιο λογισμό του, ευχόμενος η ανάμνηση της θυσίας του Χριστού και της ενσάρκωσής του στην ιστορία να είναι η πραγματική βοήθεια που προσέφερε ο Θεός Πατέρας για να ξεπεράσουμε κάθε αντιξοότητα και μετριότητα του παροντικού χρόνου. Ο Πάπας Φραγκίσκος, ενώ καλεί να αντικρίσουμε το σημείο των καιρών και να αναγνωρίσουμε μέσα από τις πολυάριθμες ιστορίες αγιότητας την ευκαιρία να οικοδομήσουμε την κατοικία Του στον κόσμο, δίνει με την καρδιά του, διά των πρεσβειών της Παρθένου Μαρίας, την επικαλούμενη αποστολική ευλογία, επεκτείνοντάς την ευχαρίστως σε όλους τους παρόντες, στις οικογένειές τους και σε όλο το κίνημα. Καρδινάλιος Πιέτρο Παρολίν, Υπουργός Εξωτερικών της Αυτού Αγιότητας».

1. Ένα ερώτημα που δεν μπορεί να εξαιρεθεί

Έμεινα πολύ έκπληκτος από το ενδιαφέρον που προκάλεσε το ερώτημα που επιλέξαμε ως τίτλο γι' αυτές τις μέρες που θα είμαστε μαζί: «Τι είναι αυτό που αντέχει στη φθορά του χρόνου;» Αυτό φαίνεται από τον αριθμό των συμβολών που στείλατε: δύο χιλιάδες. Σας είμαι πραγματικά ευγνώμων για τη βοήθεια που μου δίνετε για την κοινή μας πορεία. Αυτό έχει ήδη συμβεί με τους φοιτητές, οι οποίοι κλονίστηκαν από το ίδιο ερώτημα. Όμως, για εμάς τους ενήλικες το ζήτημα αποκτά μεγαλύτερη σημασία γιατί έχουμε μεγαλύτερο χρόνο και ιστορία πίσω μας, και επομένως περισσότερα στοιχεία για να απαντήσουμε. Γι' αυτό αποφασίσαμε να βάλουμε στο κέντρο των Ασκήσεων της Αδελφότητας το ίδιο ερώτημα, ώστε να κάνουμε κι εμείς την ίδια επαλήθευση.

Για πολλούς από σας, η υποβολή του ερωτήματος προκάλεσε έκπληξη και πριν απ' όλα ευγνωμοσύνη. «Μία τεράστια ευγνωμοσύνη με κατέλαβε», γράφει μια γυναίκα. Και ένα άλλο πρόσωπο: «Επίτρεψέ μου να σε ευχαριστήσω γι' αυτό το ερώτημα που θέλησες να μοιραστείς με τον καθένα από μας. Μας έδωσε εκ νέου την επίγνωση ότι εμείς είμαστε ένα μέρος του χαρίσματος που κατέκτησε τη ζωή μας και μας κάνει να είμαστε εδώ, τώρα, για να πάρουμε στα σοβαρά το ερώτημά σου». Και ένα άλλο ακόμα: «Περιμένω τις επόμενες Ασκήσεις με μια τεράστια ευγνωμοσύνη. Η καρδιά μου, αν και συχνά καταπονημένη, αναμένει. Αναμένει τι; Να Τον ακούσει να μιλά εκ νέου, γιατί τίποτα δεν γεμίζει τόσο πολύ την καρδιά μου και τίποτα δεν προκαλεί τη λογική μου με τον ίδιο τρόπο, δηλαδή τίποτα δεν εξαιρεί τόσο πολύ την ανθρωπιά μου! Τι μεγάλη χάρη μου συνέβη!»

Το ζήτημα προκάλεσε μεγάλο ενδιαφέρον σε πολλούς από σας και αυτό αποδεικνύει ότι το ερώτημα που μας έχει τεθεί δεν το αισθανθήκαμε ως κάτι αφηρημένο, αλλά ως κάτι υπαρξιακό που άγγιξε ένα ακάλυπτο νεύρο εντός μας, ανακάλυψε ένα καίριο ζήτημα της ζωής από το οποίο δεν μπορούμε να διαφύγουμε. Το ενδιαφέρον που προέκυψε δείχνει το πόσο χρειαζόμαστε κάτι που να έχει διάρκεια. Και τούτο εκπλήσσει ακόμα περισσότερο, από τη στιγμή που ζούμε σε μια «ρευστή» κοινωνία και επομένως θα έπρεπε να έχουμε συνηθίσει πως τίποτα δεν διαρκεί. Πράγματι, αν εστιάσουμε την προσοχή στην κατάσταση και τον τρόπο ζωής που χαρακτηρίζει πολλούς από μας, νέους και ενήλικες, θα παρατηρήσουμε μια αστάθεια, μια μεταβλητότητα, μία συνεχή αλλαγή αντικρουόμενων αντιλήψεων. Πολλές φορές είμαστε έρμαιο μιας δίνης συναισθημάτων, πάνω στα οποία κτίζουμε αλλά και γκρεμίζουμε τα πάντα πολύ γρήγορα: κατά συνέπεια, είναι πολύ εύκολο να μείνουμε απογοητευμένοι. Τίποτα δεν φαίνεται να αντέξει, ο καιρός φθείρει, μηδενίζει τα πάντα· αυτό που μας μάγεψε χθες σήμερα χάνει την γοητεία του.

Το έλεγε ήδη ο Gaber στο τραγούδι του «*Illogica allegria*» (άλογη χαρά, Σ.τ.Μ.): «Ξέρω για τον κόσμο και για όλα τα υπόλοιπα / το ξέρω ότι όλα βαίνουν προς την καταστροφή»¹. Τον ακολουθεί ο Vasco Rossi: «Τίποτα δεν διαρκεί, τίποτα δεν διαρκεί / και αυτό το ξέρεις».² Εντούτοις, εφόσον τίποτα δεν διαρκεί, γιατί δεν αρεσκόμαστε, γιατί προσπαθούμε – αντιθέτως – να τιθασέψουμε ή να αναισθητοποιήσουμε την επείγουσα ανάγκη προσφεύγοντας σε κάποιο φάρμακο, όπως έκανε ο πρωταγωνιστής του καινούριου μυθιστορήματος του Houellebecq; Η σεροτονίνη, γράφει, «είναι ένα μικρό, οβάλ, διαίρεσιμο χάπι. Δεν δημιουργεί ούτε μετατρέπει· ερμηνεύει. Αυτό που ήταν μόνιμο, το καθιστά προσωρινό· αυτό που ήταν αναπόφευκτο, το καθιστά συμπτωματικό. Παρέχει μια καινούρια ερμηνεία της ζωής –λιγότερο πλούσια, πιο τεχνητή, και επικεντρωμένη σε μια ιδιαίτερη ακαμψία. Δεν δίνει καμία μορφή ευτυχίας, ούτε μια αληθινή ανακούφιση, η δράση της είναι διαφορετική: μετατρέπει τη ζωή σε μια τυπικότητα και έτσι επιτρέπει την εξαπάτηση. Συνεπώς, βοηθά τους ανθρώπους να ζουν, ή τουλάχιστον να μην πεθάνουν –για κάποιον καιρό. Ο θάνατος, ωστόσο, τελικά επιβάλλεται, η μοριακή δομή φθείρεται, η διεργασία αποσύνθεσης αποκαθίσταται».³

¹ «L'illogica allegria», στίχος του A. Luporini, μουσική του G. Gaber, 1981-1982, εκδόσεις ©CURCI.

² «Dannate Nuvoles» (καταραμένα σύννεφα), στίχος και μουσική του V. Rossi, 2014, ©EMI ³ M. Houellebecq, *Serotonina*, La nave di Teseo, Μιλάνο 2019, σ. 331, μετάφραση από τα Ιταλικά. ⁴ D. de Rougemont, *La persona e l'amore*, Morcelliana, Brescia 2018, σ. 7.

Το ερώτημα που αντηχεί σε αυτές τις Ασκήσεις δεν δύναται να εξαλειφθεί, επανέρχεται εντελώς αναπόφευκτα. «Αυτό το δράμα [της ζωής] [...]—αν και μπορούμε να το βλέπουμε σαν ένα παιχνίδι και να μην λαμβάνεται σοβαρά υπόψη από τους σκεπτικούς και τους χαρούμενους αμόρφωτους—είναι το μοναδικό. Και δεν μπορούμε να διαφύγουμε από αυτό χωρίς να εγκαταλείψουμε, ταυτόχρονα, και τη ζωή. Συμπερασματικά: το δράμα είναι σοβαρό, η ζωή μας δεν είναι μια φάρσα γιατί είναι μοναδική και δεν μπορούμε να μην την πάρουμε στα σοβαρά εκτός κι αν τη λησμονήσουμε».⁴

2. Το να παίρνουμε στα σοβαρά το ερώτημα είναι η πρώτη χειρονομία φιλίας

Η πρώτη χειρονομία φιλίας προς τον εαυτό μας και μεταξύ μας είναι να μην λογοκρίνουμε το ερώτημα, είναι να το παίρνουμε στα σοβαρά. Για έναν άρρωστο, η πρώτη χειρονομία φιλίας προς τον εαυτό του είναι να πάρει στα σοβαρά την αρρώστια του. Είναι απλό. Και αν έχεις έναν φίλο άρρωστο, η πρώτη χειρονομία φιλίας προς εκείνον είναι να τον προτρέψεις να φροντίζει τον εαυτό του. Το αντίθετο είναι να αφήνεται, πράγμα που αποδεικνύει μια έλλειψη αγάπης προς τον εαυτό σου.

Γι' αυτό, στην πρώτη σελίδα του *Alla ricerca del volto umano* (Η αναζήτηση του ανθρωπίνου προσώπου, Σ.τ.Μ.), ο don Τζιουσάνι μας προειδοποιεί: «Το ύψιστο εμπόδιο προς την ανθρώπινη πορεία μας είναι η “αμέλεια” του Εγώ». Συνεπώς, το πρώτο βήμα για την ανθρώπινη πορεία είναι «το αντίθετο αυτής της “αμέλειας”, δηλαδή ένα «ενδιαφέρον για το Εγώ μας», για το πρόσωπό μας. Ένα ενδιαφέρον που θα φαινόταν δεδομένο, «ενώ δεν είναι διόλου»: πράγματι, αρκεί να παρατηρούμε τη συνήθη συμπεριφορά μας για να δούμε «πόσα μεγάλα κενά ανοίγουν στο καθημερινό πλέγμα της συνείδησής μας και πόση σύγχυση επικρατεί στη μνήμη».³

Ο πρώτος όρος στον οποίο μας καλεί ο don Τζιουσάνι είναι η αγάπη προς τον εαυτό μας ως πρώτη χειρονομία φιλίας σε εμάς τους ίδιους. «Εάν αυτή [...] η αγάπη προς τον ανθρώπινο παράγοντα —όχι ως αισθητικό αντικείμενο, που κοιτάμε και μεταχειριζόμαστε με τρόπο ποιητικό, αλλά ανθρώπινη αγάπη ως μια προσκόλληση γεμάτη εκτίμηση και συμπόνια προς τον εαυτό μας, σαν να έχουμε προς εμάς τους ίδιους λίγη από εκείνη την προσκόλληση που η μητέρα σου είχε για σένα, ιδίως όταν ήσουν μικρός (αλλά και τώρα που είσαι μεγάλος) —εάν αυτό το στοιχείο δεν υπάρχει έστω και λίγο εντός μας, προς τον εαυτό μας, είναι σαν να λείπει το έδαφος πάνω στο οποίο να κτίσουμε».⁶

Επομένως, «ο πρώτος όρος ώστε [...] το κίνημα να πραγματοποιηθεί [...] ως γεγονός [...] είναι ακριβώς αυτό το αίσθημα της ανθρωπιάς μας: η “αγάπη προς τον εαυτό μας”».⁴ «Ιδού η αρχή, η πρώτη αρχή», γράφει η ETTY HILLESUM, «να παίρνουμε στα σοβαρά τον εαυτό μας [...]. Αυτή είναι η δουλειά που μπορούμε να εκπληρώσουμε και για τον πλησίον μας: να τον κατευθύνουμε όλο και περισσότερο προς τον εαυτό του,

³ L. Giussani, *Alla ricerca del volto umano*, Rizzoli, Μιλάνο 1995, σ. 9. ⁶

L. Giussani, *Uomini senza patria (1982-1983)*, Bur, Μιλάνο 2008, σ. 292

⁴ Ο.π., σ. 294.

να τον βοηθήσουμε να μην απομακρυνθεί από τον εαυτό του, να τον πιάσουμε από το χέρι και να τον συνοδέψουμε ξανά στις πηγές που του ανήκουν».⁵

Αυτός που δεν λογοκρίνει το ερώτημα, χάρη στην αγάπη που βιώνει προς τον εαυτό του, είναι ο μόνος σε θέση να το υποβάλλει στους άλλους. Επομένως, ο αληθινός φίλος είναι εκείνος που υποβάλλει το ερώτημα, όπως το υπέβαλε για μας ο δον Τζιουσάνι: «Τι είναι αυτό που αντέχει στη φθορά του χρόνου;»⁶ Είναι ένα ερώτημα που μας υποχρεώνει να είμαστε ο εαυτός μας και που δεν μας αφήνει να χαθούμε. Πολλοί από σας το γράφατε. Διαβάζω μόνο κάποια από τα γραπτά σας: «Ευχαριστώ που με ξύπνησες από τη λήθαργό μου στέλνοντάς μου το ερώτημα: “Τι είναι αυτό που αντέχει στη φθορά του χρόνου;”». Σκέφτηκα ότι το ερώτημα που μου έθεσες μπορούσε να είναι πραγματικά ένα ερώτημα που υπέβαλες για μένα προσωπικά και όχι απλώς μια ερώτηση που έθεσες απλά για να την κάνεις, σκεπτόμενος ότι έτσι και αλλιώς κάποιος θα απαντήσει». «Ευχαριστώ γι’ αυτό το ερώτημά σου, που με “βασανίζει” από τότε που το διάβασα και δεν με αφήνει ήσυχη. Σε ευχαριστώ πραγματικά για το πώς προκαλείς την ελευθερία μας και μας καλείς να εισδύσουμε στο βάθος, ο καθένας στις περιστάσεις του». «Πριν από οποιαδήποτε λέξη, θα ήθελα να σου πω ότι αυτή η παρότρυνση κυριέυσε τις μέρες μου: μου έκανε συντροφιά όταν άνοιγα τα μάτια το πρωί και όταν τα έκλεινα το βράδυ». Πρόκειται για ένα ερώτημα το οποίο, σε τελευταία ανάλυση, είναι αναπόφευκτο. Αρκεί να τελειώνει η φιλία με κάποιον φίλο μας ή το συναίσθημα με το αγαπημένο μας πρόσωπο ώστε το ερώτημα να βγει στην επιφάνεια, αν και μπορεί να διατυπωθεί με μια σκιά σκεπτικισμού: συνεπώς, αν εκλείψει ακόμα και αυτή η φιλία ή αυτός ο έρωτας, τι είναι αυτό που αντέχει αληθινά;

Υπάρχει ένα τραγούδι του Guccini, *Farewell*, που περιγράφει αυτό το φαινόμενο. Μιλάει για μια ερωτική σχέση που τελειώνει: «Τότε ήταν εύκολο να ζούμε την κάθε ώρα», «μας φαινόταν σαν να είχαμε βρει το μυστικό κλειδί του κόσμου, / όταν ξαναβλεπόμασταν ήταν σαν να αναγεννιόμασταν άλλη μια φορά. / Αλλά η κάθε σχέση η ίδια αυταπάτη, με το τέλος της, / και ήταν κρίμα να θεωρούμε ξεχωριστή μια κανονική σχέση», «ο χρόνος μάς φθείρει και μάς συντρίβει».⁷ Είναι μια εμπειρία που μαρτυρούν και κάποια από τα γράμματά σας, για παράδειγμα αυτό: «Η ηλικία μ’ έκανε πιο σκληρή, και αυτή η σκληρότητα είναι σαν ένας μηχανισμός άμυνας προς αυτά που συμβαίνουν ώστε να μην υποφέρω. Η αλήθεια είναι ότι ο χρόνος φθείρει, είναι ένας αδίστακτος κριτής που βγάζει στην επιφάνεια αυτό που δεν διατηρήσαμε, και εγώ φοβάμαι πολύ να ανακαλύψω ότι δεν σώθηκαν αρκετά πράγματα: έτσι απλώνω στρώσεις λησμονιάς, καλύπτω, μπερδεύω, αρνούμαι να απολαύσω ακόμα και τα καλά, ώστε όλος ο απρηγόρητος πόνος να μην εμφανιστεί και ανοίξει ένα χάσμα που δεν θα μπορούσα πια να κλείσω. Υπερισχύει ένα είδος ατονίας, βολεύομαι στα τυπικά και τις συνήθειες, όπως κάνουν οι ηλικιωμένοι, και έτσι κάποιες πτυχές της ζωής μου παραμένουν εξωνυχιστικά εκτός. Ακόμα και η εμπειρία μου στο κίνημα, με την πάροδο του χρόνου, έγινε μια “ηλικιωμένη θεία” με την οποία είμαι δεμένη, μοιάζει με μια κουβέρτα από λινό, με ένα αναισθητικό που με το χρόνο προκαλεί εξάρτηση και δεν έχει πια δράση. Εγώ το ξέρω ότι το ζήτημα είναι εδώ, ότι όσο περισσότερο ψάχνω τον

⁵ E. Hillesum, *Il bene quotidiano*, San Paolo, Cinisello Balsamo (Mi) 2014, σ. 44.

⁶ Πρβ J. Carrón, L. Giussani, *Ζωντανό είναι ένα παρόν*, suppl. Tracce-Litterae Communionis, Οκτώβριος 2018, σ. 2.

⁷ *Farewell*, στίχος και μουσική του F. Guccini, 1993, EMI-BMG.

έλεγχω, όσα περισσότερα κρατάω εντός μου, τόσο λιγότερα σώζονται και αναγεννιούνται. Ξέρω ότι πρέπει να μάθω να προσφέρω ακριβώς αυτό που πονάει περισσότερο, αυτό που εγώ δεν καταφέρνω να διορθώσω και μπορώ το πολύ να κρύβω, όπως κάνουμε με τη σκόνη κάτω από το χαλί».

Είναι το ίδιο πικρό συμπέρασμα στο οποίο φτάνει η ποιητική ιδιοφυΐα του Baudelaire:

«Μια μαύρη καταγίδα υπήρξε η νιότη μου, ένα βράδυ
Διαρκές· καμιά φορά τη σκίζαν ήλιοι λαμπεροί
Βροχές-βροντές τη χάλασαν, την έκαναν ρημάδι
Στον κήπο μου έχουν λίγοι μείνει πια ώριμοι καρποί.

Και να που το φθινόπωρο έχω των ιδεών αγγίζει
Και να δουλέψει φτυάρι πρέπει και τσαπί γερά,
Αν είν' της γης το χώμα γόνιμο να ξανασφίξει
Κι οι τρύπες να κλειστούν που ανοίξαν τάφους τα νερά.

Τα νέα τ' άνθη που ονειρεύομαι ποιος ξέρει αν πάλι
Στο χώμα ετούτο, που 'ν' σαν θαλασσόδαρτο ακρογιάλι,
Τη μυστική θα βρούνε την τροφή να τα ταΐζει

Με σφρίγος; Οϊμέ! Ο Χρόνος τη ζωή μας τρώει, σακατεύει
Κι ο σκοτεινός Εχθρός, που τις καρδιές μας ροκανίζει,
Απ' όσο χάνουμε αίμα πίνει και ρουφά και
αντρεύει».⁸

Είναι ο φόβος ότι όλα, κατά βάθος, διαλύονται, ότι όλα είναι απάτη και φαινομενικότητα, όπως λέει ο Montale:

«Ίσως κάποιο πρωί πηγαίνοντας μέσα στον γυάλινο, ξερό
αέρα, θ' αντικρίσω, στρέφοντας, να πραγματώνεται το
θαύμα:

το τίποτα στη ράχη μου, το κενό
πίσω μου, με τον τρόπο του μεθυσμένου».⁹

Ο Guccini, ο Baudelaire και ο Montale δεν μας αφήνουν να γυρίσουμε στα ζητήματά μας όπως είμασταν πριν, γιατί μας θέτουν μπροστά στην επιτακτικότητα της ζωής: με τον σκεπτικισμό ή μηδενισμό τους μας υποχρεώνουν να λογαριαστούμε ακόμα περισσότερο με το ερώτημα. Ειδάλλως, ζούμε σαν απεγνωσμένοι. Όπως περιγράφει ο Houellebecq: «Στερούμενος είτε επιθυμιών είτε λόγων να ζω [...], διατηρούσα ένα επίπεδο απόγνωσης αποδεκτό· μπορεί κάποιος να ζει και να είναι απεγνωσμένος. Ούτως ή άλλως, η πλειοψηφία των ανθρώπων ζουν έτσι, ίσως ενίοτε αναρωτιούνται αν

⁸ C. Baudelaire, «Ο Εχθρός», diastixo.gr/logotexnikakeimena/poihsh/2281-baudelaire

⁹ Ε. Μοντάλε, «Ίσως κάποιο πρωί πηγαίνοντας σε έναν γυάλινο, ξερό αέρα...», από το *Φινιστέρε και άλλα ποιήματα*, εκδ. Άγρα, Αθήνα 1995, σ. 61

μπορούν να στηριχτούν στην ελπίδα [...], για να απαντήσουν ύστερα αρνητικά. Παρόλα αυτά επιμένουν, και τούτο είναι ένα συγκινητικό θέαμα».¹⁰

Αλλά φίλος δεν είναι μόνο αυτός που θέτει το ερώτημα, είναι και εκείνος που δεν υποχωρεί εμπρός στη σπουδαιότητά του αποφεύγοντάς το ή στρέφοντας την προσοχή σε κάτι άλλο· συνεπώς, ο αληθινός φίλος είναι αυτός που παίρνει το ερώτημα στα σοβαρά. Ήρθαμε εδώ στις Ασκήσεις γι' αυτό το λόγο: για να λάβουμε βοήθεια ώστε να ζούμε μέσα στην αλήθεια, δίχως να αναγκαζόμαστε να κοιτάμε αλλού επειδή φοβόμαστε τα πάντα, δίχως το φόβο του μηδενός. «Ποιος στηρίζει τον κόπο μου και τη μοναξιά μου;», ρωτάει ένας από σας, «ποιος με συνοδεύει σε μια δύσκολη επιλογή; Πώς μπορεί να σωθεί η στιγμή μου; Ύστερα από τριάντα χρόνια εμπειριών, που εμπλουτίστηκαν από το χάρισμα της πίστης, με τον καιρό, όλοι οι μερικοί στόχοι που έθεσα και που θέτω και τώρα (κάποιους τους εκπλήρωσα) με οδηγούν αμείλικτα στο να θέσω αυτό το ερώτημα στον εαυτό μου. Τώρα, για κάτι λιγότερο από αυτό το ερώτημα δεν έχω όρεξη πλέον να κουνήσω ούτε ένα δάχτυλο [χωρίς δηλαδή να λαμβάνω υπόψη το ερώτημα]. Ούτε με την οικογένεια ούτε στη δουλειά, με τους φίλους, και ακόμα περισσότερο με τους αγνώστους.

3. Η αναμονή

Ερχόμαστε εδώ γιατί θέλουμε να στηρίξουμε ο ένας τον άλλον στη μάχη που ο καθένας μας καταπολεμά ανάμεσα στο να μην αναμένουμε πια τίποτα και να μην μπορούμε να σταματήσουμε να λογαριαστούμε με την επιθυμία που μας συνιστά, την επιθυμία της ευτυχίας. Μιας ευτυχίας που να διαρκεί, που να μην διαλύεται μέσα σε μία μέρα ή μια εποχή.

Πόσο καυστικό και διαδεδομένο είναι το δράμα των ανθρώπων που νομίζουν ότι δεν υπάρχει απάντηση στο ανθρώπινο ερώτημα· και όμως, δεν μπορούν να το εξαλείψουν. Το περιγράφει αυτό ο Τολστόι: «Ο άνθρωπος κοιτάει γύρω του και ψάχνει απαντήσεις στο ερώτημά του, μα δεν τις βρίσκει. Βρίσκει γύρω του διδασκαλίες που δίνουν απαντήσεις σε ερωτήματα που εκείνος δεν θέτει διόλου, μα απάντηση στο ερώτημα που θέτει στον εαυτό του δεν υπάρχει [...] Και [...] βρίσκεται μόνος απέναντι σ' έναν ολόκληρο κόσμο, μ' εκείνα τα τρομερά ερωτήματά του που σπιλώνουν την ψυχή του».¹¹ Μόνος.

Κάποιες φορές αισθανόμαστε το φόβο ορισμένων ερωτημάτων ακόμα και στους φίλους μας, όπως γράφει αυτό το πρόσωπο: «Παρόλα αυτά που έζησα, είδα και αισθάνθηκα, αυτή τη στιγμή που μου κάνεις την ερώτηση αφαιρούμαι για να μην απελπιστώ, διότι το βάρος της ζωής είναι υπερβολικά μεγάλο, κυρίως ο φόβος ότι τα πράγματα δεν είναι αιώνια, ότι διαφεύγουν· ο καιρός περνά και τίποτα δεν μένει. Όταν θέτω αυτά τα ζητήματα στους φίλους μου αισθάνομαι εξωγήινος, έναν άνθρωπο που “σπαζοκεφαλιάζεται πάνω στο νόημα της ζωής και φοβάται τον θάνατο”· έτσι, παραμένω πίσω, κλείνομαι στον εαυτό μου, φαίνεται σαν να μην υπάρχει τίποτα που να αντέχει στη φθορά του χρόνου».

¹⁰ M. Houellebecq, *Σεροτονίνη*, ό.π., σ. 221.

¹¹ L. Tolstoj, *Sulla vita* (Περί ζωής), Feltrinelli, Μιλάνο 2018, σ. 78.

Αλλά ακριβώς αυτό το ερώτημα, που σπιλώνει την ψυχή, οδηγεί τον Borges να ψάχνει ακατάπαυστα το στοιχείο που μπορεί να απαντήσει σε αυτό: «Θα εξακολουθώ να το ψάξω μέχρι την ημέρα / των τελευταίων βημάτων μου στη γη»,¹² μένοντας έτσι ειλικρινής με τον εαυτό του μέχρι βάθους.

Ενίοτε μπορεί να φαίνεται αλλόκοτο να θέτουμε αυτό το ερώτημα. Και όμως, η επιτακτική ανάγκη για την οποία μιλάμε είναι τόσο έμφυτη, που ανεξάρτητα από κάθε φαινομενικό κοινό αίσθημα, ο ειλικρινής άνθρωπος αδυνατεί να την αποφύγει. Γι' αυτό ο Καμύ επαναστατεί και διαβεβαιώνει, φωνάζει την αλήθεια αυτής της αναπόφευκτης ανάγκης μέσα από τη φωνή του

Καλιγούλα: «Μα εγώ δεν είμαι τρελός. Αντιθέτως, ποτέ δεν υπήρξα τόσο συνετός. Αισθάνθηκα απλώς μια απρόσμενη δίψα για το αδύνατο [...]. Τα πράγματα, έτσι όπως είναι, δεν μου φαίνονται ικανοποιητικά. Αυτός ο κόσμος, έτσι όπως είναι φτιαγμένος, δεν είναι υποφερτός. Εξ ου και χρειάζομαι το φεγγάρι ή την ευτυχία ή την αθανασία: ίσως χρειάζομαι κάτι το παράλογο, αρκεί να μην είναι αυτού του κόσμου».¹³

Η δυσκολία εύρεσης της απάντησης μας οδηγεί να αναρωτιόμαστε εάν αυτό που ψάχνουμε πρόκειται για όνειρο. Ο Ισπανός ποιητής Antonio Machado, όχι μόνο έχει το θάρρος να υποβάλει το ερώτημα στον εαυτό του με σοβαρότητα, αλλά δείχνει και τον όρο που πρέπει να τηρούμε ώστε να ανιχνεύσουμε, σε περίπτωση που έρθουν, τα σημάδια μιας απάντησης: μια καρδιά πρόθυμη, που κοιτάει και ακούει. Γράφει: «Κοιμήθηκε η καρδιά μου; / Κυψέλες των ονείρων μου, / δεν δουλεύετε πια; / Στέγνωσε / το μάγγανο της σκέψης μου, / άδειασαν οι στάμνες, / γυρίζοντάς τις, / γεμάτες σκιά; / Όχι, η καρδιά μου δεν κοιμάται. Η καρδιά μου είναι ξύπνια, ξύπνια. / Δεν κοιμάται ούτε ονειρεύεται, κοιτάει / με τα διαυγή ανοιχτά μάτια, / μακρινά σημάδια και ακούει / στην όχθη της μεγάλης σιωπής».¹⁴

Όταν την παίρνουμε στα σοβαρά, η ζωή μας οδηγεί ακριβώς εκεί, στην όχθη της μεγάλης σιωπής, δηλαδή του Μυστηρίου, μπροστά στο οποίο δεν μπορούμε παρά να μείνουμε με τα μάτια ανοιχτά, διαυγή, περιμένοντας να δούμε κάποιο σημάδι από το ίδιο το Μυστήριο. Μόνο αυτός που υιοθετεί αυτή τη στάση προθυμίας είναι σε θέση να συλλάβει, όταν εμφανίζεται, την εισβολή μιας απάντησης στην επιθυμία της καρδιάς και να αναγνωρίσει τα σημάδια της εκδήλωσής της. Το να θέτουμε την ερώτηση, να την αφήνουμε να εισβάλει, μας κάνει προσεκτικούς στο να ανιχνεύσουμε οποιοδήποτε ίχνος απάντησης, όπου και να βρίσκεται. Το περιγράφει εύστοχα ένα ποίημα του Patrizio Barbaro: «Το μάτι κοιτάει. [...] Είναι το μοναδικό όργανο σε θέση να αντιλαμβάνεται την ομορφιά [...] η ομορφιά φαίνεται γιατί είναι ζωντανή και συνεπώς αληθινή. Ας πούμε καλύτερα, ότι μπορεί να συμβεί να τη δούμε. [...] Το πρόβλημα είναι να έχουμε μάτια και να μην ξέρουμε να βλέπουμε, να μην κοιτάμε τα πράγματα που συμβαίνουν. [...] Μάτια κλειστά. Μάτια που δεν βλέπουν πια. Που δεν έχουν πια περιέργεια. Που δεν περιμένουν να συμβεί πια τίποτα. Ίσως γιατί δεν πιστεύουν πως η

¹² J.L. Borges, «Cristo in croce» (ο εσταυρωμένος Χριστός), στο *I congiurati* (οι συνωμότες), Mondadori, Μιλάνο 1986, σ. 17.

¹³ Α. Καμύ, *Καλιγούλας*, πράξη Α', σκηνή 4.

¹⁴ Α. Machado, «S'è addormentato il mio cuore?» (Κοιμήθηκε η καρδιά μου;), LX, *Solitudini* (μοναξιές) 1899-1907, στο *Tutte le poesie e le prose scelte*, Mondadori, Μιλάνο 2010, σ. 107.

ομορφιά υπάρχει. Αλλά στην έρημο των δρόμων μας, Εκείνη περνά, σπάζοντας το τελειωμένο όριο και γεμίζοντας τα μάτια μας με άπειρη επιθυμία».¹⁵

4. Το απρόοπτο

Η ομορφιά περνά, συμβαίνει, χωρίς να μας ζητήσει την άδεια, αφηφώντας κάθε σκεπτικισμό, κάθε μηδενισμό. Αν δε κάποιος είναι προσεκτικός, μπορεί να την εντοπίσει. Συνεπώς, αυτό που μας ζητείται είναι να εστιάσουμε την προσοχή μας ώστε να την εντοπίσουμε όταν παρουσιαστεί. «Με τους ενδοιασμούς –γράφει πράγματι ο Καμύ στο *Taccuini* (Σημειωματάρια, Σ.τ.Μ.)– ο άνθρωπος δεν θα μεγαλώσει. Το μεγαλείο έρχεται, με το θέλημα του Θεού, σαν μια όμορφη μέρα».¹⁶

Όλη η ζωή μας συνίσταται στο να εντοπίσουμε τη στιγμή που η ομορφιά περνά μπροστά στα μάτια μας. Πώς μπορώ να συνειδητοποιήσω ότι την εντόπισα; Το βλέπω χάρη στο γεγονός ότι ξαφνικά ανοίγει διάπλατα τα μάτια μου και αφυπνίζει την επιθυμία μου.

Ποια είναι, όμως, η αναγκαιότερη ομορφιά; Είναι μια προτίμηση, η υπέρτατη προτίμηση που όλοι μας περιμένουμε να βιώσουμε. Διότι η προτίμηση είναι η μέθοδος κάθε αφύπνισης, κάθε λύτρωσης, κάθε γέννησης του ανθρωπίνου, του Εγώ.

Διηγείται ένας από σας: «Πέρυσι προσλάβαμε μια νέα καθηγήτρια για να διδάσκει στο δημοτικό σχολείο. Βιώνει την ίδια κατάσταση σύγχυσης πολλών νέων, ειδικότερα το άγχος που προκύπτει γενικά από το φόβο να μην είσαι ποτέ στο ύψος των περιστάσεων. Τις προάλλες ήρθε σε μένα και μου εξιστόρησε ότι από τότε που είναι στο σχολείο είναι χειρότερα απ' ό,τι πριν, γιατί εμφανίζονται εντός της πολλά ερωτήματα και πολλές πληγές. Της είπα, επομένως, ότι είναι η καλύτερη στιγμή της ζωής της, ότι τα ερωτήματα και οι πληγές ανοίγουν μπροστά σε κάτι που κατά κάποιο μέτρο μας προσφέρει ήδη μια ελπίδα. Μου είπε πως όχι, πως οι πληγές είναι πολύ επώδυνες και ότι πριν, τουλάχιστον, είχε ένα “τοίχος προστασίας”, ενώ στο σχολείο αυτό είχε καταρρεύσει. Σ' εκείνο το σημείο μου διηγήθηκε την ιστορία της, με όλες τις λύπες και τις δυσκολίες που είχε περάσει. Ύστερα πήγε για ένα μικρό χρονικό διάστημα στο σχολείο Newman, όπου δούλεψε για δύο μέρες. Αφού επέστρεψε μου είπε: “Στο σχολείο Newman μου συνέβη κάτι. Κάτι που δεν ξέρω τι είναι. Οι άνθρωποι όμως το αντιλήφθηκαν γιατί μου το λένε. Μου λένε ότι είμαι πιο χαρούμενη και ήρεμη. Μου το λένε συνεργάτες και συγγενείς. Κ' εγώ μπορώ να δω ότι μου συνέβη κάτι. Τι; Μην μου πεις ότι είναι ο Θεός, γιατί δεν μπορώ να το δεχτώ”. Της είπα να μην έχει πρόβλημα με το Θεό, αλλά να είναι ειλικρινής με την εμπειρία της μέχρι βάθους. Με ρώτησε: “Γιατί συνέβη σ' εμένα αυτό το πράγμα; Εδώ υπάρχουν πολλοί άνθρωποι που δεν πιστεύουν και στους οποίους δεν συνέβη τίποτα. Ίσως είναι για την ανάγκη που έχω, για την ανοιχτή πληγή που έχω;”».

Να λοιπόν, η ομορφιά που περνά από την έρημο των δρόμων μας ανιχνεύεται από αυτούς που έχουν πραγματική ανάγκη, από αυτούς που έχουν αυτή την πληγή και αυτή την αγνότητα. Πόσο εύκολο είναι να αναγνωρίσουμε την ομορφιά –δηλαδή τη

¹⁵ P. Barbaro, «Ah uno sguardo - dedicata a Pasolini» (Αχ ένα βλέμμα – αφιερωμένο στον Παζολίνι), στο «Una domanda a cui non so rispondere» (ένα ερώτημα στο οποίο δεν ξέρω να απαντήσω), επιμέλεια του F. Pierangeli, 30Giorni (30 Ημέρες), αρ. 11, 2000.

¹⁶ Α. Καμύ, *Taccuini* (Σημειωματάρια), III, 1951-1959, Bompiani, Μιλάνο 1992, σ. 34.

σαφήνεια μιας προτίμησης που αφυπνίζει το Εγώ μας— όταν συμβαίνει! Γινόμαστε ο εαυτός μας εάν κάποιος μας επιλέγει. Όπως λέει ένα ποίημα του Pedro Salinas: «Όταν εσύ με επέλεξες / –η αγάπη επέλεξε– / βγήκα από τη μεγάλη ανωνυμία / όλων των ανθρώπων / από το μηδέν [όταν εμφανίζεται το Εσύ είναι σαν να μας βγάζει έξω από τη μηδαμινότητά μας] [...] / Μα όταν μου είπες: “εσύ” –σ’ εμένα, ναι, σ’ εμένα, μεταξύ όλων– / ήμουν πιο ψηλά και από τα αστέρια / ή τα κοράλλια [με οδηγείς στα αστέρια] / Και η χαρά μου / άρχισε να γυρίζει / τυλιγμένη στο Είναι σου / στον παλμό σου / Την κατοχή μου μου έδινες, / δίνοντας το Είναι σου σε μένα. / Έζησα, ζω. Έως πότε; [...] / Θα είμαι ένας από τους πολλούς / όταν δεν θα σ’ έχω πια»,¹⁷ εφόσον είσαι τόσο σημαντικός για να γίνω ο εαυτός μου.

Ως εκ τούτου, το μεγάλο ζήτημα που έχουμε εμπρός μας, φίλοι, είναι αυτό: υπάρχει κάτι, συνέβη κάτι στη ζωή μας που ξεχωρίζει από όλα αυτά που δεν διαρκούν και δεν έχουν πια ενδιαφέρον για μας; «Να –γράφει ο Κίρκεγκωρ στο *Ημερολόγιό* του– το σημαντικό πράγμα στη ζωή: να είδαμε κάτι έστω μια φορά, να αισθανθήκαμε ένα τόσο μεγάλο πράγμα, τόσο υπέροχο που οτιδήποτε άλλο δεν είναι τίποτα συγκριτικά με αυτό· ακόμα και αν ξεχνούσαμε όλα τα υπόλοιπα, εκείνο το πράγμα δεν θα το ξεχνούσαμε ποτέ πια».¹⁸

Συνεπώς, το ζήτημα είναι να κοιτάμε όλα αυτά που μας συνέβησαν για να δούμε εάν κάτι αποδείχθηκε ικανό να διαρκεί με το πέρασμα του χρόνου. Συνέβη ποτέ κάτι, υπήρξε ποτέ κάποιος στη ζωή μας που απέδειξε πως αντέχει στη φθορά του χρόνου; Υπήρξε κάτι σε θέση να αγκαλιάσει τη ζωή μας συστηματικά; Αυτό είναι το μεγάλο ζήτημα με το οποίο πρέπει να έρθει αντιμέτωπος ο καθένας από μας: πρέπει να εστιάσουμε την προσοχή στην προσωπική μας εμπειρία, αν δεν θέλουμε να δούμε να πάνε όλα χαμένα.

Αυτό το «κάτι» για το οποίο μιλάμε, ο Μοντάλε το αποκαλεί «απρόοπτο»: «Ένα απρόοπτο / είναι η μοναδική ελπίδα». Όμως, πολλοί υποστηρίζουν πως «είναι ανόητο να το λέμε στον εαυτό μας»,¹⁹ και ενίοτε το σκεφτόμαστε κι εμείς.

Ωστόσο, κανείς δεν θα μπορέσει να αποτρέψει να συμβεί κάτι μπροστά στα μάτια μας: – διότι υπάρχουν περισσότερες πραγματικότητες στα ουράνια και στη γη παρά στη φιλοσοφία μας, σύμφωνα με τον μεγάλο Σαίξπηρ²⁰–: κάτι που «δεν μπορούσε να υπάρχει και είναι εδώ», έλεγε ο Τζιουσάνι το 1968, κάτι που «δεν μπορούσε να υπάρχει γιατί δεν το σκεφτήκαμε ποτέ, δεν μπορούσαμε να το σκεφτούμε, [και ούτε να το φανταστούμε], και είναι εδώ».²¹

Ήρθαμε στο Ρίμινι γιατί τουλάχιστον μια φορά, τουλάχιστον κάποια στιγμή, μας συνέβη αυτό το «απρόοπτο» που αγκάλιασε τη ζωή μας μέχρι να μας κάνει να συμμετάσχουμε σε μια χειρονομία όπως αυτή. Εφόσον ήρθαμε εδώ σημαίνει ότι είμαστε ακόμα πρόθυμοι να συναντήσουμε εκείνο το «εσύ» που μας έβγαλε από την ανωνυμία, που αποκάλυψε τον αληθινό εαυτό μας, καθιστώντας μας μοναδικούς. Πολλοί από μας αναμένουν την ανανέωση αυτής της συνάντησης.

¹⁷ P. Salinas, *La voce a te dovuta* (Η φωνή που οφείλεται σ' εσένα), Einaudi, Τορίνο 1979, σ. 195.

¹⁸ Σ. Κίρκεγκωρ, *Diario*. I (Ημερολόγιο. Α), (1834-1849), Morcelliana, Μπρέσια 1962, σ. 239.

¹⁹ E. Montale, «Prima del viaggio» (Πριν από το ταξίδι), στ.22-27, στο Id., *Tutte le poesie*, ό.π., σ. 390.

²⁰ «Είν' κι άλλα, Οράτιε, στα ουράνια και στη γη που δεν τα ονειρεύτηκε η φιλοσοφία σας» Πρβ. Σαίξπηρ, Έργα, Άμλετ, Πράξη Α', Σκηνή 5, Ίκαρος, σ. 44

²¹ J. Carrón, L. Giussani, *Vivente è un presente!* (Ζωντανό είναι ένα παρόν), παράρτημα του Tracce-Litterae-Communionis, ό.π., σ. 11.

Τουλάχιστον μια φορά, κάποια στιγμή, μας συνέβη κάτι που νοσταλγούμε. Ένας από σας το περιγράφει έτσι: «Σκέφτομαι την ερώτηση που μας στείλατε: “Τι είναι αυτό που αντέχει στη φθορά του χρόνου;”. Καλή ερώτηση! Οικογενειακές καταστάσεις που δεν αλλάζουν ποτέ, ή καλύτερα, είναι σαν να σκάβουν σταδιακά ένα μεγαλύτερο λάκκο για να θαφτούν. Σχέσεις και δομές που φαίνονται σταθερές, αλλά για τις οποίες, κατά βάθος, φαίνεται πως δεν μπορούμε να έχουμε καμία σιγουριά. Δεν γίνεται γιατί κανείς δεν μπορεί να εγγυηθεί ότι δεν θα κάνουμε τόσο κακό σε κάποιον ώστε να μην μας συγχωρέσει, ή ότι ακόμα και οι βαθύτερες φιλίες, λόγω της φυσικής πορείας των πραγμάτων, αργά ή γρήγορα δεν θα μας πληγώσουν, απογοητεύσουν ή εγκαταλείψουν. Και δεν υπάρχει καμιά δομή που η βία των ανθρώπων να μην μπορεί να καταστρέψει σύμφωνα με την επαναστατική τους ιδεολογία. Επιπλέον, το να βασιζόμαστε στις ανθρώπινες ενέργειές μας ή στη δική μας καλοσύνη αγγίζει τα όρια της γελοιότητας. Για να είμαι ειλικρινής, καμιά φορά στρέφω το βλέμμα στη ζωή μου και την αισθάνομαι ως ένα μεγάλο τάφο. Και τώρα τελευταία αισθάνομαι έτσι για ολόκληρες ημέρες. Επίσης, μου φαίνεται εξίσου γελοίο να λέω στον εαυτό μου: “Α, τι ωραία, τώρα θα πάω στις Ασκήσεις όπου θα μου πουν τι είναι αυτό που αντέχει στη φθορά του χρόνου, και μετά θα γυρίσω στο σπίτι και όλα θα είναι διαφορετικά”. Άρα λοιπόν γιατί έρχομαι; Έρχομαι, πιστεύω, για το μοναδικό πράγμα που μου φαίνεται πως μπορώ να το χαρακτηρίσω σταθερό: μία υπέρτατη, ακατάλυτη ελκυστικότητα για κάτι που ζει μέσα στο κίνημα και από το οποίο δεν μπορώ να αποκολληθώ. Έρχομαι για να ψάξω το μοναδικό πράγμα που νοσταλγώ πραγματικά».

Γι’ αυτό, φίλοι μου, ας ζητήσουμε από τον Κύριο να στρέψει ξανά το βλέμμα Του προς τον καθένα από μας σε οποιαδήποτε περίπτωση· ας αναγνωρίσουμε εκείνη την προτίμηση που μας έκανε να αναγεννηθούμε, ώστε να αντιληφθούμε το πόσο πολύτιμη είναι η ζωή μας και να μην είμαστε καταδικασμένοι να τη χάσουμε ενώ ζούμε.

Ας ζητήσουμε λοιπόν, ακόμα μια φορά, να μας περιβάλλει εκείνη η υπέρτατη προτίμηση που αναμένει το άτομό μας: «Εσύ είσαι πολύτιμος ενώπιον των ματιών μου»²², εσύ, όχι ένας άλλος, όχι ένας άνθρωπος διαφορετικός από σένα· εσύ, τώρα, έτσι όπως είσαι, όχι όταν θα αλλάξεις. Τώρα! Δεν είσαι καταδικασμένος στη μηδαμινότητά σου! Εφόσον είσαι τόσο πολύτιμος ενώπιον των ματιών Του.

Αυτό που ζητάμε αυτές τις μέρες ως μέσο για την αφοσίωσή μας είναι η σιωπή. Γι’ αυτό, ας βοηθήσουμε ο ένας τον άλλον με τη σοβαρότητά μας, σεβόμενοι καταρχάς τη σιωπή. Έλεγε πράγματι ο δον Τζιουσάνι: «Στην ουσία περνάμε μια μέρα μαζί, ή λίγο παραπάνω, για να ζήσουμε μια στιγμή μεγαλύτερης αλήθειας στη ζωή μας. Κάναμε πολλές θυσίες –πολλοί από σας πολύ μεγάλες– για να έρθουμε εδώ· ας προσπαθήσουμε να λάβουμε τα μεγαλύτερα οφέλη από αυτή την εμπειρία, να ζήσουμε τη χαρά μιας στιγμής οικειότητας με τον Κύριο: μια χαρά τόσο εκπληρωμένη, που δεν την αισθανόμαστε ούτε στις καλύτερες μέρες του χρόνου. Αυτό που μας εξασφαλίζει ένα πραγματικά καλό αποτέλεσμα είναι να είμαστε αληθινά αφοσιωμένοι [...] Τούτη η αφοσίωση επιτυγχάνεται μέσω της σιωπής. [...] Η σιωπή, πράγματι, δεν είναι τίποτα, [...], είναι μια προσευχή, η επίγνωση να είσαι ενώπιον του Κυρίου [...], είναι ένα αίτημα». Γι’ αυτό, «ακόμα και τα βιβλία που μας προτείνονται μπορούμε να τα αγοράσουμε σιωπηλά»²³ και ο καθένας από μας να υποστηρίζει τον άλλον. «Πριν απ’

²² Ησ 43,4.

²³ L. Giussani, *La convenienza umana della fede* (η ανθρώπινη ωφέλεια της πίστης), Bur, Μιλάνο 2018, σσ. 211-213.

όλα συνιστούμε τη σιωπή κατά τη διάρκεια των μετακινήσεων· επίσης, συνιστούμε να διατηρήσουμε την απόλυτη σιωπή όταν μπαίνουμε στην αίθουσα, όπου η ανάμνηση θα ευνοείται από τη μουσική που θα ακούσουμε και από τους πίνακες που θα δούμε· έτσι, θα είμαστε πρόθυμοι να κοιτάμε, να ακούμε, να αισθανόμαστε με το νου και την καρδιά αυτό που ο Θεός, κατά κάποιον τρόπο, θα μας προτείνει». Διότι «αυτό που κάνουμε μαζί αυτή τη μιάμιση μέρα δεν είναι παρά μια πτυχή της μεγάλης χειρονομίας αγάπης με την οποία ο Κύριος –όπως και να το αντιληφθείς– ωθεί τη ζωή σου [και τη δική μου] προς εκείνο το πεπρωμένο που είναι Εκείνος»²⁴.

Συνεπώς, χρειαζόμαστε τη σιωπή για να κοιτάμε καλά αυτά τα πράγματα (όταν κάποιος έχει έλκος στομάχου, δεν λύνει το πρόβλημα με το να μην το δίνει σημασία, το σέρνει μαζί του έτσι και αλλιώς, και αν δεν αντιμετωπίζει το πρόβλημα η ζωή του γίνεται βαρύτερη και αβάσταχτη». Έχουμε τη δυνατότητα να είμαστε μαζί, να μπορούμε να κοιτάμε τα πάντα χωρίς φόβο, όπως οι τελώνες που προσέτρεχαν στον Ιησού, διότι με Εκείνον μπορούσαν να είναι ο εαυτός τους, δεν είχαν την ανάγκη να είναι στο ύψος των περιστάσεων και περιβάλλονταν από αγάπη έτσι όπως ήταν.

Η σιωπή –έστω μια φορά το χρόνο ας αφήσουμε να εισχωρήσει μέχρι τα ενδόμυχα μας!–, η προσευχή, το τραγούδι, οι ενδείξεις που θα δώσουμε ο ένας τον άλλον, δεν αποτελούν επίσημες οδηγίες, αλλά βοηθήματα ώστε όλοι μας να ζήσουμε αυτή τη χειρονομία με τη σοβαρότητα που απαιτεί η ζωή.

Μπορούμε να ζήσουμε υπέροχα, φίλοι, αλλά πρέπει να το θέλουμε.

²⁴ L. Giussani, *Dare la vita per l'opera di un altro* (Δίνω τη ζωή για το έργο ενός άλλου), Πνευματικές Ασκήσεις της Αδελφότητας της Κοινωνίας και Απελευθέρωσης, Ρίμινι 8-12 Μαΐου 1992, παράρτημα στο CL-Litterae Communionis, Ιούνιος 1991, σ. 5.

ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Ομιλία της Θείας Λειτουργίας: Ιερ 20,10-13 · Ψαλ 17 (18) · Ιω 10,31-42

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΔΟΝ ΣΤΕΦΑΝΟ ΑΛΜΠΕΡΤΟ

Εάν είμαστε ειλικρινείς με τον εαυτό μας, οφείλουμε να αναγνωρίσουμε ότι και στη ζωή μας μάς συμβαίνει να μαζεύουμε πέτρες για να λιθοβολήσουμε τον Ιησού: οι πέτρες της υπερηφάνειας, της πικρής νοσταλγίας, της ενστικτώδους αντίδρασης, της κατάκρισης. Ο καθένας από μας ξέρει να αναγνωρίσει καλά αυτή τη δυνατότητα ενώπιον του βλέμματος του Χριστού, που εκφράζει τη σχέση του με τον Πατέρα. Αυτό είναι το σκάνδαλο: αυτός ο άνθρωπος είναι ο Υιός, είναι ο Υιός του Πατέρα, του Πεπρωμένου μας.

Έχουμε μπροστά μας δύο δυνατότητες: να αντισταθούμε με τους λόγους μας –τους «δικούς μας» λόγους– ή να ζήσουμε εκ νέου την εμπειρία των ανθρώπων που Τον έψαξαν. Πολλοί προσέτρεξαν σ' Αυτόν, όπως εμείς απόψε. Με άλλα λόγια, έχουμε τη δυνατότητα να ξαναζήσουμε την ίδια τους εμπειρία ξεκινώντας από την αναγνώριση του μεγαλύτερου έργου του Πατέρα: η αναγνώριση της καρδιάς μας ως δίψας για ευτυχία μέσα από οποιαδήποτε περίσταση, δοκιμασία και απογοήτευση· μια καρδιά με μια διάπυρη επιθυμία για την ευτυχία να συναντήσει εκείνη την Ομορφιά, όπως ακούσαμε προηγουμένως.

Είμαστε εδώ για να συναντήσουμε και να αναγνωρίσουμε αυτό το βλέμμα, αυτό το πρόσωπο, το ανθρώπινο πρόσωπο της ευσπλαχνίας του Πατέρα, που μας ελκύει προς αυτόν και μας αναμένει.

Σάββατο 13 Απριλίου, πρωί

Στην είσοδο και στην έξοδο:
Ludwig van Beethoven, Κουαρτέτο σε λα minore, έργο 172
Ιταλικό Κουαρτέτο
"Spirto Gentil" αρ. 49, Decca

Angelus

Αίνοι

■ ΠΡΩΤΗ ΜΕΛΕΤΗ Χουλιάν Καρόν

**«Μακάριοι όσοι έχουν καθαρή καρδιά, γιατί αυτοί θα δουν το πρόσωπο του Θεού»
(Μτ 5,8)**

Εμπρός στο ερώτημα: «Τι είναι αυτό που αντέχει στη φθορά του χρόνου;», η απάντηση δεν μπορεί να είναι τα συναισθήματά μας ή οι συναισθηματικές καταστάσεις μας, οι λογισμοί ή τα θέματά μας, που «δεν καθηλώνουν πια κανέναν».²⁵ Γι' αυτό, ας κοιτάξουμε κατά πρόσωπο το ερώτημά μας! Εμείς δεν φοβόμαστε να πάρουμε στα σοβαρά τα πιο προκλητικά ερωτήματα που δύνανται να προκύψουν στη ζωή: δεν θέλουμε να γυρίσουμε από την άλλη πλευρά, δεν θέλουμε να αρεσκομάστε με εύκολες παρηγοριές, θέλουμε να είμαστε άντρες και γυναίκες σε θέση να κοιτάμε τα πάντα.

Μια φοιτήτρια, σε μια σύσκεψη των υπευθύνων, μου έθεσε ευθέως ένα ερώτημα που μας ξεκαθαρίζει το πρόβλημα: «Το προηγούμενο Σαββατοκύριακο συγκατοικήσαμε για δύο μέρες για να υποδεχτούμε τους πρωτοετείς, μια πολύ όμορφη εμπειρία, για μένα, που ήρθε σε μια ιδιαίτερα κουραστική περίοδο. Συνειδητοποίησα ότι στο τέλος αυτής της συγκατοίκησης ήμουν διαφορετική. Το θέμα, όμως, είναι ότι αφού γύρισα στο σπίτι, με το παραμικρό πράγμα, έφτασαν είκοσι λεπτά για να είμαι και πάλι νευρική: εκείνο το όμορφο πράγμα που μου είχε συμβεί εκείνες τις δύο μέρες συμβίωσης, και που μου είχε αλλάξει, ήταν σαν να μην άντεχε στο χρόνο. Οπότε το ερώτημά μου είναι: τι συνέβη εκεί και τι διαρκεί, ύστερα, στην καθημερινή ζωή;

Εν συντομία, μπορούμε να αποσαφηνίσουμε με τρόπο πολύ απλό ότι η κατάσταση που αντιμετωπίζουμε συχνά είναι η εξής: εμείς ερχόμαστε από μια εμπειρία Α (σ' αυτή την περίπτωση μια ιδιαίτερα κουραστική περίοδος) και συμβαίνει Β (εκείνη η κοπέλα συγκατοικεί και συμβαίνει κάτι που την "μετακινεί", την καθιστά διαφορετική), αλλά μετά από λίγο καιρό, σαν να μην συνέβη τίποτα, σαν να μην υπήρξε το Β, επιστρέφουμε στο Α και βρισκόμαστε πάλι στο αρχικό σημείο. Αυτό που μας συνέβη είναι σαν να εξαφανίζεται, να μην έχει τη δύναμη να διαρκεί, να διασχίσει το χρόνο, να εξακολουθεί να μας αλλάξει.

Ίσως η περιγραφή αυτής της φοιτήτριας να είναι λίγο απλοϊκή, αλλά η ουσία είναι ίδια με εκείνη που μας περιέγραφε ο δον Τζιουσάνι στην ημερίδα έναρξης της χρονιάς: μας συμβαίνει μια ριζική καινοτομία –απρόοπτη, απρόβλεπτη–, μια απaráμιλλη συνάντηση, μια ομορφιά που μας αλλάζει, αλλά ύστερα έχουμε την εντύπωση ότι εκείνο το γεγονός περιορίζεται σ' εκείνη τη στιγμή, σαν ένα θαλάσσιο κύμα που αγγίζει την ακτή, αποσύρεται και όλα είναι όπως πριν: τείνουμε να αναγάγουμε αυτό που μας συνέβη στην προηγούμενη εμπειρία μας, στην προηγούμενη σοφία μας.²⁶

²⁵ Πρβ Η.Υ. von Balthasar, *La percezione della forma. Gloria. Una estetica teologica*, τόμος Α', Jaca Book, Μιλάνο 1975, σ. 11.

²⁶ Πρβ L. Giussani, J. Carrón, *Vivente è un presente!*, ό.π., σ. 9.

Αυτό είναι το δράμα μας. Επομένως, ας το αντιμετωπίσουμε ευθέως όπως έκανε εκείνη η κοπέλα! Ποιοι είναι οι παράγοντες που εμπλέκονται σ' αυτή την εξαφάνιση, σ' αυτή την απόσυρση της καινοτομίας που έχει επέλθει εντός μας; Γιατί ζούμε αυτή την υποψία και αυτή την αστάθεια;

1. Κάτι από «το οποίο δεν γυρίζουμε πίσω»

Το πρώτο πράγμα που πρέπει να κάνουμε για να αντιμετωπίσουμε το ερώτημα «Τι είναι αυτό που αντέχει στη φθορά του χρόνου;», είναι να επικεντρωνόμαστε στην εμπειρία μας.

Η φράση του Κίρκεγκωρ –που παραθέσαμε εχθές– μας δίνει το κριτήριο για να βρούμε την απάντηση. «Να λοιπόν το σημαντικό πράγμα στη ζωή: να είδαμε κάτι έστω μια φορά, να αισθανθήκαμε ένα τόσο μεγάλο πράγμα, τόσο υπέροχο, που οτιδήποτε άλλο δεν είναι τίποτα συγκριτικά με αυτό· ακόμα και αν ξεχνούσαμε όλα τα υπόλοιπα, εκείνο το πράγμα δεν θα το ξεχνούσαμε ποτέ πια».²⁷

Συνέβη κάτι στη ζωή μας που δεν ξεχάσαμε πια, κάτι τόσο μεγάλο, τόσο υπέροχο, που αποδείχθηκε σε θέση να αψηφά το χρόνο, τις συναισθηματικές καταστάσεις μας, τις περιστάσεις, και που μας συνόδευσε ακόμα και στις συνταρακτικότερες στιγμές της ζωής μας; Όπως ανέφερε ένα από τα χθεσινά γράμματα: «Γιατί έρχομαι [ακόμα]; Έρχομαι [...] για [...] μία υπέρτατη, ακατάλυτη ελκυστικότητα από κάτι που ζει μέσα στο κίνημα και από το οποίο δεν μπορώ να αποκολληθώ. Έρχομαι για να ψάξω το μοναδικό πράγμα που νοσταλγώ πραγματικά».

Αυτή η διάρκεια, αυτή η αντίσταση –η ακατάλυτη φύση της ελκυστικότητας που έφερε τον φίλο μας εδώ–, είναι το «σημάδι» που μας δίνει να καταλάβουμε τη σπουδαιότητα αυτού που μας συνέβη.

«Από αιώνια ευτέλεια κυριεύονται όσοι ζουν κάθε μέρα, αν δεν βρουν μια αγάπη που να διαρκεί στην καθημερινότητά τους»,²⁸ δηλώνει ο Ούγκο του Σαν Βιτόρε.

A) Η συνάντηση

Αν ακολουθήσουμε το κριτήριο που μας έδωσε ο Κίρκεγκωρ, ήδη βλέπουμε ότι το να είμαστε εδώ αποτελεί μια απάντηση στο ερώτημά μας. Πράγματι, είμαστε εδώ –όπως ο φίλος που αναφέραμε πριν– γιατί συναντήσαμε ανθρώπους που μας έκαναν να ζήσουμε μια μοναδική και καθ' όλα ανιδιοτελής προτίμηση: μας έκαναν να βιώσουμε μια πληρότητα, έναν ανθρώπινο παλμό που μας ενδυνάμωσε, μας έκανε να είμαστε ο εαυτός μας, μας απάλλαξε από τον φόβο και μας γέμισε από ελπίδα και χαρά. Μας συνέβη μια συνάντηση με την οποία, αν μη τι άλλο, προαισθανθήκαμε κάτι καινούριο, διαφορετικό, και έβγαλε στην επιφάνεια αυτό που είμαστε πραγματικά.

Αυτή είναι η εμπειρία που ζήσαμε. Η αγάπη που μου πρόσφερε ο Θεός διά ορισμένων προσώπων «με κάνει αυτό που είμαι αληθινά και [...] καθιστά μοναδικό και εμένα»,²⁹ έλεγε ο von Balthasar. Θα μπορούσες να είσαι εκατό φορές πιο ευαίσθητος, ασυνεπής και αμήχανος απ' ότι είσαι, αλλά υπάρχει Κάποιος που σε κάνει να βιώσεις αυτή την απόλυτα ανιδιοτελή προτίμηση: «Εσύ είσαι πολύτιμος ενώπιον των ματιών μου».

Είναι ξεκάθαρο, είναι μια απaráμιλλη σαφήνεια: δανειζόμενοι ακόμα τα λόγια της Ημερίδας Έναρξης του έτους, είμαστε εδώ γιατί μας κατέλαβε –ο καθένας με τις ιδιαίτερες καταστάσεις του– μια παρουσία γεμάτη πρόταση, σημασία για τη ζωή, και κατά τον ίδιο χρόνο γεμάτη συναίσθημα, επιλογή και προτίμηση προς τον εαυτό μας.³⁰

²⁷ Κίρκεγκωρ, *Diario. I* (Ημερολόγιο. Α'), (1834-1849), ό.π., σ. 239.

²⁸ Ugo di San Vittore, *De arra anime. L' inizio del dono*, Glossa, Μιλάνο 2000, σ. 13.

²⁹ H.U. von Balthasar, «Significato dell' Antica Alleanza», στο H.U. von Balthasar-L. Giussani, *L'impegno del cristiano nel mondo* (Η αφοσίωση του χριστιανού στον κόσμο), Jaca Book, Μιλάνο 2017, σ. 38.

³⁰ Δεν πίστεψαν επειδή ο Χριστός έλεγε εκείνα τα πράγματα, δεν πίστεψαν επειδή ο Χριστός επιτέλεσε εκείνα τα θαύματα, δεν πίστεψαν επειδή ο Χριστός παρέθετε τους προφήτες, δεν πίστεψαν επειδή ο Χριστός ανέστησε τους νεκρούς. [...] Πίστεψαν χάρη

Αυτό μας συνεπήρε και μας έδωσε μια προθυμία όπως τίποτε άλλο. Είδαμε μια διαφορά στις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, έναν τρόπο πιο ανθρώπινο να μεταχειρίζεται ο ένας τον άλλον, μια «συμβίωση», μια «ζωή», που είχαν μέσα τους μια καινοτομία, μια υπόσχεση, που μας γέμισαν από έκπληξη· μας έθελξε, πλησιάσαμε και μας υποκίνησε περιέργεια.

Όλα ξεκίνησαν από «τη συνάντηση με ένα αντικειμενικό γεγονός [...], η οποία συνίσταται σε μια κοινότητα που μαρτυρά μια χειροπιαστή παρουσία, όπως σε οποιαδήποτε αληθινή ανθρώπινη πραγματικότητα· μια κοινότητα στην οποία η ανθρώπινη φωνή της αρχής, μέσα από τις κρίσεις και τις οδηγίες της, αποτελεί κριτήριο και μορφή. Δεν υπάρχει εκδοχή της χριστιανικής εμπειρίας, όσο βαθιά και να είναι, που να μην ενέχει, έστω σε υπέρτατο βαθμό, αυτή τη συνάντηση με την κοινότητα και αυτή την αναφορά στην αρχή».³¹

Ίσως επρόκειτο για τη συνάντηση με μια ζωντανή χριστιανική κοινότητα ή με έναν άνθρωπο που αποδείκνυε μπροστά στα μάτια μας μια αισθητή διαφορετική ζωή.³² Εμάς, όμως, μας συνέβη μια συνάντηση που μας έθελξε και δεν μπορούμε να ξεχάσουμε –όπως λέει ο Κίρκεγκωρ–, δεν μπορούμε να εξαλείψουμε (δεν θα μπορούσαμε να την ξεριζώσουμε από μέσα μας ακόμα και αν το θέλαμε).

Μου έγραψε μια φοιτήτρια: «Εκ φύσεως προτίμησα πάντα την απομονωμένη ζωή, τους χαμηλούς τόνους, την ηρεμία του σπιτιού μου και τη μελέτη για να απομακρυνθώ από τον κόσμο. Μπορείς να νομίζεις όσο θέλεις, για το δικό σου συμφέρον, ότι η ζωή είναι άθλια και δεν υπάρχει λόγος να προσπαθείς, ωστόσο δεν έχεις τη χάρη να βρεις μπροστά σου ανθρώπους γεμάτους κίνητρα, νόημα και γοητεία [Αυτό είναι που κάνει τη διαφορά: άπαξ και το είδες, όλα είναι διαφορετικά]. Προσωπικά, η γνωριμία μου με το κίνημα σήμανε αυτό: η συνάντηση με ανθρώπους με μια καταπληκτική ανθρωπιά, η οποία, άπαξ και τη γνωρίσεις, δεν σ' αφήνει πια ήσυχο, σε βασανίζει, είναι σε θέση να σου εγείρει ξανά το πάθος για τη ζωή σου, που τόσο πολύ κακομεταχειρίστηκες». Η συνάντηση, επομένως, έφερε στη ζωή της μια αγάπη για τον εαυτό της που προηγουμένως δεν κατάφερνε να έχει. Έτσι, άπαξ και γνώρισε αυτή τη διαφορετική ανθρωπιά, δεν μπορεί να μην αισθανθεί ένα πάθος για τη ζωή της. Ύστερα όμως προσθέτει: «Γι' αυτό φοβάμαι όταν κάποιος από τους δικούς μου φίλους μου γράφει και με ψάχνει, επειδή ξέρω ότι μία μόνο ώρα με εκείνους θα έβαζε υπό αμφισβήτηση την κάθε μου στάση, θα γεννούσε εντός μου εκείνη την τόσο γνώριμη αίσθηση που έχεις όταν κοιτάς κάτι πολύ μεγάλο και υπέροχο και νιώθεις ότι θα μπορούσε να είναι και δικό σου». Είναι εντυπωσιακό! Εμείς αντιστεκόμαστε –μας είτε πολλές φορές ο Τζιουσάνι– στην ομορφιά.³³ Εμείς φοβόμαστε την ομορφιά αυτού που είδαμε. Συνεχίζει το γράμμα: «Ο φόβος μου, φυσικά, έμεινε ο ίδιος. Και όμως, πολλά πράγματα ξέχασα, αλλά όχι εκείνα τα μάτια που με κοίταζαν, διότι εκεί υπήρχε ήδη όλη η αγάπη που θα λάμβαναν τα επόμενα χρόνια και που έρχεται να με ξαναψάξει επίμονα, να με ξανακερδίσει με μια πιστότητα που ξεπερνά κάθε λογική και που αποτελεί το μοναδικό και τελευταίο φράγμα που περικλείει τον πειρασμό να ζήσω παθητικά.

Η συνάντηση με ένα φαινόμενο διαφορετικής ανθρωπιάς: όλα ξεκίνησαν με αυτόν τον τρόπο. Όπως ο Ιωάννης και ο Ανδρέας, έτσι κι εμείς βρήκαμε μπροστά μας μια εξαιρετική παρουσία γεμάτη πρόταση, γεμάτη νόημα για τη ζωή.³⁴

σε μία παρουσία. Όχι σε μια ουδέτερη ή εξασθενημένη παρουσία χωρίς πρόσωπο, αλλά με ένα συγκεκριμένο πρόσωπο. [...] Μια παρουσία γεμάτη πρόταση, ως εκ τούτου, είναι μια παρουσία γεμάτη νόημα» L. Giussani-J. Carrón, *Vivente è un presente!*, ό.π., σ. 8.

³¹ L. Giussani, *Il rischio educativo*, Rizzoli, Μιλάνο 2005, σ. 130.

³² Πρβ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo*, Rizzoli, Μιλάνο 1998, σσ. 24-26.

³³ Πρβ L. Giussani, *Affezione e dimora*, Bur, Μιλάνο 2001, σσ. 66-67.

³⁴ Το πρώτο κεφάλαιο του Ευαγγελίου του Ιωάννη τεκμηριώνει τον απλό και βαθύ τρόπο με τον οποίο ο χριστιανισμός εμφανίστηκε στην ιστορία: η φανέρωση ενός ανθρώπινου γεγονότος, η συνάντηση με μια εξαιρετική παρουσία». (L. Giussani – S. Alberto – J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo*, ό.π., σσ. 11-12).

B) Το νόημα της συνάντησης

Εντούτοις, δεν αρκεί να συμβεί το γεγονός. Είναι απαραίτητο να αντιληφθούμε το νόημά του. Διαφορετικά, όπως συμβαίνει συχνά, βασιζόμαστε ξανά σ' αυτό που γνωρίζουμε ήδη, στον συνηθισμένο μας τρόπο να κοιτάμε, στη νοοτροπία όλων των ανθρώπων. Να λοιπόν που το ζήτημα αρχίζει να βγαίνει στην επιφάνεια: όταν επιστρέφουμε στο Α αφού είδαμε το Β, σκεπτόμενοι πως όλα εξαφανίστηκαν, σημαίνει ότι δεν συνειδητοποιήσαμε τη σπουδαιότητα αυτού που μας συνέβη. Πράγματι, για να κερδίσουμε αληθινά κάτι στην εμπειρία μας, είναι αναγκαίο να αντιληφθούμε το νόημά του.

Αυτό ισχύει για όλα: «Αυτό που χαρακτηρίζει την εμπειρία είναι η *κατανόηση* ενός πράγματος, η ανακάλυψη του *νοήματός* του». Συνεπώς, η εμπειρία ενέχει τη νοημοσύνη για το νόημα των πραγμάτων». ³⁵ Ποτέ δεν κατέχουμε, δεν αναγνωρίζουμε την πραγματικότητα, εάν δεν κατανοούμε το νόημά της.

Ιδού τι γράφει μία από σας: «Τους τελευταίους έξι μήνες με παρέσυρε μια τεράστια αλλαγή που συντάραξε ολότελα τη ζωή μου, γεννώντας εντός μου έναν απέραντο πόνο. Αυτό που με σύγχυζε περισσότερο ήταν ότι τούτος ο πόνος προερχόταν από ένα από τα ομορφότερα πράγματα που μου είχε συμβεί ποτέ · ήταν, δηλαδή, παράδοξο. Συνεπώς, μιας και δεν μπορούσα να βρω εύστοχες απαντήσεις σ' αυτό που μου είχε συμβεί, ωρίμασα σταδιακά –σχεδόν χωρίς να το συνειδητοποιήσω– ένα είδος μηδενισμού, απάθειας και απουσίας νοήματος. Μια μέρα, μια στενή μου φίλη με προσκάλεσε στη Σχολή κοινότητας. Παρακολούθησα τα μαθήματα για κάποιους μήνες, χωρίς να έχω συγκεκριμένο λόγο, αλλά συνέχιζα. Ύστερα συνειδητοποίησα ότι η Σχολή κοινότητας έλεγε μια απόλυτη αλήθεια σχετικά με τη ζωή μου, και επίσης, μου έδειχνε το δρόμο για να βρω τα πράγματα που χρειάζομαι, σαν αυτά να είχαν ετοιμαστεί για μένα, και τα οποία θα με έκαναν ευτυχισμένη. Είναι σαν κάποιος να μου άνοιξε τα μάτια. Για πρώτη φορά συνειδητοποίησα ότι ακολουθούσα πράγματα που μου φαινόταν βολικά, ελκυστικά και γεμάτα υποσχέσεις, αλλά που τελικά δεν πρόσφεραν τίποτα. Εγώ, όμως, τα ακολουθούσα γιατί ήμουν αναισθητοποιημένη από την κοσμική νοοτροπία της εποχής μας, και γι' αυτό δεν προβληματιζόμουν ιδιαίτερα. Ωστόσο, τους τελευταίους μήνες είχα αρχίσει να επιθυμώ πράγματα που να αντιμετωπίζουν πραγματικά τις δυσκολίες της ζωής και να μην είναι κενούς περιεχομένου. Επίσης, άρχισα να επιθυμώ αληθινά πρόσωπα. Και ευτυχώς συνάντησα το κίνημα. Εμπρός σ' αυτή την επίγνωση, είναι σαν να αισθάνθηκα για πρώτη φορά πλήρης και ευτυχισμένη, αλλά επρόκειτο για μια μακρόβια ευτυχία, που δεν περιοριζόταν στο απόγευμα της Σχολής κοινότητας. Προφανώς, Κάποιος ξέρει καλύτερα από μένα ότι η καρδιά μου επιθυμεί, και σχεδίασε τα πάντα ώστε να μπορέσω να ζήσω στο ύψος των ερωτημάτων μου».

Συνεπώς, πρέπει να αντιληφθούμε ότι αυτό το γεγονός συνέβη, πρέπει να συνειδητοποιήσουμε τη φύση του, διότι αν δεν συλλάβουμε τη διαφορά του και το λόγο της διαφοράς του, το μεταχειριζόμαστε σαν να είναι ένα από τα πολλά πράγματα που συμβαίνουν στη ζωή, που υπόσχονται πολλά και ύστερα απογοητεύουν επειδή τελειώνουν, σαν ο χριστιανισμός να ήταν ένας από τους πολλούς θεούς στο «Πάνθεον» της νοοτροπίας όλων των ανθρώπων, μία από τις πολλές απόπειρες που προορίζεται να αποτύχει.

Δεν είναι δεδομένο να καταλάβουμε τη σπουδαιότητα ενός συμβάντος που ζήσαμε. Τούτο διαφαίνεται από το γεγονός ότι αυτό που μας συνέβη δεν καθορίζει την αυτοσυνείδηση και τις ενέργειές μας: δεν ωριμάζει η συνείδηση, δεν αναπτύσσεται το

³⁵ L. Giussani, *Il rischio educativo*, ό.π., σ. 127.

Εγώ, η συνάντηση δεν γίνεται καθοριστική για τη σχέση μας με την πραγματικότητα. Γι' αυτό εξακολουθούμε να ξεκινάμε από το Α και όχι από το Β. Όπως όταν ένα παιδί λύνει ένα μαθηματικό πρόβλημα τυχαία, χωρίς να έχει καταλάβει το λόγο: την επόμενη φορά δεν αντιμετωπίζει το καινούριο πρόβλημα με μια αυξημένη γνώση και επανέρχεται στο προηγούμενο σημείο. Το να έλυσε το πρόβλημα τυχαία, χωρίς να καταλάβει το λόγο, δεν του χρησίμευσε σε τίποτα. Έτσι είναι στη ζωή: μπορούν να μας συμβούν καταπληκτικά πράγματα και να μην μάθουμε τίποτα από αυτά. Εάν δεν συλλάβουμε το βαθύ νόημα ενός συμβάντος –όσο εξαιρετικό και να είναι– και αυτό δεν καταφέρει να καθορίσει την αυτοσυνειδησία μας, δεν χρησιμεύει σε τίποτα. Σκεφτείτε τους εννέα λεπρούς που θεράπευσε ο Ιησούς ή τους γραφείς μπροστά στον τυφλό που Εκείνος είχε γιατρέψει.

Αντίθετα, πόσο διαφορετικά είναι όλα όταν συνειδητοποιείς κάτι που μπαίνει στη ζωή σου!

Θα κάνω ένα παράδειγμα για να καταλάβουμε καλύτερα. Είναι ένα επεισόδιο που συνέβη στον δον Τζιουσάνι. Ακούγοντας *La Favorita* (Η προτιμητέα, Σ.τ.Μ.) του Donizetti στην πρώτη τάξη του κλασικού λυκείου, του συνέβη κάτι που έμεινε εντός του και τον σημάδεψε, πράγμα που φαίνεται ακόμα και όταν το εξιστορεί πολλά χρόνια αργότερα: «Όταν ο εξαιρετικός τενόρος τραγούδησε το “Spirto Gentil, ne’ sogni miei...”, με τη δόνηση της πρώτης νότας διαισθάνθηκα, με λαχτάρα, ότι αυτό που αποκαλείται “Θεός” –δηλαδή το αναπόφευκτο Πεπρωμένο για το οποίο γεννιέται ένας άνθρωπος– είναι ο όρος της ανάγκης της ευτυχίας, δηλαδή είναι εκείνη η ανάγκη από ευτυχία που η καρδιά δεν δύναται να καταργήσει».³⁶ Εκείνη τη στιγμή, ακούγοντας εκείνες τις νότες κι εκείνα τα λόγια, ο Τζιουσάνι διαισθάνθηκε κάτι που δεν εξαφανίστηκε το επόμενο πρωί: είχε μια τόσο καθαρή, μοναδική, σαφής αίσθηση εκείνου του στοιχείου, που έκτοτε δεν μπόρεσε πια να ζήσει χωρίς να καθορίζεται από εκείνη τη στιγμή κι εκείνη την ανακάλυψη.

Υπάρχουν στιγμές, συναντήσεις και γεγονότα που είναι διαφορετικά απ' όλα τα άλλα: είναι συμβάντα και στιγμές της ζωής που έχουν μια ασύγκριτη δύναμη. Και τούτο όχι λόγω της απήχησής τους, αλλά χάρη στη δύναμή τους να αφυπνίσουν όλο το Εγώ μας και να φέρουν κάτι καθοριστικό στη ζωή μας.

Το περιγράφει με γοητευτικό και ρεαλιστικό τρόπο ο Τζιουσάνι: «Ίσως, αυτό που μας οδήγησε εδώ υπήρξε εκείνη η σύντομη και ανεπαίσθητη στιγμή στην οποία προαισθανθήκαμε την υπόσχεση για τη ζωή μας, δίχως να έχουμε μια κραυγαλέα αυτοσυνειδηση ή κριτική ικανότητα. Όμως, υπάρχει μία μέρα στη ζωή σας όπου έγινε μια συνάντηση στην οποία περικλείεται όλο το νόημα, όλη η αξία, όλο το επιθυμητό, το δίκαιο, το όμορφο και το αγαπητό».³⁷

Αυτές οι στιγμές μας αποκαλύπτουν κάτι που διαρκεί, κάτι που είναι αληθινά μοναδικό. Αναφερόμενος στη συνάντηση, ο δον Τζιουσάνι δηλώνει: «Ενίοτε φαίνεται σαν μία “αστραπή μέσα στην ομίχλη”· ωστόσο, αυτή η στιγμιαία εμφάνιση μας εξασφαλίζει ότι βρήκαμε –για να χρησιμοποιήσουμε ένα λογοπαίγνιο– “κάτι που έχει εντός του κάτι”».³⁸

Για να δούμε αυτό το «κάτι» που υπάρχει μέσα σ' αυτό που συναντάμε (το τάδε πρόσωπο, την τάδε κοινότητα, το «αντικειμενικό γεγονός») δεν χρειάζεται μια ιδιαίτερη νοημοσύνη μας, όπως νομίζουμε κάποιες φορές· χρειάζεται μόνο να ακολουθήσουμε και να ενθαρρύνουμε τη «γνωστική ικανότητα της συνειδησης» που το ίδιο γεγονός γεννά και υποκινεί, προσαρμόζοντας «τη διορατικότητα του

³⁶ L. Giussani, «Quel che cerchi c'è», *Spirto Gentil. Un invito all'ascolto della grande musica guidati da Luigi Giussani*, επιμέλεια του S. Chierici e S. Gianpaolo, Bur, Μιλάνο 2011, σ. 11.

³⁷ L. Giussani, *Qui e ora (1984-1985)*, Bur, Μιλάνο 2009, σ. 426.

³⁸ L. Giussani, *Il cammino al vero è un'esperienza*, Rizzoli, Μιλάνο 2006, σ. 142.

ανθρωπίνου βλέμματος με την εξαιρετική πραγματικότητα που το προκαλεί». ³⁹ Αυτό μπορούμε να το καταλάβουμε αν το συγκρίνουμε με πολλές εμπειρίες μας: οι συναντήσεις με ορισμένους ανθρώπους ανοίγουν διάπλατα το βλέμμα μας, επιτρέποντάς μας να βλέπουμε πιο καθαρά και βαθιά την πραγματικότητα των πραγμάτων.

Σε τι συνίσταται όμως αυτή η «ακολουθία;» Συνίσταται σε μια αγνή καρδιά.

Ας σκεφτούμε τον Ανώνυμο, έτσι όπως μας τον παρουσιάζει ο Manzoni. Είχε τακτοποιήσει τη ζωή του με έναν συγκεκριμένο τρόπο, είχε κάνει τις επιλογές του, είχε υιοθετήσει τη στάση του απέναντι στο χριστιανισμό, είχε δει τον κόσμο να εκκλησιάζεται πολλές φορές χωρίς αυτό να του υποκινεί την παραμικρή αντίδραση. Όμως, σε μια ιδιαίτερη στιγμή της ζωής του, όταν ο πόνος άρχισε να γίνει αισθητός, όταν από το δωμάτιο του κάστρου του άκουσε όλο τον κόσμο που προσέτρεχε με χαρά στον καρδινάλιο Φρειδερίκο, κάτι κινητοποιήθηκε εντός του, αφέθηκε στη γοητεία της χαράς τους και ενώθηκε με αυτούς. Όταν βρήκε μπροστά του τον καρδινάλιο και νικήθηκε από το βλέμμα του και την αγκαλιά του, η καρδιά του υπέκυψε: ο Ανώνυμος ακολούθησε τη δύναμη εκείνου του βλέμματος, τη θερμή εκείνης της απροσδόκητης τρυφερότητας. «Ο Ανώνυμος –λέει ο Manzoni– αποσπώμενος από εκείνο το αγκάλιασμα, σκέπασε πάλι τα μάτια με το ένα χέρι και υψώνοντας ταυτόχρονα το πρόσωπο, αναφώνησε: “Θεέ, αλήθεια μεγάλη, Θεέ στ’ αλήθεια αγαθέ! Τώρα γνωρίζω τον εαυτό μου”». ⁴⁰ Το βλέμμα του καρδινάλιου, όπως εκείνο του Ιησού προς τον Ζακχαίο, τον απελευθερώνει από την αλαζονεία, του χαρίζει εκ νέου μια αληθινή αυτοσυνειδησία και του ανοίγει διάπλατα εντός του την πνευματική φτώχεια. Στο τέλος του διαλόγου του ο καρδινάλιος απευθύνεται στον Ανώνυμο: «Μην πιστεύετε [...] ότι εγώ θα μείνω ευχαριστημένος απ’ αυτή την επίσκεψη τη σημερινή. Θα επιστρέψετε, δεν είναι αλήθεια; Μαζί μ’ αυτόν τον αγαθό ιερωμένο». «Αν θα επιστρέψω; Απάντησε ο Ανώνυμος έκπληκτος. Και εδώ ξεσπά όλη η αυτοσυνειδησία του, η πνευματική φτώχεια: «Κι αν εσείς με διώχνατε, εγώ θα έμενα πεισματικά στην πόρτα σας σαν τον φτωχό. Έχω ανάγκη να σας μιλώ. Έχω ανάγκη να σας ακούω, [έχω ανάγκη] να σας βλέπω! Έχω ανάγκη από σας!» ⁴¹ Αυτό που του είχε συμβεί φαίνεται από την επιθυμία του να τον επισκεφτεί εκ νέου.

Ας αναρωτηθούμε: ποιος είναι όμως ο δικός μας καρδινάλιος, ο καρδινάλιος του καθενός μας, ο καρδινάλιος που μας κάνει να είμαστε αληθινά ο εαυτός μας, που αναζωπυρώνει το πραγματικό Είναι μας και χωρίς το οποίο δεν μπορούμε να ζήσουμε; Ο Ιησούς, πράγματι, δεν είναι αφηρημένη έννοια, δεν είναι απλώς ένα όνομα· ο Ιησούς είναι ζωντανός, παρών, μας πλησιάζει τώρα μέσα από το επισφαλές της σάρκας, μέσα από ένα βλέμμα και μια αγκαλιά αληθινά, ξεχωριστά. «Ζωντανός σημαίνει παρόν!» φωνάξαμε στην Ημερίδα Έναρξης του έτους. Μόνο το παρόν μπορεί να μας καταστήσει πνευματικά φτωχούς. Δεν χρειαζόμαστε μια οργάνωση ή μια στρατηγική, χρειαζόμαστε κάποιον που να μας χαρίζει ξανά τον εαυτό μας. Πρέπει να επέλθει εμπρός μας κάποιον που να μας καταστήσει ταπεινούς, που να μας επιτρέπει να δούμε αυτό που έχουμε μπροστά από τη μύτη μας και δεν βλέπουμε.

Είναι ανάγκη να έχουμε την επίγνωση της σχέσης ανάμεσα στη γνώση και την ταπεινότητα. «Έτσι, μπορούμε να καταλάβουμε γιατί οι Πατέρες της Εκκλησίας θεώρησαν ως θεμελιώδη φόρμουλα της θρησκευτικής γνώσης εν γένει, έναν λόγο της ομιλίας στο βουνό: “Μακάριοι όσοι έχουν καθαρή καρδιά, γιατί θα δουν το πρόσωπο του Θεού” (Μτ 5,8). Εδώ το θέμα είναι να “δούμε”. Η δυνατότητα να “δούμε” το Θεό, δηλαδή, γενικά, να το αισθανθούμε, εξαρτάται –λέει ο Ράτσινγκερ– από την αγνότητα

³⁹ L. Giussani, *Il rischio educativo*, ό.π., σσ. 130-131.

⁴⁰ A. Manzoni, *Oi αρραβωνιασμένοι*, Εστία, Αθήνα 1990, σ. 425.

⁴¹ *Ο.π.*, σ. 429.

της καρδιάς. Με άλλα λόγια, εξαρτάται από μια συνολική διεργασία με την ο άνθρωπος εξαγνίζεται, δεν παραμένει κλεισμένος στον εαυτό του, αλλά μαθαίνει το ανιδιοτελές χάρισμα του εαυτού και έτσι αποκτά όραση»⁴².

Το δήλωσε και μαρτύρησε ο don Τζιουσάνι ενώπιον όλης της Εκκλησίας το 1998 στην πλατεία του Αγίου Πέτρου: «Είναι μια απλότητα καρδιάς αυτό που μ' έκανε να αισθανθώ και να αναγνωρίσω ότι ο Χριστός είναι κάτι το εξαιρετικό, μ' εκείνη τη βεβαιότητα και αμεσότητα που νιώθεις όταν οι παράγοντες και οι στιγμές της πραγματικότητας σε πλησιάζουν με μια ακλόνητη, ακατάλυτη σαφήνεια και οι οποίοι, άπαξ και εισέλθουν στον ορίζοντα του προσώπου σου, εισδύουν μέχρι την καρδιά σου».⁴³

Αυτή η απλότητα καρδιάς, με την οποία ο άνθρωπος γίνεται πρόθυμος απέναντι σ' αυτή τη μοναδική πραγματικότητα που έχει μπροστά του, είναι αυτό που του επιτρέπει να δει την ακατάλυτη σαφήνεια. «Μπορούμε να πούμε ότι η σύνολη ύπαρξη του χριστιανού έχει ακριβώς αυτό το σκοπό: να γίνει απλός».⁴⁴ Μόνο όταν υποδεχόμαστε ολότελα το γεγονός της συνάντησης είμαστε σε θέση να συλλάβουμε πλήρως το νόημά της.⁴⁵

Γ) Η επίγνωση της αντιστοιχίας

Για ποιο λόγο προσκολληθήκαμε σ' εκείνη τη συνάντηση που τελικά μας έφερε εδώ σήμερα; Γιατί δεν την ξεχάσαμε πια; Χάρη στην εμπειρία μιας απaráμιλλης αντιστοιχίας με τις βαθιές ανάγκες της καρδιάς μας, που αυτή η παρουσία που συναντήσαμε κατέστησε δυνατή.

Όπως συνέβη στον Ιωάννη και τον Ανδρέα με τον Ιησού: βρήκαν μπροστά τους μια εξαιρετική παρουσία, δηλαδή μια παρουσία που ανταποκρίνεται σε υπέρτατο βαθμό στις ανάγκες της καρδιάς. Με Εκείνον αισθάνονταν μια αφάνταστη, πρωτόγνωρη αντιστοιχία με την καρδιά. Γι' αυτό στάθηκε εύκολο να Τον αναγνωρίσουν μέσα στη μοναδική, απaráμιλλη και «θεία»⁴⁶ αξία Του. «Όποιος Τον συναντούσε δεν θα απομακρυνόταν ποτέ πια: αυτή ακριβώς είναι η ένδειξη της βιωμένης αντιστοιχίας. Η συνάντηση είναι να έρχεσαι σε επαφή με μια τέτοια εξαιρετική παρουσία».⁴⁷

Εξαιρετική, δηλαδή θεία. Μετά από δύο χιλιάδες χρόνια συμβαίνει το ίδιο και σ' εμάς: το θείο περνά διαμέσου ενός εφήμερου προσώπου –κάτι στο οποίο υπάρχει μέσα κάτι. Εκείνο το «κάτι» που περνά μέσα από το εφήμερο στοιχείο είναι αυτό που διαρκεί, που παραμένει, διότι είναι θείο. Επομένως, εάν δεν συλλάβουμε τη φύση της παρουσίας που συναντήσαμε, στο τέλος θα την μπερδέψουμε με οποιαδήποτε άλλη.

Αυτό είναι το σημείο που πρέπει να προσέχουμε επαρκώς.

Το ζήτημα είναι να αντιληφθούμε τη σημασία και την πηγή της διαφορετικότητας που συναντήσαμε και για την οποία είμαστε εδώ. Ίσως, σε άλλες στιγμές, θα μπορούσαμε να τα καταφέρουμε χωρίς να φτάσουμε σ' αυτό το σημείο, χωρίς την ανάγκη να αναγνωρίσουμε τη φύση αυτής της ακατάλυτης σαφήνειας που εισχώρησε στη ζωή μας· όμως, μέσα στο σημερινό χάος, όπου όλα τίθενται υπό αμφισβήτηση, δεν θα μπορούσαμε να μείνουμε χριστιανοί επί μακρόν αν δεν αναγνωρίσουμε το υπέρτατο

⁴² J. Ratzinger, *Elementi di teologia fondamentale. Saggi sulla fede e sul ministero*, Morcelliana, Μπρέσια 2005, σ. 90.

⁴³ L. Giussani, «Testimonianza durante l'incontro del Santo Padre Giovanni Paolo II con i movimenti ecclesiali e le nuove comunità» (Μαρτυρία κατά τη διάρκεια της συνάντησης του Αγίου Πατέρα Ιωάννη Παύλου Β' με τα εκκλησιαστικά κινήματα και τις νέες κοινότητες), στο L. Giussani-J. Prades-S. Alberto, *Generare tracce nella storia del mondo*, ό.π., σ. IV.

⁴⁴ I. Silone, *L'avventura d'un povero cristiano* (Η περιπέτεια ενός άμοιρου χριστιανού), Arnoldo Mondadori Editore, Μιλάνο 1968, σ. 126.

⁴⁵ «Ο Θεός τιμά το εύλογο πλάσμα Του προδιαθέτοντάς το να υποδεχτεί ως χάρισμα τον ίδιο τον Εαυτό Του. Αυτή η ικανότητα υποδοχής, που επίσης του χαρίζεται, είναι η ίδια η πεμπουσία της λογικής». (F. Varillon, *L'umiltà di Dio*, Qiqajon, Magnano (Bi) 1999, σ. 45).

⁴⁶ L. Giussani-J. Prades-S. Alberto, *Generare tracce nella storia del mondo*, ό.π., σ. 10.

⁴⁷ Ό.π., σ. 26.

και μόνιμο νόημα αυτής της σαφήνειας. Έλεγε ο don Τζιουσάνι το '68: «Τώρα δεν μπορούμε πια να το δεχτούμε παθητικά, η εποχή δεν μας το επιτρέπει».⁴⁸

Εμένα με ενθουσιάζει να ζω σ' αυτή την ιστορική εποχή, με όλο τον κόπο που προϋποθέτει. Το λέω για μένα, δεν θέλω να απαλλαγώ από αυτό τον κόπο διότι δεν μου αρκεί να ζήσω μέσα στην αυταπάτη (σαν μέσα σε μια φούσκα), σκεπτόμενος πως όλα βαίνουν καλώς· δεν θέλω να ζήσω απομονωμένος σε μια «ζώνη άνεσης» και να έρθω εδώ κάθε χρόνο με όλους τους φίλους για να βρω λίγη ηρεμία: θα ήταν άωφο για τη ζωή μου.

Ευτυχώς που μας προκαλεί όλη αυτή η σύγχυση, όλο αυτό το σκεπτικισμό και μηδενισμό που μας περιβάλλουν και που μας οδηγούν να νομίζουμε πως τίποτα δεν διαρκεί! Ναι, γιατί μέσα από την εμπειρία μας θα μπορέσουμε να αντιληφθούμε τη διαφορετική φύση του χριστιανισμού όπως –ίσως– κανένας άλλος στην προηγούμενη ιστορία. Είναι όπως όταν βλέπεις ότι καμία σχέση δεν διαρκεί και ξαφνικά βρίσκεις μια σχέση η οποία, αντιθέτως, διαρκεί, γιατί συναντάς κάποιον που σ' αγαπάει πραγματικά, και έτσι σκέφτεσαι: «Αχ, αυτό είναι διαφορετικό!». Εκείνη τη στιγμή είναι πολύ εύκολο να αναγνωρίσεις τη διαφορετική φύση του συμβάντος.

Ο λόγος που επιστρέφουμε στο σημείο Α αφού είδαμε το Β είναι ακριβώς αυτός: δεν αντιλαμβανόμαστε αυτό το «κάτι» που έχει εντός του την αμίμητη εκφορά της αλήθειας. Δεν έχει να κάνει με την αδυναμία μας, αλλά με αυτή την έλλειψη αναγνώρισης. Αυτό που έθεσα δεν είναι ένα πρόβλημα ηθικής συνέπειας, είναι ένα πρόβλημα λογικής και απλότητας καρδιάς. «Τα πράγματα πρέπει να αποσαφηνιστούν μονάχα εντός σου»,⁴⁹ έγραφε η Ety Hillesum στο *Ημερολόγιό* της.

2. Η πρόκληση της αναγνώρισης

Εμάς, σήμερα, μέσα από συγκεκριμένες και χειροπιαστές συναντήσεις, δεν μας κατέλαβε απλώς το ίδιο γεγονός που έγινε πριν από δύο χιλιάδες χρόνια. Εμείς, επίσης, εισχωρήσαμε στην ίδια εμπειρία, προκαλούμαστε να διανύσουμε την ίδια πορεία, να ζήσουμε την ίδια αναγνώριση. Σε ένα διήγημά του, με τίτλο *Ο φοιτητής*, ο Τσέκωφ περιγράφει με υποβλητικό τρόπο τη σχέση μεταξύ του αρχικού γεγονότος και του παροντικού γεγονότος, μεταξύ της εμπειρίας του Πέτρου –και των πρώτων ανθρώπων– και της δικής μας εμπειρίας.

Ένα κρύο και σκοτεινό βράδυ, γυρίζοντας από το κυνήγι, ο Ιβάν, ένας νέος φοιτητής, βρίσκει φιλοξενία σε ένα σπίτι όπου μένουν δύο γυναίκες χήρες (μια μητέρα και η κόρη της), που ζεσταίνονται κοντά στη φωτιά. Τις πλησιάζει και αρχίζει να διηγείται τα πάθη του Ιησού: μιλάει για το Μυστικό Δείπνο, την αγωνία που ένιωθε ο Ιησούς στον κήπο των ελαιών, την προδοσία του Ιούδα, την άρνηση του Πέτρου, το λάλημα του πετεινού και τη στιγμή που ο Πέτρος «συνήλθε, βγήκε από την αυλή κι έκλαψε πικρά». Ο Ιβάν αντιλαμβάνεται ότι αυτή τη συγκεκριμένη στιγμή η Vasilisa αρχίζει να κλαίει με λυγμούς και η κόρη της θλίβεται βαθύτατα. Γράφει ο Τσέκωφ:

«Ο φοιτητής ευχήθηκε στις δύο χήρες “καληνύχτα” κι έφυγε. [...] Τώρα ο φοιτητής σκεφτόταν τη Vasilisa: εάν έκλαψε, αυτό σημαίνει ότι όλα αυτά που είχαν συμβεί στον Πέτρο εκείνη την φοβερή νύχτα είχαν κάποια σχέση με αυτήν... [...] Εάν η Vasilisa ξέσπασε σε κλάματα και η κόρη της συγκινήθηκε, προφανώς αυτό που τους διηγήθηκε (το οποίο είχε συμβεί δεκαεννέα αιώνες πριν), έχει σχέση με το παρόν –με τις δύο αυτές γυναίκες– και, πιθανόν, με αυτό το ερημικό χωριό, με τον ίδιο τον εαυτό του, με όλους τους ανθρώπους. Εάν η γριά έκλαψε, αυτό έγινε όχι γιατί ο ίδιος ξέρεει να διηγείται συγκλονιστικά, αλλά επειδή ο Πέτρος της ήταν οικείος και όλο της το Είναι έτρεφε ένα

⁴⁸ L. Giussani, J. Carrón, *Ζωντανό σημαίνει παρόν!*, ό.π., σ. 12.

⁴⁹ E. Hillesum, *Diario. 1941-1943*, Adelphi, Μιλάνο 1985, σ. 57.

ζωηρό ενδιαφέρον για αυτό που είχε συμβεί στην ψυχή του Πέτρου. Και ξαφνικά η χαρά άρχισε να σκιρτά στην ψυχή του, και μάλιστα σταμάτησε για μια στιγμή για να ανασάνει βαθιά. Το παρελθόν, συλλογιζόταν, είναι συνδεδεμένο με το παρόν με μια αδιάκοπη αλυσίδα γεγονότων που προκύπτουν το ένα από το άλλο. Και του φαινόταν πως είχε μόλις δει τις δύο άκρες της αλυσίδας: μόλις άγγιξε τη μία, η άλλη άρχισε αμέσως να δονείται. Και ενώ περνούσε το ποτάμι με το караβάκι [...], σκέφτηκε ότι η αλήθεια και η ομορφιά που κατεύθυναν την ανθρώπινη ζωή εκεί, στην αυλή και τον κήπο του αρχιερέα, συνεχίζονταν αδιάκοπα μέχρι και σήμερα, και, όπως φαίνεται, πάντα αποτελούσαν κάτι βασικό στη ζωή του ανθρώπου, και, γενικά, στη γη. Και μια αίσθηση νεότητας, υγείας και δύναμης – ήταν μόλις είκοσι δύο χρόνων – και μια ανέκφραστη, γλυκιά προσδοκία ευτυχίας – μια άγνωστη, μυστική ευτυχία – τον κυριεύαν σιγά-σιγά, και η ζωή του φαινόταν υπέροχη, θαυμαστή και γεμάτη υψηλό νόημα».⁵⁰

Είναι εντυπωσιακός ο συνδυαστικός κρίκος που διαισθάνθηκε ο Τσέκωφ: «Εάν η γριά έκλαψε [...], έγινε γιατί [...] ο Πέτρος της ήταν οικείος και όλο της το Είναι έτρεφε ένα ζωηρό ενδιαφέρον για αυτό που συνέβαινε στην ψυχή του Πέτρου».

Εμείς είμαστε εδώ γιατί ζήσαμε την ίδια εμπειρία των πρώτων ανθρώπων που συνάντησαν τον Ιησού. Εμείς, όπως αυτοί, προκαλούμαστε να αναγνωρίσουμε τη φύση της συνάντησης που μας συνέβη, να αντιληφθούμε την παρουσία που μας κατέκτησε. Ούτε οι πρώτοι άνθρωποι δεν απαλλάχθηκαν από αυτή την πρόκληση, το αντίθετο μάλλον. Η πορεία τους μας υποδεικνύει το δρόμο που πρέπει να διασχίσουμε κι εμείς σήμερα. Γι' αυτό, ας επιστρέψουμε στη στιγμή που η πρόκληση υπήρξε τόσο μεγάλη, που τους ανάγκασε να αναγνωρίσουν τη διαφορετική φύση αυτού που είχαν μπροστά τους.

Σε μία περίπτωση – τη μέρα που είχε πολλαπλασιάσει τους άρτους και τα ψάρια και ο λαός ήθελε να τον κάνει βασιλιά –, ο Ιησούς είχε πει μπροστά σε όλους πράγματα που είχαν προκαλέσει σκάνδαλο και που δεν ήταν σε θέση να καταλάβουν ούτε οι μαθητές Του: «Η σιωπή ήταν μεγάλη και ο ίδιος ο Ιησούς παίρνει την πρωτοβουλία να τη σπάσει: “Θέλετε να φύγετε κι εσείς;”. Και είναι εδώ που ο Πέτρος, με τη σφοδρότητά του, ξεσπά με την πρόταση που συνοψίζει όλη τη βεβαιότητα που αποκόμισαν από την εμπειρία τους: “Κύριε, ούτε εμείς δεν καταλαβαίνουμε τι λες, αλλά εάν απομακρυνόμαστε από σένα, σε ποιον θα πάμε; Μονάχα εσύ έχεις λόγια που εξηγούν, που δίνουν νόημα στη ζωή”. [...] Εκείνη η στάση είναι [...] απολύτως λογική», γιατί – συνεχίζει ο Τζιουσάνι – «βασίζόμενοι στη συμβίωση με εκείνη την εξαιρετική φύση και συμπεριφορά του Ιησού, εκείνοι οι άνθρωποι δεν μπορούσαν να μην εμπιστευτούν τα λόγια Του. Θα έπρεπε να αρνηθούν κάτι απόλυτα σαφές [έτσι όπως κι εμείς], να αρνηθούν δηλαδή μια σαφήνεια πιο πειστική και από τα μάτια τους: “Αν δεν μπορώ να πιστέψω σ’ αυτό τον άνθρωπο, δεν μπορώ να πιστέψω σε τίποτα.” Η επανειλημμένη εντύπωση της εξαιρετικής φύσης Του, που προέκυπτε μέσα από τη συμβίωσή τους με Εκείνον, καθόριζε εντός τους την εύλογη κρίση να Τον εμπιστευτούν».⁵¹ Μια κρίση ανάλογη με αυτή που έχεις για τη μητέρα σου, με την οποία συμβίωσες τόσα χρόνια: εάν έζησες μια φυσιολογική σχέση με εκείνη, θα πεις: «Ό,τι και να συμβεί, είτε είμαι θυμωμένος, λυπημένος, είτε αλλάξω διάθεση, μπορεί να γίνει και η καταστροφή του κόσμου, αλλά δεν μπορώ να αρνηθώ πως η μαμά μου με αγαπάει». Η συμβίωση σε οδηγεί σε μια κρίση που μπορεί να αψηφήσει οποιαδήποτε διάθεση.

«Η κρίση απαιτεί να αντιμετωπίσεις την εμπειρία συμπεριλαμβάνοντας σε αυτή το χρόνο της “διάρκειάς” της».⁵² Εμείς χρειαζόμαστε αυτό το χρόνο για να αποκτήσουμε

⁵⁰ Α. Τσέκωφ, «Lo studente» (Ο φοιτητής), στο Id. *Racconti*, τόμος Β, Oscar Mondadori, Μιλάνο 1996, σσ. 944-945.

⁵¹ L. Giussani, *All' origine della pretesa cristiana*, Rizzoli, Μιλάνο 2011, σ. 68.

⁵² Ο.π., σ. 69.

αυτή τη βεβαιότητα. Αυτή είναι η δραματικότητα της ζωής. Ο Ιησούς μας μεταχειρίζεται ως ενήλικες: «Θέλετε να φύγετε κι εσείς». Αντιθέτως, εμείς πολλές φορές θα προτιμούσαμε να έρθει Εκείνος να μας απαλλάξει από τις δυσκολίες, και γενικά να αποφασίσει στη θέση μας.

«Γι' αυτό ο Ιησούς, προκειμένου να απαντήσει στην ερώτηση των φίλων και των εχθρών: “Ποιος είσαι άραγε εσύ;” [Τι είναι αυτό το στοιχείο που υπάρχει εντός σου και δεν μπορούμε να ορίσουμε;], περίμενε να περάσει ο χρόνος ώστε οι μαθητές να γίνουν σίγουροι για την προσκόλλησή τους [να είναι, δηλαδή, σίγουροι για το λόγο που δένονταν με Εκείνον], και οι εχθροί να διατηρούν επίμονα την εχθρική τους στάση. Ο Ιησούς, με άλλα λόγια, αποκάλυψε το Μυστήριό Του όταν οι άνθρωποι αποφάσισαν οριστικά να Τον αναγνωρίσουν ή όχι».⁵³

Ο Ιησούς δεν θέλει να υπερισχύσει ούτε να επιβληθεί: περιμένει να «υποκύψει» η ελευθερία μας και να προσκολληθεί συνειδητά σε Εκείνον. Ο Κύριος έχει πλήρη επίγνωση ότι χωρίς την ελευθερία μας δεν θα μπορούσαμε ποτέ να αναγνωρίσουμε πραγματικά την παρουσία Του. Εξ ου και δεν βιάζεται, δεν θέλει να μας πιέσει από άποψη χρόνου, αλλά δίνει χώρο στην ελευθερία μας και περιμένει να Τον αναγνωρίσουμε.

Δεδομένου ότι η λογική είναι η πλήρης αναγνώριση όλων των παραγόντων της πραγματικότητας, δεν μπορούμε να αποφύγουμε το ερώτημα που αφορά την πηγή της διαφορετικής παρουσίας που εισχώρησε στη ζωή μας. Εάν βλέπουμε ότι η ανθρωπιά και η ένταση ζωής είναι τόσο καρποφόρες και διαφορετικές σε σχέση με όλα τα υπόλοιπα πράγματα που μας περιβάλλουν, τότε είμαστε μπροστά σε μία εναλλακτική: ή αυτοί οι καρποί εξηγούνται πλήρως χάρη στις ιδιαίτερες ικανότητες των ανθρώπων που μας τις μαρτυρούν, ή, εφόσον είναι άνθρωποι ευαίσθητοι και σφαλεροί σαν κι εμάς, μας αποδεικνύουν κάτι που ξεπερνά τις ικανότητές τους, κάτι που ενεργεί εντός τους («Από τον καρπό γνωρίζεις το δέντρο»⁵⁴).

Η λογική μου δεν μπορεί να ορίσει τι είναι αυτό το «κάτι άλλο», αλλά –διαβεβαιώνει ο don Τζιουσάνι– «δεν μπορώ να μην παραδεχτώ πως υπάρχει». [...] Υπάρχει ένας παράγοντας εδώ μέσα, υπάρχει ένα στοιχείο που καθορίζει αυτή τη φιλία, τους καρπούς αυτής της φιλίας, κάποιες πτυχές αυτής της φιλίας. Αυτός ο παράγοντας είναι τόσο εκπληκτικός, που αν δεν αναγνωρίζω με τη λογική μου την υπέρτατη φύση του, δεν λαμβάνω υπόψη την εμπειρία [που βιώνω], καθώς η λογική αναγνωρίζει όλους τους παράγοντες της βιωμένης πραγματικότητας».⁵⁵

Με εντυπωσίασε πρόσφατα ο Mikel Azurmendi, ένας φίλος μας που μας συνάντησε δύο χρόνια πριν. Κοινωνιολόγος, καθηγητής στη Χώρα των Βάσκων, έμεινε τόσο έκπληκτος από αυτό που έβλεπε και το κίνημα του προκάλεσε ένα τόσο μεγάλο αντίκτυπο μέσα του, που πέρασε δύο χρόνια να επισκεφτεί –με απόλυτα ειλικρινή στάση– όλες τις ισπανικές κοινότητές μας, τις διακοπές, τις προσφορές, τα σχολεία, γιατί ήθελε να καταλάβει. Είναι σαν ο κύριος Azurmendi να μας χαρίζει εκ νέου αυτό που εμείς, πολλές φορές, δεν βλέπουμε πια. Φτάνει στη «Συνάντηση της Μαδρίτης» και μετά από μόνο δέκα λεπτά, βλέποντας τον διαφορετικό τρόπο με τον οποίο είμαστε μαζί και πώς μεταχειρίζεται ο ένας τον άλλον, βλέποντας δηλαδή «κάποιες πτυχές αυτής της φιλίας», δηλώνει: «Εδώ συμβαίνει κάτι». Δεν μπορεί να τα δει όλα αυτά χωρίς να αναγνωρίσει ότι εκεί, με εκείνον τον τρόπο να είμαστε μαζί και να συμπεριφερόμαστε μεταξύ μας (να κοιτάμε και να αναζητάμε ο ένας τον άλλον, να ενδιαφερόμαστε για όλα) υπάρχει κάτι άλλο, που ύστερα τον οδηγεί να διαβεβαιώσει

⁵³ Ο.π.

⁵⁴ Πρβ L. Giussani, *Perché la Chiesa*, Rizzoli, Μιλάνο 2014, σ.273.

⁵⁵ L. Giussani, *Si può vivere così?*, Rizzoli, Μιλάνο 2007, σ. 272.

–βασιζόμενος σ’ αυτά που είχε ακούσει πολλά χρόνια πριν, όταν είχε φοιτήσει στην Ιερατική Σχολή–: «Είναι Εκείνος. Μόνο το θείο δύναται να είναι η πηγή όλου αυτού».

Η αλλαγή του ανθρωπίνου στοιχείου που συνάντησε ο Mikel, καθώς και ο καθένας από μας, είναι το μεγαλύτερο θαύμα. «Το θαύμα μπορεί να οριστεί ως ένα γεγονός, δηλαδή ένα συμβάν που μπορείς να βιώσεις, διά του οποίου ο Θεός σε υποχρεώνει να Τον ακολουθήσεις και να υιοθετήσεις τις αξίες με τις οποίες θα αντιληφθείς την πραγματικότητα. Με άλλα λόγια, είναι ένας τρόπος με τον οποίο Εκείνος επιβάλλει αισθητά την παρουσία Του».⁵⁶ Δεν πρόκειται για κάτι που φανταστήκαμε εμείς και που εξανεμίζεται μετά από λίγο.

Το θαύμα –το θαύμα μιας διαφορετικής και πιο εκπληρωμένης ανθρωπιάς– είναι ακριβώς ο τρόπος με τον οποίο η στάση μας βγαίνει στην επιφάνεια και ξεσπά η μάχη μεταξύ ανοιχτής ή κλειστής στάσης, μεταξύ οξύνοιας και αμβλύνοιας. Σ’ αυτή τη μάχη –από την οποία το Μυστήριο δεν μας απαλλάσσει– η ελευθερία αποκαλύπτει τον καθοριστικό ρόλο της στην πορεία της γνώσης, στην ανακάλυψη της πραγματικότητας και του νοήματός της («Αν η επίτευξη του προορισμού και της εκπλήρωσης πρέπει να είναι ελεύθερη, η ελευθερία πρέπει επίσης να “παίζει ρόλο” στην ανακάλυψή τους. [...] Η ελευθερία, επομένως, δεν σημαίνει απλώς να ακολουθείς το Θεό στη ζωή σου: η ελευθερία είναι απαραίτητη προϋπόθεση ώστε να Τον ανακαλύψεις».⁵⁷ Σ’ αυτή τη μάχη, πολλές φορές, αποκαλούμε «κριτική στάση» αυτό που στην πραγματικότητα αποτελεί προκαταληπτική στάση («μια απώτερη αρχή»,⁵⁸ λέει ο Τζιουσάνι), μια «συναισθηματική στειρότητα» που δεν μας επιτρέπει να δούμε καθαρά).

Εάν αντιμετωπίσεις αυτό τον αγώνα με ειλικρίνεια θα ανταμειφθείς, γιατί έτσι θα αναγνωρίσεις την παρουσία του Χριστού και θα αποκτήσεις οικειότητα με Εκείνον.

Το θέμα, φίλοι μου, δεν είναι απλώς να Τον αναγνωρίσουμε, αλλά να αναγνωρίσουμε και την «υπέρτατη πηγή» αυτού που βλέπουμε, που συναντήσαμε και μας ενώνει.

«Εμείς κινδυνεύουμε να ζήσουμε μια χάρη τόσο μεγάλη όσο και αυτό το σπίτι [όπως αυτή η φιλία], χωρίς όμως να αντιληφθούμε εις βάθος από πού προέρχεται. Ίσως κάνουμε υποθέσεις (“Αχ ναι, ναι!”), ίσως παραδεχόμαστε και αναγνωρίζουμε τον υπέρτατο λόγο που μας ενώνει (δηλαδή το Χριστό), χωρίς όμως να το ζήσουμε πραγματικά. Μπορείτε να ζήσετε τη φιλία σας και να είστε ευγενικές μεταξύ σας, να προσέχετε η μία την άλλη, και να χαίρεστε να ζήσετε σε ένα τέτοιο περιβάλλον [...]· μπορείτε να ζήσετε όλες τις θετικές πλευρές αυτής της φιλίας, και όμως να σταματήσετε ένα βήμα πριν αναγνωρίσετε τον αληθινό λόγο που σας έκανε να είστε μαζί [...]. Μπορείτε να ζήσετε όλα αυτά, χωρίς όμως να ξεκαθαρίσετε εντός σας την υπέρτατη πηγή. Είναι σαν να φτάσετε μέχρι το κατώφλι του προορισμού: “Ε ναι, υπάρχει ο Χριστός, είναι χάρη στο Χριστό”». Όμως, «το να λέτε: “Είμαστε μαζί γιατί υπάρχει ο Χριστός”, τι είδος υπαρξιακής συγκίνησης, αναγνώρισης και ευγνωμοσύνης προσφέρει;»⁵⁹

Ο Χριστός αγαπάει τόσο πολύ την ελευθερία μας, που μας αφήνει ακόμα και να απομακρυνθούμε από Εκείνον: ο Χριστός αναμένει, ώστε να ανακαλύψουμε τη διαφορετική φύση Του ελεύθερα. Ο Von Balthasar περιγράφει με αυτόν τον τρόπο τη συμπεριφορά του Θεού απέναντί μας: «Η Βασιλεία Μου εξαπλώνεται εκεί όπου ο άνθρωπος αποφασίζει να αφήσει τον εαυτό του, τη μικρότητά του [...]. Αλλά επειδή οι άνθρωποι το κάνουν απρόθυμα και μόνο [...], Εγώ αναγκάζομαι, καθ’ όλη τη διάρκεια

⁵⁶ L. Giussani, *Perché la Chiesa*, ό.π., σ. 287.

⁵⁷ L. Giussani, *Il senso religioso*, Rizzoli, Μιλάνο 2010, σ. 169.

⁵⁸ *Ο.π.*, σ. 170.

⁵⁹ L. Giussani, *Affezione e Dimora*, ό.π., σσ. 361,362. «Διασχίζουμε τα θαύματα σαν τυφλούς, δίχως να δούμε ότι το μικρότερο βλαστάρι ενός λουλουδιού αποτελείται από χιλιάδες γαλαξίες» (C. Bobin, *La vita grande*, Anima Mundi, Otranto (Le) 2018, σ. 41).

της ζωής τους, να τους συνοδεύσω σε μακρινές πορείες μέχρι να συνειδητοποιήσουν πλήρως την αλήθεια». ⁶⁰

«Ο Θεός αναμένει υπομονετικά να δεχτώ, τελικά, να Τον αγαπώ. Ο Θεός περιμένει σαν έναν επαίτη που μένει όρθιος, ακίνητος και σιωπηλός, μπροστά σε κάποιον που ίσως θα Του δώσει ένα κομμάτι ψωμί. Ο χρόνος είναι αυτή η αναμονή. Ο χρόνος είναι η αναμονή του Θεού που επαίτει την αγάπη μας. Τα αστέρια, τα βουνά, οι θάλασσες, όλα αυτά που μας μιλούν για το χρόνο, φέρουν εντός τους την ικεσία του Θεού. Εάν αναμένουμε με ταπεινσύνη, γινόμαστε σχεδόν όμοιοι με το Θεό», ⁶¹ δηλώνει ο Simone Weil.

Ας σκεφτούμε τη στιγμή στην οποία ο άγγελος απομακρύνεται από την Παναγία: είναι σαν ο Κύριος να βγαίνει από τη σκηνή για να δώσει χώρο στην ελευθερία της.

Ας μελετήσουμε, τώρα, την παραβολή του ασώτου υιού. Ο πατέρας δεν είναι αδιάφορος για το παιδί του, το αντίθετο μάλλον. Εφόσον τον αγαπάει και γνωρίζει πολύ καλά το πλάσμα που δημιούργησε, ξέρει εξίσου καλά ότι ο υιός του δεν θα μπορέσει να καταλάβει τι σημαίνει να είναι υιός εάν δεν είναι ελεύθερος.

Ο καθολικός και Γερμανός φιλόσοφος Ferdinand Ulrich, μελετώντας την παραβολή του ασώτου υιού, γράφει: «Ο πατέρας δεν κρατάει δεσμευμένο τον υιό του [...] Ο πατέρας τού έδωσε την ελευθερία του ως ανεξάρτητο ον και τον κατέστησε υπεύθυνο, ώστε ο υιός του, μελλοντικά, να μην διατρέξει τον κίνδυνο να αγαπάει αλαζονικά τον εαυτό του διά της ανεξέλεγκτης άσκησης της ελευθερίας του». ⁶²

Πώς δείχνει ο πατέρας την αγάπη για την ελευθερία του υιού; «Απλώς αφήνει τον υιό του να απομακρυνθεί». Ο πατέρας τον αφήνει να απομακρυνθεί σεβόμενος την ελευθερία του, διότι στηρίζεται στη βεβαιότητα ότι ο υιός δεν αποχωρεί από εκείνον δίχως να έχει πλήρη επίγνωση πως είναι ο υιός του. Συνεχίζει ο Ulrich: «Έτσι ο πατέρας “αποσύρεται” ασκώντας τον αληθινό ρόλο του ως πατέρα και αυτό το κάνει όχι κατά, αλλά για τον υιό του. Η πατρική του απόσυρση, η σιωπή του, είναι η ευσπλαχνία της συνοδείας του. Εκείνος ο υιός, που μας εξιστορεί η παραβολή, είναι η προσωποποιημένη ευσπλαχνία του Πατέρα: η απομάκρυνση χωρίς πατέρα. Κατανοούμε την παραβολή μόνο αν Τον ακούμε με έλεος και συγχώρεση! Ο πατέρας παραμένει, «αναπαύεται» στο κτήμα του και αφήνει τον υιό του να φύγει. Μέσα σ’ αυτή την παραμονή, σ’ αυτή τη φαινομενική αδράνεια, εκφράζει την ελευθερία, η οποία μαρτυρείται και είναι παρούσα “μονάχα μέσω της ύπαρξής της”. ⁶³

Είναι ακριβώς χάρη σ’ αυτή την ελευθερία που ο άσωτος υιός αναγνωρίζει τη διαφορά του πατέρα του, εκείνο το αληθινό στοιχείο που τον κάνει να επιστρέψει στο σπίτι. «Υπάρχει ένα τρομερό κενό – παρατηρεί ο Nouwen– σ’ αυτή την πνευματική πατρότητα. Καμία εξουσία, καμία επιτυχία, καμία δημοτικότητα, καμία εύκολη ικανοποίηση. Όμως, αυτό το φοβερό κενό είναι και ο τόπος της αληθινής ελευθερίας. Είναι ο τόπος όπου δεν έχεις τίποτα να χάσεις, όπου η αγάπη δεν έχει δεσμά και μπορεί να βρει την αληθινή πνευματική δύναμη». ⁶⁴

Ο πατέρας, με τη συμπεριφορά του, αποκαλύπτει την αληθινή του φύση ως πατέρα. Δεν υπάρχει πρόσβαση στην αλήθεια χωρίς την ελευθερία, δήλωνε η Β’ Βατικανή Σύνοδος. ⁶⁵ Ο Χριστός σέβεται, αγαπά και στηρίζει την ελευθερία μας, προκαλώντας την.

⁶⁰ H.U. Von Balthasar, *Il cuore del mondo*, Jaca Book, Μιλάνο 2006, σ. 119.

⁶¹ S. Weil, *Quaderni. Volume quarto*, Adelphi, Μιλάνο 1993, σ. 117.

⁶² F. Ulrich, *Gabe und Vergebung. Ein Beitrag zur biblischen Ontologie*. (Χάρισμα και συγχώρεση. Μια συμβολή στη βιβλική οντολογία), Johannes, Freiburg 2006, σ. 455.

⁶³ *Ο.π.*, σσ. 452.457-458· δική μας μετάφραση. «Εσύ με άφησες να φύγω όταν ήθελα και όταν δεν ήθελα, και παρόλα αυτά εσύ δεν με απομάκρυνες από σένα». (Guglielmo di Saint-Thierry, *Pregliere meditare Opere/3*, Città Nuova, Ρώμη 1998, σ. 214.)

⁶⁴ H.J.M. Nouwen, *L’abbraccio benediciente*, Queriniana, Μπρέσια 2018, σ. 197.

⁶⁵ Πρβ Δήλωση περί θρησκευτικής ελευθερίας *Dignitatis Humanae*, I, 2.

Είναι ανάγκη να συνειδητοποιήσουμε τη σπουδαιότητα του γεγονότος που εισχώρησε στην εμπειρία μας, ειδάλως θα είμαστε καταδικασμένοι να ζήσουμε με το φόβο ότι όλα θα τελειώσουν. Εάν ο Χριστός δεν εισέλθει στις ενδόμυχες πτυχές του Εγώ μας, χάρη σ' εκείνη τη σαφήνεια που ο καθένας μας αισθάνθηκε –εφόσον είμαστε εδώ–, θα φοβόμαστε όπως όλοι, διότι «εάν ο Χριστός δεν είναι παρουσία τώρα –τώρα!–, εγώ δεν μπορώ να αγαπάω ούτε τον εαυτό μου ούτε εσένα. Εάν ο Χριστός δεν αναστήθηκε, εγώ είμαι τελειωμένος άνθρωπος, ακόμα και με τα λόγια Του, ακόμα και αν κατέχω όλα τα Ευαγγέλια Του. Μάλλον, με τα κείμενα των Ευαγγελίων θα μπορούσα και να αυτοκτονήσω [ο Τζιουσάνι τολμάει να πει ακόμα και αυτό!], αλλά όχι με την παρουσία του Χριστού [διότι δεν είναι απλώς ένα γεγονός του παρελθόντος], όχι αν αναγνωρίζω την παρουσία Του!»⁶⁶

Γιατί αξίζει τον κόπο να είμαστε εδώ αυτές τις μέρες; Τι μπορούμε να κερδίσουμε; Την επίγνωση ότι μας συνέβη κάτι που μπορεί να νικήσει το φόβο και το άγχος να τα χάσουμε όλα. Δεν ωφελεί ιδιαίτερα να σκεφτούμε: «Τώρα θα προσπαθήσω περισσότερο», αυτό που ωφελεί πραγματικά είναι να αντιληφθούμε αυτό που συνέβη, κάτι που δεν έκανες εσύ, δεν έκανα εγώ: «Με αιώνια αγάπη σε αγάπησα, ελέησα τη μηδαμινότητά σου».⁶⁷ Μονάχα η παρουσία Του αποτελεί τη βαθύτερη ουσία του Εγώ μας.

3. Η ανάγκη της επαλήθευσης

«Όποιος έρχεται εδώ με μια αόριστη διαίσθηση ότι βρήκε κάτι σπουδαίο και μετά δεν εγείρεται από αυτή την εμπειρία ή δεν προσπαθεί να επαληθεύσει αυτό που συνάντησε, αργά ή γρήγορα θα φύγει.»⁶⁸ Αυτή η προειδοποίηση του don Τζιουσάνι προς τους φοιτητές ισχύει και για όλους μας, κανείς δεν αποκλείεται. «Εάν ο Χριστός είναι η αληθινή απάντηση στη ζωή, αυτό πρέπει να “φαίνεται”. [...] Γι’ αυτό έλεγα στα παιδιά: “Πρέπει να εστιαστούμε σε όλες τις δραστηριότητες της ζωής μας, ώστε να μπορέσουμε να δούμε, να βιώσουμε, να καταλάβουμε και να ζήσουμε πόσο είναι πραγματικά ωφέλιμη η παρουσία του Χριστού στις ανάγκες της ανθρώπινης εμπειρίας μας, διότι οι ανάγκες μας αναδύονται ακριβώς μέσα από τις δραστηριότητες αυτές”».⁶⁹

Κατά τη διάρκεια της παρουσίας των *Πράξεων* του Συνεδρίου του Λουγκάνου περί του Τζιουσάνι στην Αμβροσιανή Βιβλιοθήκη, ο διευθυντής ερευνών του Venegono, ο don Franco Manzi, παρατήρησε: «Θα μπορούσαμε λοιπόν να πούμε ότι ο don Τζιουσάνι, ενώ πορευόταν ο ίδιος διά του “δρόμου του Θεού” ακολουθούμενος τον Χριστό –έτσι όπως όριζαν το χριστιανισμό οι Πράξεις των Αποστόλων–, από τη μία πλευρά επαλήθευε εάν η εμπειρία του Πέτρου, του Ανδρέα και των άλλων αποστόλων βοηθούσε και τον ίδιο να αναπτύξει πραγματικά την ανθρωπιά του, και από την άλλη, προσκαλούσε τους νέους που συναντούσε στο τρένο ή στα θρανία του σχολείου Berchet να τον διανύσουν μαζί του.

Εδώ είναι το ζήτημα: ο don Τζιουσάνι εντόπισε το αυθεντικό κριτήριο με το οποίο οι απόστολοι ακολουθούσαν τον Χριστό διαμέσου των εμπειριών πίστης που περιγράφονται στα Ευαγγέλια και την υπόλοιπη Αγία Γραφή. Έτσι, έβγαλε το εξής συμπέρασμα: εάν η εμπειρία του με εκείνους τους συνοδοιπόρους τον είχε βοηθήσει να αναπτύξει την ανθρωπιά του, όπως ο Πέτρος, ο Ανδρέας και οι άλλοι απόστολοι, τότε αυτό σήμαινε ότι ο αναστημένος Χριστός εξακολουθούσε να είναι

⁶⁶ L. Giussani, *Qui e ora (1984-1985)*, ό.π., σ. 77.

⁶⁷ Πρβ *Iep* 31,3.

⁶⁸ L. Giussani, *Certi di alcune grandi cose (1979-1981)* [Βέβαιοι για κάποια μεγάλα πράγματα], Bur, Μιλάνο 2007, σ. 158.

⁶⁹ L. Giussani, *Un avvenimento di vita, cioè una storia* [Ένα γεγονός της ζωής, δηλαδή μια ιστορία], επιμέλεια του C. Di Martino, εκδόσεις Il Sabato, Ρώμη 1993, σ. 341.

αποτελεσματικά παρών στην ιστορία για να σώσει και την ανθρωπότητα της εποχής μας».⁷⁰

Η Εκκλησία δεν θέλει πιστούς χωρίς κριτήριο κρίσης. Πρέπει να επαληθεύσω εάν αυτό που εισχώρησε στη ζωή μου μου επιτρέπει να αντιμετωπίσω οποιοδήποτε σκοτάδι, οποιαδήποτε απορία, οποιοδήποτε φόβο, οποιαδήποτε ανασφάλεια. Έτσι όπως –θεωρητικά– διαβάσαμε στη Σχολή κοινότητας, η Εκκλησία δεν μας κοροϊδεύει και δεν μας εξαπατά.⁷¹

Αυτή είναι η πρόκληση. Καταλαβαίνετε, λοιπόν, ότι δεν φτάνει να προσχωρήσουμε, δεν φτάνει η «στάνη», δεν φτάνει να ψάξουμε βολικούς χώρους για να νομίζουμε πως ζούμε ως αληθινοί χριστιανοί. Με αυτόν τον τρόπο δεν θα τα καταφέρουμε. Και όποιος σας προτείνει αυτό δεν σας αγαπά. Ο Ιησούς δεν έκλεισε τους αποστόλους στη στάνη: αντιθέτως, τους έδειξε τη μέθοδο που πρέπει να υιοθετήσουν ώστε να αντιμετωπίσουν τον κόσμο και να επαληθεύσουν την υπόσχεσή Του: «Εάν συνεχίσεις να είσαι μαζί μου, θα αντιληφθείς ότι ζεις με έναν τρόπο απaráμιλλο με οποιοδήποτε άλλο».⁷²

Μου γράφει ένα άτομο:

«“Τι αντέχει στη φθορά του χρόνου;” Σκέφτηκα πολλές φορές ότι αυτή η ερώτηση είναι το αποτέλεσμα μιας δικής μου λανθάνουσας κατάθλιψης, ενός καλπάζοντος κυνισμού ή, τέλος πάντων, μιας έλλειψης πίστης. Όμως, τους τελευταίους καιρούς συνειδητοποίησα ότι δεν είναι έτσι. Όχι, δεν πρόκειται για ένα ερώτημα για άτομα με κατάθλιψη, διότι αυτό το ερώτημά μου με τον καιρό μετατράπηκε και έγινε συστατικό μέρος της σχέσης και του καθημερινού διαλόγου με Εκείνον. Έτσι, τελικά, κατέληξα να πω πολλές φορές στον εαυτό μου: “Πώς αντέχεις Εσύ, ω Χριστέ, στη φθορά του χρόνου, πώς αντέχεις στο γάμο μου, τους φίλους μου, τη σχέση με τα παιδιά που μεγαλώνουν, τις προκλήσεις της καθημερινότητας, τους φόβους που με κυριεύουν, τα πράγματα που προηγουμένως μου άρεσαν πολύ και τώρα με αφήνουν σχεδόν αδιάφορη; Πώς;”. Εκείνος αντέχει γιατί μου αποκαλύπτει πάντα “διαφορετικά και απροσδόκητα πράγματα” (αυτό είναι το χαρακτηριστικό στοιχείο της επέλευσής Του) σε σχέση με αυτά που θα περίμενα, και έτσι με αναγεννά. Σε μια περίοδο της ζωής μου, ο Χριστός υπήρξε απλώς ένα είδος αντικειμένου που επικαλούμουν στις περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης, ενώ όλα τα υπόλοιπα μπορούσα να τα διαχειριστώ μόνη μου χωρίς πρόβλημα. Τώρα όμως, χωρίς μεγάλες αναταραχές, ήρθε ξεκάθαρα η επίγνωση ότι εκείνη η πρόταση: “Δίχως εμένα δεν μπορείτε να κάνετε τίποτα”, δεν είναι διόλου υπερβολή. Πάντως, αφού ακούσαμε τον δον Τζιουσάνι να μας ευχηθεί στην Ημερίδα Έναρξης “την αφοσίωση σε μια πορεία”, εγώ και ο άντρας μου αποφασίσαμε να ξαναπάρουμε το δρόμο μας με το να συμμετάσχουμε (ύστερα από πολλούς δισταγμούς) στη χειρονομία προσφοράς. Ζήσαμε μία από τις ομορφότερες στιγμές του γάμου μας, γιατί με αυτή την κοινή απόφαση να ξαναρχίσουμε, υπήρχε για άλλη μια φορά Εκείνος μεταξύ μας· μυστηριωδώς, συμμετέχοντας σε μια διαπαιδαγωγική πρόταση φιλίας που φαινομενικά δεν είχε καμία σχέση μ’ εμάς, βρεθήκαμε ξανά μαζί, ενωμένοι στην ίδια πορεία, πράγμα που είχε πολύ καιρό να συμβεί. Τι απροσδόκητο δώρο! Η προσφορά αναστάτωσε τη ζωή μου, γιατί αποκάλυψε αμέσως όλη την περιορισμένη μου στάση απέναντι στη ζωή.

Αυτή η υπεραφθονία ζωής θα σου επιτρέψει να επαληθεύσεις την αλήθεια του μηνύματος που σου μεταλαμπαδεύει η Εκκλησία, η οποία προτείνει να είναι η συνέχιση

⁷⁰ F. Manzi, «Γνώμη ενός βιβλιστή περί των *Πράξεων* του Συνεδρίου του Λουγκάνου: “Τζιουσάνι, η πηγαία σκέψη”», στο *Θεολογικό περιοδικό του Λουγκάνου*, έτος κδ', 1/2019, σ. 200.

⁷¹ Πρβ L. Giussani, *Perché la Chiesa* [Γιατί η Εκκλησία], ό.π., σσ. 268-269.

⁷² «Η Εκκλησία επαναλαμβάνει με τον Ιησού ότι μπορεί να θεωρηθεί αξιόπιστη εφόσον αντιστοιχεί στις στοιχειώδεις ανάγκες του ανθρώπου στην αυθεντική τους μορφή. Είναι αυτό που εννοούσε ο Ιησούς με την έκφραση “το εκατονταπλάσιο” σ’ αυτή τη γη [όχι στο υπερπέραν]. Επομένως, είναι σαν [...] η Εκκλησία να [σου] λέει: “Μαζί μου θα ζήσεις μια εμπειρία πληρότητας ζωής που δεν θα έβρισκες αλλού”. Είναι στην κόψη ξυραφιού αυτής της υπόσχεσης που η Εκκλησία θέτει υπό δοκιμασία τον εαυτό της: προτείνει να είναι ως η παράταση του έργου του Χριστού σε όλους τους ανθρώπους (L. Giussani, *Perché la Chiesa*, ό.π., σ. 268).

της παρουσίας του Χριστού στην ιστορία. Εάν ζήσεις μια εμπειρίας πληρότητας που δεν μπορείς να βιώσεις αλλού επαληθεύεις αυτό που διαβεβαιώνει η Εκκλησία για τον εαυτό της: «Εγώ είμαι το Σώμα του Χριστού, πρόσωπο της παρουσίας Του εδώ και τώρα». Μόνο έτσι θα μπορέσεις να πεις –αν δεχτείς με όλο και πιο εύλογη στάση αυτό που η Εκκλησία δηλώνει για τον εαυτό της–: «Ο Χριστός είναι εδώ».

Προκειμένου να αποκτήσει αυτή τη βεβαιότητα, ο άνθρωπος οφείλει να δεχτεί να ζήσει μέσα στον τόπο όπου η ζωή της Εκκλησίας τον πλησιάζει, καθώς αυτή «είναι ζωή και πρέπει να προσφέρει ζωή». Αυτός είναι ο λόγος που αποφασίζεις να είσαι εδώ ένα Σαββατοκύριακο, για να έρθεις σε στενή επαφή με αυτή τη ζωή. Ο άνθρωπος, πράγματι, συνεχίζει ο δον Τζιουσάνι, «δεν μπορεί να προχωρήσει σε μια τόσο σπουδαία επαλήθευση αν δεν ζήσει ένα γεγονός που να αφορά τη ζωή». Γι' αυτό, «αν η Εκκλησία δεν μπορεί να εξαπατήσει, ούτε ο άνθρωπος [δηλαδή ο καθένας από μας] δεν μπορεί να το κάνει».⁷³

Ο χρόνος είναι καίριας σημασίας γι' αυτή την επαλήθευση, ώστε να αποκαλυφθεί μπροστά στα μάτια μας η διαφορετική φύση του χριστιανισμού και να καταλάβουμε τι είναι αυτό που αντέχει πραγματικά στη φθορά του χρόνου, των περιστάσεων, των προκλήσεων και της απογοήτευσης. Δεν πρέπει να φοβόμαστε: αν είμαστε ειλικρινείς με τις ανάγκες της καρδιάς μας, αυτές είναι τόσο ανεκρίζωτες, τόσο ανθεκτικές στη μεταχείρισή μας, που έχουν τη δύναμη να ξεσκεπάσουν οποιοδήποτε κατασκευασμένο είδωλό μας! Αυτό που χρειάζεται πραγματικά είναι ο χρόνος και η σύγκριση με την καρδιά, ώστε να δούμε τι είναι αληθινό, διότι μόνο αυτό που είναι αληθινό διαρκεί. Το αληθινό έχει αμίμητη φύση –όλοι το ξέρουμε– και έχει διάρκεια στο χρόνο. Γιατί μεν διαρκεί; Γιατί, όπως είπαμε στην αρχή, αντιστοιχεί στις ανάγκες της καρδιάς. Όλες οι υποσχέσεις που σου κάνουν τα είδωλα δεν διαρκούν διότι δεν αντιστοιχούν στις ανάγκες της καρδιάς, «έχουν στόμα και δεν μιλούν»,⁷⁴ έλεγαν οι προφήτες του Ισραήλ. Τα είδωλα Δεν είναι τίποτα, δεν έχουν ουσία· μετά από λίγο καιρό εξαφανίζονται δια μαγείας.

Έχουμε στη διάθεσή μας κάποια εργαλεία που δεν μπορούμε να αλλάξουμε και να ξεριζώσουμε από μέσα μας, και με τα οποία μπορούμε να διανύσουμε μια σίγουρη πορεία. Τούτη είναι η πρόκληση που ο καθένας μας πρέπει να αντιμετωπίσει με τον εαυτό του.

Εν κατακλείδι, σας διαβάζω ένα γράμμα που μαρτυρά την επαλήθευση που όλοι μας έχουμε συνεχώς στο κίνημα και που μας επιτρέπει να μην επιστρέψουμε στο Α αφού βιώσαμε το Β.

«Αυτή την περίοδο βιώνω πολύ έμπρακτα το οριστικό βήμα προς την ωριμότητα της πίστης. Ζω το κίνημα εδώ και τριαντατέσσερα χρόνια, αλλά τελευταία μου δόθηκε η χάρη να προχωρήσω στην αυτοσυνειδησία της πίστης. Αντιλήφθηκα τη δυσαναλογία που υπάρχει ανάμεσα σ' αυτό που έλαβα και την ανθρωπιά μου. Για πολύ καιρό έζησα νομίζοντας αλαζονικά πως καταλάβαινα, και προσπαθούσα –με πελαγιανό τρόπο– να εφαρμόσω αυτό που πίστευα πως είχα καταλάβει. Σήμερα, όμως, όλα μου φαίνονται καινούρια. Συνειδητοποιώ πως έχω μια εντελώς διαφορετική στάση συγκριτικά με αυτή που είχα όταν γνώρισα το κίνημα. Αρχίζω να συγκινούμε για οποιοδήποτε πράγμα. Λόγια που είχα διαβάσει χιλιάδες φορές, που υποκινούσαν εντός μου μια νοητική ικανοποίηση αλλά δεν μετακινούσαν τη στάση μου ούτε ένα χιλιοστό, ενώ τώρα με αφήνουν άοπλο. Συνειδητοποίησα ότι ακολουθούσα τον Τζιουσάνι με αφηρημένο τρόπο, χωρίς να συμπεριλάβω πραγματικά τη νοημοσύνη και την καρδιά. Άρχισα να καταλάβω τι σημαίνει η συναισθηματική νοημοσύνη, μια προσκόλληση στο πρόσωπό του, και κατά συνέπεια, στα λόγια του. Ο Τζιουσάνι έπαψε να είναι κάποιος

⁷³ L. Giussani, *Perché la Chiesa*, ό.π., σ. 270.

⁷⁴ *Ψαλ* 115,5.

ξένος ως προς την ανθρωπιά μου και άρχισε να την κρίνει εκ των έσω. Άρχισε να είναι το αληθινό νόημα αυτού που είχα διδαχθεί και ήξερα σχεδόν απέξω το πρώτο, δεύτερο, τρίτο, πέμπτο και δέκατο κεφάλαιο του *Θρησκευτικού Αισθήματος*. Όλο αυτό με γοητεύει γιατί γίνομαι ξανά παιδί, ανακαλύπτω ότι πρέπει να μάθω τα πάντα, όχι απλώς για να συσσωρεύσω γνώσεις, αλλά για να “ζήσω έντονα το πραγματικό”».

Όσο περισσότερο επαληθεύουμε εμείς οι ίδιοι, μέσα στις περιστάσεις, την ικανότητα του Χριστού να αλλάξει τη ζωή μας («Όποιος με ακολουθεί θα έχει το εκατονταπλάσιο στη γη»), και όσο περισσότερο αναγεννάμε αυτή την επαλήθευση, τόσο περισσότερο αναγνωρίζουμε την παρουσία Του, την προσκόλλησή μας σ’ Εκείνον και τον χειροπιαστό τρόπο που επέλεξε για να μας κατακτήσει: το κίνημα.

Η επαλήθευση, επομένως, είναι η μεγάλη πορεία της ανάπτυξης της πίστης και της ωρίμανσης της βεβαιότητας της παρουσίας του Χριστού στη ζωή μας.

ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Αναγνώσματα της Θείας Λειτουργίας: Ιεζ 37,21-28· Ιερ 31,10-12β.13· Ιω 11,45-56

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΜΙΟΤΑΤΟΥ ΜΑΤΤΕΟ ΖΥΡΡΙ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΤΗΣ ΜΠΟΛΟΝΙΑ

Αυτές οι Ασκήσεις μας εισάγουν στην Αγία εβδομάδα των παθών και της ανάστασης. Είναι οι μέρες που φωτίζουν όλες τις ημέρες μας. Ετοιμαζόμαστε να ακολουθήσουμε, συγκινημένοι, τον Υιό του ανθρώπου μέσα στην αγάπη Του μέχρι τέλους. Τα πάθη Του μας προβληματίζουν και προσανατολίζουν πάντα. Εκείνος, πράγματι, χαρίζει όλο τον εαυτό Του σε μας και μάς βοηθά να καταλάβουμε πού είμαστε. Θα τον προδώσουμε με μια κοινότοπη αλαζονεία, σκεπτόμενοι πως το αντίθετο του φόβου είναι το θάρρος και όχι η αγάπη· θα μπορέσουμε να κλάψουμε και να ξαναρχίσουμε από το λόγο Του, όπως ο Πέτρος· θα δούμε τη δειλία των ισχυρών και την επιμονή των ανθρώπων για τους νόμους που Τον καταδικάζουν· θα μείνουμε σαστισμένοι μπροστά στη δολοφονική μας ανοησία, κρυμμένοι ανάμεσα στο χειραγωγημένο πλήθος που φωνάζει να καταδικαστεί Αυτός που αποτελεί τη σωτηρία του· θα σταματήσουμε κάτω από το σταυρό με τη Μαρία, και θα αποφασίσουμε να μεγαλώσουμε υιοθετώντας εμείς οι ίδιοι αυτή τη μητέρα, ώστε να μάθουμε να τη φροντίσουμε και να είμαστε πάντα υπεύθυνοι υιοί και όχι αδιάφοροι ορφανοί.

Αν αγαπάμε και ακολουθούμε τον Ιησού, γινόμαστε κι εμείς άγιοι: όχι τέλειοι, εφόσον στην πραγματικότητα αναγκαζόμαστε να κρατάμε τα προσχήματα και να υπολογίζουμε το βαθμό εκτίμησης με τις πρώτες θέσεις και τους χαιρετισμούς, αλλά μικροί –δηλαδή επαίτες, όπως θα έλεγε «κάποιος»–, που γίνονται μεγάλοι μόνο χάρη στην αγάπη του Ιησού. Ο Ιησούς είναι η συνάντηση, η αδιάλειπτη καινοφανής συνάντηση που με γλυκύτητα μας ωθεί να προχωρήσουμε, κυρίως όταν τα βήματα βαραίνουν ή αρχίζουν να τεμπελιάζουν, και που μας ζητά με αποφασιστικό τρόπο να μην φοβόμαστε να είμαστε μαζί Του, να Τον αγαπάμε και να μην αφεθούμε σπαταλώντας τη ζωή μας και τα δώρα που περιέχει.

Ο καιρός είναι σύντομος και περνά γρήγορα. Το ετήσιο Πάσχα και οι ευκαιρίες δεν είναι ατελείωτες! Είμαστε άμοιροι. Πράγματι, είναι μεγάλη χαρά να μας το πει κάποιος, να το καταλάβουμε και να γελάμε με τον εαυτό μας (ενίοτε παίρνουμε τον εαυτό μας πάρα πολύ στα σοβαρά και έτσι κανένας δεν μπορεί να μας πει τίποτα· η ειρωνεία και η καλή μας διάθεση μας βοηθούν να σχετικοποιήσουμε το εγώ μας και να μην σχετικοποιήσουμε τον Κύριο, πράγμα που κάνουμε πολύ πιο εύκολα!). Το να θυμόμαστε την αδυναμία μας δεν είναι διόλου ψυχοφθόρο, όπως μας κάνει να πιστεύουμε η ειδωλολατρία του εγώ μας.

Κατά την Τεσσαρακοστή «ξαναμπήκαμε» στον εαυτό μας, δεν «βγήκαμε» έξω από μας. Είμαστε άμοιροι άνθρωποι που απλώνουν τα χέρια προς εκείνο το μοναδικό χέρι που σώζει. Είναι η υπέροχη εικόνα της φετινής πασχαλινής αφίσας. «Εγώ παραμένω ο άμοιρος άνθρωπος που είμαι, αλλά με το Χριστό είμαι βέβαιος, πλούσιος. [...] Μονάχα με τη συντροφιά Του αγαπάς τον εαυτό σου, μονάχα αυτός που φέρει αυτό το μήνυμα τρέφει αγάπη προς τον εαυτό του, και συνεπώς, στους άλλους»,⁷⁵ έλεγε ο δον Τζιουσάνι. Δεν είναι καθόλου δεδομένο για μια γενιά όπως η δική μας, που θεωρητικοποιεί την αγάπη προς τον εαυτό της (που ίσως καλύπτεται από όλα τα δικαιώματα) και το ζει ατομικιστικά, απορρίπτοντας όμως τον πλησίον και ζώντας τελικά χωρίς αγάπη.

⁷⁵ L. Giussani, *Qui e ora (1984-1985)*, ό.π., σ. 68.

Εμείς είμαστε ο λαός που έχει υποσχεθεί από τον προφήτη –όπως ακούσαμε–, έναν λαό από ταπεινούς και άμοιρους ανθρώπους: «Θα τους συγκεντρώσω όλους σε έναν λαό στη γη μου», εδώ θα είναι το αγιαστήριό τους. Εγώ πιστεύω –για μένα σίγουρα αλλά νομίζω και για όλους σας– ότι το να σας δω έτσι, το να δούμε ο ένας τον άλλον έτσι, μας βοηθά να θυμόμαστε ότι είμαστε μέρος αυτού του λαού στις μοναχικές και δύσκολες ημέρες. Αποκαλύπτουμε έναν λαό πολύ μεγαλύτερο από αυτό που φανταζόμασταν (είναι μια χάρη!), που μας ζητά όμως μια ακατάπαυστη προσωπική προσχώρηση. Δεν πρόκειται για έναν λαό πρωταγωνιστών που καταλήγουν να χωρίζουν και να φθείρονται στις μεταξύ τους συγκρούσεις, αλλά για αδελφούς που καλούνται να υπηρετούν και να φροντίζουν πάντοτε την κοινωνία, η οποία ποτέ δεν είναι δεδομένη και δεν πραγματοποιείται μια για πάντα.

Η αγιοσύνη είναι ο μοναδικός πρωταγωνιστικός ρόλος μας, που μας επιτρέπει να είμαστε αληθινά ο εαυτός μας και φανερώνεται στην αγάπη προς τους άλλους, όχι στην επιβολή ή εκμετάλλευσή τους. Είμαστε ένας λαός που δεν υιοθετεί την αλαζονεία των δίκαιων ούτε την αρνητική σκληρότητα των «προφητών της κακοτυχίας», δηλαδή αυτών που δεν ξέρουν να αναγνωρίσουν τα σημάδια της χάρης και που εν τέλει βλέπουν μονάχα συμφορές επειδή δεν διαβάζουν την ιστορία και δεν πιστεύουν στην πρόνοια. Το να είμαι μέρος αυτού του λαού άμοιρων ανθρώπων, εδώ και πολλά χρόνια, αποτελεί μεγάλη χάρη –νομίζω και για πολλούς από σας–, διότι μας συνδέει μια πιστή, αγαπητή φιλία, που ψάχνει το αγαθό και που τον βοηθά, ενωμένοι σ' αυτό που ο πάπας Βενέδικτος αποκαλεί «αξιόπιστη φιλία», που αποτελεί μέρος μιας караβάνας που δεν σταμάτησε να πορευτεί, και που ουσιαστικά συνόδεψε πολλούς από μας εφ' όρου ζωής.

Η ενότητα και η ομοφωνία αυτού του λαού –που είναι πάντα ευαίσθητη και πρέπει να υπηρετήσουμε και όχι να εκμεταλλευτούμε– ανατίθεται στον καθένα από μας. Ο Τζιουσάνι συγκινούταν όταν όριζε την Εκκλησία ως τον «τόπο όπου όλοι αυτοί οι άνθρωποι εμπλουτίζονται». Είναι το αντίθετο από αυτό που συμβαίνει στον κόσμο, όπου πλουτίζουν οι λίγοι και οι υπόλοιποι παραμένουν πραγματικά φτωχοί. Εδώ «όλοι αυτοί οι άνθρωποι εμπλουτίζονται, χαρίζουν ο ένας τον άλλον και εμπλουτίζονται από αυτό». «Η Εκκλησία, πράγματι –συνέχιζε ο Τζιουσάνι– είναι ένας συγκινητικός τόπος ανθρωπιάς, είναι ο τόπος όπου αυτή η ανθρωπιά αναπτύσσεται, αποβάλλοντας συνεχώς ό,τι ακάθαρτο εισέλθει σ' αυτή, γιατί είμαστε άνθρωποι· η Εκκλησία, όμως, είναι ανθρώπινη, και ως εκ τούτου οι άνθρωποι είναι ανθρώπινοι όταν αποβάλλουν το ακάθαρτο και αγαπούν το καθαρό. Η Εκκλησία είναι ένα πραγματικά συγκινητικό πράγμα». Και έλεγε: «Η μάχη κατά του μηδενισμού, αυτή είναι η βιωμένη συγκίνηση».⁷⁶

Κατά κάποιον τρόπο, αυτές οι μέρες –το ακούσαμε στα Ευαγγέλια– είναι ο εξαγνισμός για το Πάσχα, για να ζήσουμε το Πάσχα, αλλά και η προαναγγελία του. Πράγματι, η Μεγάλη Εβδομάδα είναι ο κατάλληλος καιρός για να αποβάλλουμε ό,τι ρυπαρό υπάρχει στην καρδιά μας και την Αδελφότητά μας –εφόσον είμαστε πλασμένοι για να αγαπάμε, είμαστε πλασμένοι για να είμαστε άγιοι· και αυτό όχι επειδή είμαστε τέλειοι, αλλά επειδή δεχόμαστε αγάπη–, ζητώντας να μπορέσουμε να αποβάλλουμε ό,τι ακάθαρτο υπάρχει, ζητώντας συγχώρεση και συγχωρώντας, επιλέγοντας να αγαπάμε και να ανοίξουμε διάπλατα την καρδιά μας για μια τόσο μεγάλη αγάπη.

Σε μια γενιά όπως η δική μας, χωρίς δεσμούς, τους οποίους φοβάται αλλά που καταλήγει να έχει πολλές εξαρτήσεις, ευχαριστούμε που είμαστε μέρος ενός λαού σαν κι αυτό, που εξακολουθεί να τραγουδά την απελευθέρωσή του, δηλαδή την αγάπη του για τον Κύριο, που μας κάνει να ξαναβρούμε τον εαυτό μας. Δεν χάσαμε το θάμβος μιας συνάντησης που αναγεννιέται. Το αντίθετο. Το Πάσχα των παθών και της

⁷⁶ L. Giussani, *Il tempo e il tempio. Dio e l'uomo*, Bur, Μιλάνο 1995, σ. 74.

ανάστασης (δεν υφίσταται η μία χωρίς την άλλη και αντίστροφα!) μας βοηθά να ξαναβρούμε την αρχική αγάπη, ώστε να μην γίνουμε ψυχροί και άπληστοι «διαχειριστές», ενίοτε πικροί λόγω της αναπόφευκτης απογοήτευσης· μας ωθεί να ψάξουμε όχι τους εχθρούς, αλλά τους ανθρώπους· αυξάνει εντός μας τον ενθουσιασμό και τη θέληση να μιλάμε με όλους, ώστε να μην αρκεστούμε στην μετριότητα ή στο να είμαστε ψυχροί και δυσαρεστημένοι μάρτυρες.

Στον καθένα από μας ανατίθεται ένα μέρος αυτού του χαρίσματος –αυτού του λαού (όπως ακούσαμε από τον προφήτη), αυτής της υπόσχεσης που περνά για τη ζωή μας, όπως έλεγε προηγουμένως ο δον Καρόν, που γίνεται απτή και ίσως την αντιλαμβάνεσαι πολύ αργότερα: «Επιτέλους κατάλαβα!». Αυτό είναι το χάρισμα που οφείλουμε να μεταλαμπαδεύσουμε στον κόσμο, να δωρίσουμε σε πολλούς με τη νοημοσύνη και την υπομονή της φιλίας και της αγάπης, διότι αποτελεί χάρισμα· χάνουμε ένα δώρο όταν γίνεται ιδιοκτησία. Στην ουσία, κατέχουμε μόνο αυτό που χαρίζουμε. Εύχομαι πολλοί άνθρωποι να δουν το ωραίο, το αληθινό, το αγαθό όχι σε αφηρημένες κατηγορίες ή ως μια απομακρυσμένη αλήθεια, αλλά στον καθένα από μας, στη χειροπιαστή και ταπεινή ανθρωπιά μας έτσι όπως είναι, στην ομορφιά, στην αλήθεια και καλοσύνη της προσωπικής σας ζωής. Ας το φροντίσουμε αυτό.

Να λοιπόν γιατί δεν νοσταλγούμε το παρελθόν: γιατί ο Χριστός είναι μια παρουσία που νιώθουμε αληθινή σήμερα, μια ανθρώπινη παρουσία που μας προστάτεψε και που αναγεννιέται δίχως να χάνεται ή να χάνει την αξία της. Η δική της γίνεται δική μας παρουσία. Μια παρουσία που γνώρισε την αμαρτία, αλλά δεν παραδόθηκε ούτε έγινε κυνική. «Θα είναι ο λαός μου κι εγώ ο Θεός τους», αυτή η παρουσία μας ωθεί να πορευτούμε «χαρούμενα» –όπως τραγουδούσαν παλιότερα⁷⁷ – στο δρόμο πλησιάζοντας τους φτωχούς και τον κόσμο. «Θα είναι ο λαός μου κι εγώ ο Θεός τους. Θα συνάψω διαθήκη ειρήνης με αυτούς· θα είναι αιώνια η διαθήκη μου με αυτούς. Η κατοικία μου θα είναι ανάμεσά τους», το αγιαστήριό του.

Ίδου τι αντέχει στη φθορά του χρόνου. Διαρκεί η αγάπη που δεν φθείρεται λόγω της αγιοσύνης του Θεού, της προσωπικής και λαϊκής αγιοσύνης, της δικής μου και της δικής σου. Διαρκεί η αγάπη που χαρίζουμε, η υπηρεσία στους αδελφούς και τους φτωχούς (που είναι οι μικρότεροι αδελφοί της ίδιας αυτής Αδελφότητας), μπροστά στους οποίους γονατίζουμε για να πλύνουμε τα πόδια τους. Διαρκεί η κοινωνία που μας ενώνει και που η αμαρτία αδυνατεί να λύσει. Διαρκεί η αγάπη του που απαντά στο ερώτημα του σημερινού Ευαγγελίου, που κατά βάθος αποτελεί το ερώτημα της αναμονής μας, ενίοτε απεγνωσμένο: «Πώς σας φαίνεται; Δεν θα έρθει στη γιορτή;». Ναι, ο δικός μου και δικός μας Κύριος θα έρθει, και θα έρθει μόνο από αγάπη. Θα έρθει και η πιστότητά του διαρκεί ακόμα και όταν όλα φαίνονται να τελειώσουν. Θα έρθει στη γιορτή, χαρίζοντας τη ζωή του, για να ετοιμάσει τη γιορτή που δεν έχει τέλος.

«Μια πλήρη θετικότητα ζωής πρέπει να καθοδηγεί το πνεύμα του χριστιανού, σε όποια κατάσταση και αν βρίσκεται, οποιαδήποτε ενοχή και να έχει, οποιαδήποτε αδικία αισθανθεί πάνω του, οποιοδήποτε σκοτάδι και να τον περιβάλλει, οποιαδήποτε έχθρα και οποιοδήποτε θάνατο και να τον καταδιώκει, διότι ο Θεός, που έπλασε όλα τα όντα, είναι για το καλό, ο Θεός είναι η θετική υπόθεση πάνω σε όλα αυτά που ζει ο άνθρωπος».⁷⁸ Αυτά τα λόγια του δον Τζιουσάνι γίνονται η προσευχή μας και είμαστε σίγουροι και χαρούμενοι για το γεγονός ότι βρήκαμε αυτό που διαρκεί για πάντα: την αγάπη που θέλει μόνο το καλό μας.

Είναι το Πάσχα αυτό που μας κάνει να αναστήσουμε με Εκείνον και που διαρκεί για πάντα.

⁷⁷ Πρβ «La canzone della Bassa», στα *Canti*, Società Coop. Nuovo Mondo, Μιλάνο 2014, σ. 234.

⁷⁸ L. Giussani, *Alla ricerca del volto umano*, Πνευματικές Ασκήσεις της Αδελφότητας της Κοινωνίας και Απελευθέρωσης, Ρίμινι 3-5 Μαΐου 1996, παράρτημα του *Litterae communionis* – Tracce, Ιούλιος/Αύγουστος 1996, σ. 12.

ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΥΛΟΓΙΑ

Χουλιάν Καρόν. Σεβασμιότατε, θέλω να Σας ευχαριστήσω με όλη μου την καρδιά στο όνομά μου και όλων των παρόντων ανθρώπων που δεχτήκατε να κηρύξετε αυτή την Ευχαριστία κατά τη διάρκεια των ετησίων μας Πνευματικών Ασκήσεων. Ευχαριστώ γι' αυτό που μας είπατε, Σεβασμιότατε. Ευχαριστώ για τη μαρτυρία σας, σ' αυτή τη δύσκολη εποχιακή αλλαγή. Ευχαριστώ που συνταυτιστήκατε πλήρως και ακολουθήσατε με όλη την καρδιά σας τον πάπα Φραγκίσκο. Είναι αυτό που επιθυμεί να ζήσει ο καθένας από μας για να είμαστε όλο και πιο ενωμένοι με το Χριστό και την Εκκλησία Του, ώστε να πλησιάσουμε τους συνανθρώπους μας, κυρίως τους φτωχούς και τους έχοντες ανάγκη. Ευχαριστώ!

Μονσινιόρος Zuppi. Εγώ σας ευχαριστώ, φυσικά, για την πρόσκληση. Μου είχαν πει ότι θα ήσασταν λίγοι στο Ρίμινι... Εν πάση περιπτώσει, ευχαριστώ. Αισθάνομαι έντονα το χάρισμα του να βαδίζουμε μαζί, το δώρο αυτής της κοινωνίας, αυτής της Αδελφότητας. Οφείλω να ευχαριστήσω και αυτούς που βρίσκονται στην Μπολόνια, τους ευχαριστώ θερμά για την εξυπηρέτησή τους και τη μαρτυρία τους. Πιστεύω, όμως, ότι πρέπει να ευχαριστήσουμε κοινώς και τον Κύριο που έρχεται. Εσύ μπορείς να σκεφτείς: «Ποιος ξέρει εάν θα έρθει». Έρχεται! Και αυτές οι μέρες μας βοηθούν να ανοίξουμε την καρδιά και να μην είμαστε σαν αυτούς που ο πάπας Φραγκίσκος, ειρωνικά, περιγράφει με αυτό τον τρόπο: «Εκείνους τους χριστιανούς που ζουν την Τεσσαρακοστή χωρίς το Πάσχα». Σ' αυτές τις μέρες, πραγματικά, ετοιμαζόμαστε να αποβάλλουμε –όπως είπα προηγουμένως διαβάζοντας αυτή την υπέροχη πρόταση του Τζιουσάνι– ό,τι ακάθαρτο υπάρχει εντός μας, διότι είμαστε πλασμένοι γι' αυτό το λαό, γι' αυτό το αγιαστήριο, και η μηδαμινότητά μας βρίσκει αληθινά το Πάσχα και την ανάσταση με το να είμαστε μαζί, με το να πορευτούμε μαζί. Ευχαριστούμε τον Κύριο γι' αυτό και επικαλούμαστε την ευλογία Του, ώστε αυτό το Πάσχα να είμαστε ενωμένοι με Εκείνον, να αντιμετωπίσουμε το κακό με Εκείνον, να μην δραπετεύσουμε, αλλά να έχουμε και τη δύναμη της αγάπης, που είναι πιο δυνατή από οποιαδήποτε αντιξοότητα, και να συνειδητοποιήσουμε ότι το να δίνουμε τη ζωή διαρκεί για πάντα.

* * *

Salve Regina

Σάββατο 13 Απριλίου, απόγευμα

Στην είσοδο και στην έξοδο:
Wolfgang Amadeus Mozart, Κονσέρτο για πιάνο και ορχήστρα σε ρε μινόρε αρ. 20, K 466
Clara Haskil, πιάνο
Igor Markevitch – Orchestre des Concerts Lamoureux
“Spirto Gentil” αρ. 32, Philips

■ ΔΕΥΤΕΡΗ ΜΕΛΕΤΗ

Χουλιάν Καρόν

«Αυτή είναι η νίκη που νικά τον κόσμο: η πίστη» (1Ιω 5,4)

Το πρώτο βήμα που κάναμε σήμερα το πρωί ήταν μια «διαπίστωση»: υπάρχει «μια διαφορετική σχέση μεταξύ των ανθρώπων, μια πιο σεβαστική, αληθινή ατμόσφαιρα», μια καινοτομία ζωής που πολλοί από μας αντιλαμβανόμαστε και που οι σελίδες του *Perchè la Chiesa* (Γιατί η Εκκλησία, Σ.τ.Μ.) μας βοήθησαν να καταλάβουμε. Είναι ένα από τα πράγματα που με εντυπωσιάζει περισσότερο όταν επισκέπτομαι τις κοινότητες του κινήματος στον κόσμο: στα πιο απόμερα μέρη υπάρχουν απλοί άνθρωποι –ήπιων τόνων, που σχεδόν κανείς δεν γνωρίζει– που βιώνουν μια καταπληκτική εμπειρία που τους οδηγεί να «ξεχειλίζουν» από ευγνωμοσύνη· πολλοί άνθρωποι, που ζουν διάφορες καταστάσεις –κάποιες πολύ πιο δραματικές απ’ ότι μπορούμε να φανταστούμε– αρχίζουν να βιώνουν μια εμπειρία γεμάτη καινοτομία, ένταση, που τους αναγεννά και διά της οποίας αντιμετωπίζουν με διαφορετικό τρόπο οποιαδήποτε δύσκολη περίπτωση.

Τούτο είναι εφικτό οπουδήποτε και για οποιονδήποτε, και είναι αυτό που με αφήνει άναυδο κάθε φορά. Ακούστε τι εξιστορεί για τον εαυτό της η Aliona από το Karaganda:

«Συνάντησα το κίνημα το 1997, όταν ήρθε ο πάτερ Edoardo στο σχολείο μας για να μας μιλήσει για την Ιταλία κατά τη διάρκεια του μαθήματος ιστορίας. Έτσι γίναμε φίλοι, ερχόταν για φαγητό σε μας και μας εντυπωσίαζε πολύ. Μετά από λίγο καιρό μας προσκάλεσε στις διακοπές. Αρχίσαμε να πηγαίνουμε στις Σχολές κοινότητας, συναντήσαμε καινούριους φίλους και συνεχίσαμε να συμμετάσχουμε στις διακοπές. Ύστερα γράφτηκα στο πανεπιστήμιο και μετά από δύο χρόνια, εφόσον ήμουν πολύ απασχολημένη με τις σπουδές, βγήκα από την κοινότητα, καθώς [προσέξτε καλά αυτό το σημείο] μου φαινόταν πως στη ζωή είχα ήδη λάβει το χάρισμα της πίστης και γι’ αυτό θεωρούσα ότι μπορούσα να εκκλησιαστώ μόνη μου. Μου φαινόταν ότι η κοινότητα είχε πάψει πλέον να με βοηθήσει. Παντρεύτηκα, απέκτησα δύο κόρες. Όταν γεννήθηκε η δεύτερη κόρη μου, στην πρώτη διαγνώστηκε μια ιδιαίτερη νόσος. Φυσικά, για μένα, επρόκειτο για μια μεγάλη δοκιμασία. Άρχισα να αναζητώ ξανά ένα νόημα, αισθανόμουν ένα τεράστιο κενό στη σχέση μου με τον άντρα μου και τις κόρες μου, μου φαινόταν πως η ζωή δεν είχε αδιέξοδο, μου έλειπε συνεχώς κάτι. Έξω από το σχολείο συνάντησα μια πρώην καθηγήτριά μου, η οποία είχε συναντήσει το κίνημα μαζί μου. Καθώς μιλούσα με εκείνη, τη ρώτησα: “Υπάρχει ακόμα η Σχολή κοινότητας και όλες οι πρωτοβουλίες της;”, ευχόμενη να μπορεί να με βοηθήσει ακόμη. Εκείνη μου απάντησε: “Βεβαίως! Εμείς είμαστε εδώ”. Ύστερα με κοίταξε και με ρώτησε πώς ήμουν. Όταν τηςμίλησα για τη μεγαλύτερη κόρη μου, μου είπε: “Ένα τέτοιο κοριτσάκι πρέπει να λαμβάνει πολύ περισσότερη αγάπη. Ελάτε μαζί μας στις διακοπές.” Σ’ εκείνες τις διακοπές ξαναείδα τους ανθρώπους που είχα γνωρίσει πολλά χρόνια πριν, είδα πώς ζούσαν, τα μάτια τους ήταν γεμάτα, έλαμπαν από χαρά, οι οικογένειες ήταν

ευχαριστημένες από τη ζωή τους. Εγώ συνειδητοποιούσα ότι ήμουν τόσο κλειστή, που η ζωή μου ήταν ένας αγώνας [βασισμένος] στον εαυτό μου και χωρίς κανένα νόημα. Ένωσα εκ νέου ότι η καρδιά μου γέμιζε από ενθουσιασμό. Πέρασαν πέντε χρόνια και ακόμα νιώθω ότι αυτό είναι το μοναδικό μέρος όπου ζω πραγματικά, όπου είμαι ο εαυτός μου, όπου μπορώ να αγαπάω την κόρη μου όπως ήθελα πάντα, όπου μπορώ να αγαπώ τον άντρα μου έτσι όπως είναι. Και δεν υπάρχει τίποτε άλλο σε θέση να απαντήσει στα ερωτήματά μου, μόνο ο Χριστός. Η Σχολή κοινότητας και η προσφορά είναι αυτό που με επαναφέρουν στον εαυτό μου».

Τι είναι αυτό που κατέστη δυνατό αυτό τον διαφορετικό τρόπο ζωής; Απαντώ δείχνοντας άμεσα τον σαφέστερο παράγοντα: το γεγονός ότι η ζωή μας εισχώρησε στην πρόταση του κινήματος, δηλαδή στην πρόταση με την οποία μας κατέκτησε η Εκκλησία· αυτό που κατέστη δυνατό αυτό τον διαφορετικό τρόπο ζωής υπήρξε η πιστότητα σ' αυτή την πρόταση. Όποιος δέχτηκε να ακολουθήσει τη ζωή που μας προτείνει η Εκκλησία μέσω του κινήματος, βίωσε μια καινοτομία που εμείς μπορούμε να επιβεβαιώσουμε και που μαρτυρείται μέσω πολλών ενδείξεων. Τίποτα δεν είναι μηχανικό στη ζωή, πολλώ μάλλον στο χριστιανισμό. Γι' αυτό μπορούν να υπάρχουν άνθρωποι στην ίδια κοινότητα που παίρνουν στα σοβαρά την πρόταση και την ακολουθούν πιστά, ενώ άλλοι να μείνουν αδιάφοροι.

Αυτό, όμως, που ανανεώνει το ερώτημα που τιτλοφορεί αυτές τις Ασκήσεις μας είναι το εξής: τι είναι αυτό που αντέχει στη φθορά του χρόνου; Όσο σαφέστερες είναι η πληρότητα ζωής και η καινοτομία που βιώνουμε, τόσο εντείνεται το ερώτημα: με ποιον τρόπο διαρκεί αυτή η αλλαγή;

1. Το πρόβλημα της διάρκειας

Με ποιον τρόπο γίνεται δικό μας αυτό το βλέμμα που ενίοτε έχουμε εντός μας και μας γεμίζει από απέραντη χαρά; Πώς γίνεται δική μου εκείνη η ομορφιά; Και με ποιον τρόπο αυτό που βιώνω μέσα στη χριστιανική κοινότητα μπορεί να κατακτήσει πραγματικά όλες τις πτυχές της ζωής;

Είμαστε πολύ τυχεροί: ο don Τζιουσάνι έχει ήδη αντιμετωπίσει αυτό το ερώτημα χρόνια πριν («Τι είναι αυτό που διαρκεί;»), σε μια συγκεκριμένη στιγμή της εμπειρίας του με τους φοιτητές, και έτσι μπορεί να μας βοηθήσει βήμα προς βήμα να απαντήσουμε σε όλη την επιτακτική ανάγκη που αισθανθήκαμε αυτές τις μέρες. Υπάρχει μόνο ένας δρόμος, λέει ο don Τζιουσάνι: εφόσον αυτό που κατέστησε δυνατή την αλλαγή είναι η πιστότητα στην πρόταση, πρέπει να είμαστε πιστοί, να «συνεχίσουμε να είμαστε πιστοί!».⁷⁹

Εδώ όμως αρχίζουμε να δυσκολευόμαστε, γιατί κι εμείς επηρεαζόμαστε από την ηθικολογία που χαρακτηρίζει την επικρατούσα νοοτροπία της κοινωνίας μας. Πράγματι, τείνουμε να ερμηνεύουμε την πιστότητα όπως οι περισσότεροι άνθρωποι, δηλαδή, μας προειδοποιεί ο don Τζιουσάνι, να νομίζουμε ότι «αυτή η πιστότητα εξαρτάται εξ ολοκλήρου από τη δική μας ηθική ικανότητα». Επηρεαζόμαστε από μια ηθικολογική και βολονταριστική ερμηνεία της πιστότητας. Έχουμε την τάση να σκεφτούμε πως όλα απορρέουν από «την ικανότητα». Με άλλα λόγια: ανακαλύψαμε μια καινοτομία ζωής, βιώσαμε μια απροσδόκητη αλλαγή, και τώρα πρέπει να

⁷⁹ L. Giussani, *Qui e ora (1984-1985)*, ό.π., σ. 55.

προσπαθήσουμε να δώσουμε διάρκεια σ' αυτό το γεγονός, να το παρατείνουμε στο χρόνο και να το τελειοποιήσουμε από όλες τις απόψεις. «Σκεφτείτε –λέει λοιπόν ο Τζιουσάνι– τι ανιαρός θα ήταν αυτός ο επαναλαμβανόμενος προβληματισμός: “Πρέπει να αλλάξουμε τις σχέσεις μεταξύ μας, πρέπει να σεβόμαστε ο ένας τον άλλον σ’ αυτές τις διακοπές, πρέπει να αγαπάμε ο ένας τον άλλον σαν αδελφούς, να είμαστε φίλοι και τηρούμε μια τάξη...” Θα πρέπει να...!». Κατά συνέπεια, θεωρούμε ότι ο τρόπος με τον οποίο θα προχωρήσουμε εξαρτάται από «την προσπάθεια της βούλησής μας»,⁸⁰ σαν να αρκούσε να σκεφτόμαστε κάτι επανειλημμένα για να μην αποθαρρυνθούμε και να «κρατήσουμε υψηλό το ηθικό των στρατιωτών», σαν να μπορούσαμε από μόνοι μας, με τις παροτρύνσεις μας, να δημιουργήσουμε αυτό που επιθυμούμε.

«Αλλά εγώ δεν νομίζω –συνεχίζει ο Τζιουσάνι– ότι είναι κακός οίωνός ή απαισιόδοξη στάση να προβλέψω ότι, μετά από καιρό, θα μειωθεί το ενδιαφέρον σας και τον ενθουσιασμό σας, διότι ο ενθουσιασμός προκύπτει μόνο με μια καινοτομία».⁸¹ Και η καινοτομία είναι η αλήθεια, είναι η φανέρωση του θείου, που ελκύει και κινητοποιεί όλο το άτομό μας.

Η διάρκεια της αλλαγής δεν δύναται να απορρέει από τη βούλησή μας, καθώς όλοι ξέρουμε εκ των προτέρων ότι η προσπάθειά μας δεν είναι σε θέση να διαρκέσει. «Αυτή η βούλησή μας, αυτή η αφοσίωσή μας, αυτή η ηθικότητά μας δεν μπορεί, σε τελευταία ανάλυση, να μην παραμείνει πολύ αδύναμη».⁸² Κυρίως σε μια κοινωνία που δηλώνει ακριβώς το αντίθετο από αυτό που σκοπεύουμε και προσπαθούμε να ζήσουμε.

Είναι αδύνατο να το αγνοήσουμε: «Αυτή η ενδογενής, δομική αδυναμία μας μάς καθιστά σαν φύλλα έρμια του ανέμου, δηλαδή μας καθιστά απλώς θύματα της λαϊκής, κοινωνικής και πολιτικής εξουσίας. Προσπαθήστε μόνο να σκεφτείτε να αντισταθείτε στη νοοτροπία που μας περιβάλλει, στη νοοτροπία που καθορίζει την επιλογή των πανεπιστημιακών σπουδών, του επαγγέλματος, να αντισταθείτε στη νοοτροπία του σπιτιού σας σχετικά με το πώς να προχωρήσετε, στη νοοτροπία όλων! Να αντισταθείτε σ' αυτό! Όχι μόνο στη λαϊκή, αλλά και στην εκκλησιαστική εξουσία: εάν η εμπειρία μας παρεμποδίζεται ή καταπολεμάται εντός του εκκλησιαστικού χώρου, η μεταδοτική μας ενέργεια και η δημιουργικότητα της προσχώρησής μας ασθενεί, όλα περιορίζονται, και είναι πολύ εύκολο να προβλέψουμε πως θα είμαστε ανίκανοι να αντισταθούμε αποτελεσματικά. Αλλά μια εμπειρία γίνεται ιστορία όταν δεν δύναται να αναχαιτιστεί από την εξουσία».⁸³ Αυτό, σήμερα, για μας είναι ακόμα πιο ξεκάθαρο απ' ότι ήταν πριν από δεκαετίες.

Επομένως, το κάλεσμα να είμαστε πιστοί «δεν είναι μια προτροπή που βασίζεται άμεσα στη βούλησή σας, δεν στηρίζεται στην ηθικότητά σας».⁸⁴

Εάν δεν εξαρτάται από τη βούλησή μας, σε τι βασίζεται λοιπόν η πιστότητα; Για να απαντήσουμε πρέπει καταρχάς να αναρωτηθούμε: με ποιον τρόπο ο χριστιανισμός έγινε ιστορία; Στην απάντηση αυτής της ερώτησης εμπεριέχεται όλη η καινοτομία του και εξαιρετικότητά του –τις οποίες πρέπει να συνειδητοποιήσουμε περισσότερο–, και που αποτελούν το θεμέλιο της πιστότητας.

⁸⁰ Ο.π.

⁸¹ Ο.π., σ. 56.

⁸² Ο.π.

⁸³ Ο.π., σσ. 56-57.

⁸⁴ Ο.π., σ. 58.

2. «Η απαίτηση της ταυτόχρονης παρουσίας του Χριστού στην ιστορία»

Τι είναι αυτό που επέτρεψε να συνεχιστεί το αρχικό γεγονός που έζησαν οι μαθητές; Ο χριστιανισμός συνεχίστηκε στην ιστορία, έγινε ιστορία χάρη στη βούληση των πρώτων ανθρώπων; Υπήρξαν τόσο ικανοί που εξασφάλισαν τη συνέχιση της αρχής; Και αυτοί αναγκάστηκαν να αντιμετωπίσουν τον κίνδυνο να τα χάσουν όλα, ακόμα και Εκείνον που τους είχε ενθουσιάσει τόσο πολύ. Πράγματι, μετά το θάνατό Του, δύο μαθητές επιστρέφουν στο σπίτι λέγοντας: «Εμείς ελπίζαμε ότι ήρθε εκείνος που μπορούσε επιτέλους να εκπληρώσει την υπόσχεση που λάβαμε όταν τον συναντήσαμε, εκείνη την υπόσχεση που αντιστοιχούσε στην ανάγκη της καρδιάς· τώρα, όμως, τελείωσαν όλα».⁸⁵ Και όταν κάποιες γυναίκες τρέχουν προς τους αποστόλους για να τους αναγγείλουν την ανάσταση, κάποιοι σκέφτονται: «São Ioucas» –όπως λέει το τραγούδι–⁸⁶, είναι τρελές. Πράγματι, οι δύο μαθητές από την Εμμαούς γυρίζουν στο σπίτι απογοητευμένοι.

Αν, λοιπόν, η συνέχιση του αρχικού φαινομένου δεν οφείλεται στην προσπάθειά τους –αυτή η συνειδητοποίηση ήδη είναι απελευθερωτική– ούτε σε κάτι που οργάνωσαν οι ίδιοι, τι είναι αυτό που την κατέστησε δυνατή; Πώς να εξηγήσουμε τη διάρκειά του; Είναι το ερώτημα που απασχολεί έντονα τους ιστοριογράφους και γενικά όποιος ασχολείται με τα ευαγγελικά κείμενα. Διαβάζοντας το Ευαγγέλιο, όπου δεν αποκρύπτεται το σάστισμα των αποστόλων, συναντάμε αυτό το παράδοξο γεγονός: όλοι οι δικοί Του άνθρωποι Τον εγκατέλειψαν και έφυγαν, αλλά λίγες μέρες αργότερα τους βρίσκουμε ενωμένους, ενθουσιασμένους, διατεθειμένους για όλα· αυτό οι ιστοριογράφοι δεν μπορούν να το εξηγήσουν. Και όμως, αυτή η αλλαγή πρέπει να έχει μια εξήγηση! Έτσι, προσφεύγουν στην ίδια λέξη που χρησιμοποιήσαμε κι εμείς αυτές τις μέρες: πρέπει να έχει συμβεί «κάτι», ένα γεγονός χάρη στο οποίο άνθρωποι χαμένοι, απογοητευμένοι, που είχαν γυρίσει στο σπίτι με σκεπτικισμό επειδή η υπόσχεση δεν είχε εκπληρωθεί, είναι ξανά ενωμένοι, ενθουσιασμένοι, διατεθειμένοι για οτιδήποτε, γεμάτοι ενέργεια.

Ακόμα και ο Strauss, ο ορθολογιστής ιστοριογράφος που αρνείται την ιστορικότητα της ανάστασης, για να εξηγήσει την αλλαγή των μαθητών αναγκάζεται να παραδεχτεί ότι πρέπει να συνέβη αναπόφευκτα «κάτι»: αν οι μαθητές είχαν πει ψέματα, αυτά δεν θα μπορούσαν να δώσουν ικανοποιητική εξήγηση στην αλλαγή που είχε γίνει εντός τους μέσα σε ένα τόσο μικρό χρονικό διάστημα. «Το να φανταστούν ένα ψέμα τέτοιου είδους, δεν θα μπορούσε να δώσει στους Αποστόλους το θάρρος να αναγγείλουν τόσο δυναμικά, εν μέσω των σοβαρότερων κινδύνων, την ανάσταση του Ιησού. Εν προκειμένω, οι απολογητές, ακόμα και σήμερα, επιμένουν δηλώνοντας ότι αυτή η εξαιρετική επανάσταση που έλαβε χώρα στην καρδιά των Αποστόλων –που τους απάλλαξε από την απόγνωση και την απώλεια κάθε ελπίδας αμέσως μετά το θάνατο του Ιησού και τους οδήγησε, ύστερα, να αναγγείλουν ενθουσιωδώς το Μεσσία την προσεχή Πεντηκοστή–, δεν θα μπορούσε να έχει εξήγηση εάν, στο μεταξύ [δηλαδή μόλις λίγες εβδομάδες μετά τη σταύρωσή Του] δεν είχε συμβεί κάτι που τους

⁸⁵ Πρβ Ακ 24,13-35.

⁸⁶ *Barco negro*, Μουσική του Caco Velho και Piratini και στίχος του D. Mourão-Ferreira.

παρηγόρησε και τους έπεισε ακράδαντα για την ανάσταση του εσταυρωμένου Ιησού». ⁸⁷

Ο χριστιανισμός έγινε ιστορία, μια ιστορία που έφτασε μέχρι εδώ, μέχρι σε μένα, σε σένα, χάρη σ' αυτά που συνέβησαν λίγες μέρες μετά τη σταύρωση. Τι είναι αυτό που του επέτρεψε να γίνει ιστορία; Το γεγονός ότι το θείο είχε εκδηλωθεί με μια ακόμα μεγαλύτερη δύναμη: ο μοναδικός λόγος που κατέστησε δυνατή εκείνη την αλλαγή και τη συνέχεια στο χρόνο, δηλαδή, ήταν το γεγονός ότι Τον είδαν ζωντανό. «“Χριστός Ανέστη” σημαίνει ότι ο Χριστός κυριεύει το χρόνο, είναι ο Κύριος του χρόνου, νικά το χρόνο». ⁸⁸

Ο Χριστός είναι παρών τώρα! Αυτή είναι η εξαιρετική φύση του χριστιανισμού, που καθιστά το Χριστό μια παρουσία διαφορετική από οποιαδήποτε άλλη μορφή του πανθέου των θρησκειών: «Η εξαιρετικότητα έγκειται στην αξίωση της συγκαιρινής παρουσίας του Χριστού στην ιστορία». ⁸⁹ Μια ταυτόχρονη παρουσία που καμία εξουσία αυτού του κόσμου δεν μπόρεσε να σταματήσει, γι' αυτό και έφτασε μέχρι σε μας. Ουδέποτε δεν θα αναχαιτιστεί από καμία εξουσία.

Συνεπώς, η πιστότητα είναι πιστότητα στον αναστημένο Χριστό. Αυτό που επιτρέπει τη διάρκεια, αυτό που αντέχει στη φθορά του χρόνου, δεν είμαστε εμείς με τις ικανότητές μας, αλλά εκείνη η καινοτομία –η ίδια Του η παρουσία, η εκ νέου επέλευση της παρουσίας Του τώρα, μια Παρουσία τώρα– που εισχώρησε στη ζωή μας, που είδαμε να εμφανίζεται εκ νέου ακατάπαυστα και που δεν μπορούμε πια να απομακρυνουμε· δεν μπορώ να την ξεριζώσω από μένα, από την ιστορία μου· ίσως θα φύγω, αλλά θα την έχω μαζί μου. Εκείνο το «κάτι» που οι ιστοριογράφοι του Strauss παραδέχονται –αν και δεν το αναγνωρίζουν ούτε το ασπάζονται– δεν είναι τίποτε άλλο από το γεγονός του αναστημένου Χριστού. Η πιστότητα για την οποία μιλάμε είναι η πιστότητα σ' αυτό το συμβάν.

«Θα μπορούσαμε να αφήσουμε σε μια γωνία εκείνη την εμπειρία πληρότητας που έζησαν οι πρώτοι απόστολοι και να την αισθανθούμε με μελαγχολία και νοσταλγία [...] ακριβώς όπως άλλες εμπειρίες που ζήσαμε σε διαφορετικές περιστάσεις και στιγμές στην ιστορία. Αλλά η εξαιρετικότητα [...], όπως λέει ο Έλιοτ στα Τέσσερα Κουαρτέτα, το σημείο συνάντησης του αχρόνου στο χρόνο, είναι εκεί όπου η προκαλούμενη αλλαγή διαρκεί, γίνεται διάρκεια (“διάρκεια” σημαίνει μια άλλη πραγματικότητα, διότι η διάρκεια είναι η ουσία του Είναι, ένα άλλο Είναι), δηλαδή γίνεται ιστορία. Η εξαιρετικότητα έγκειται στη διάρκεια της αλλαγής, στο γεγονός ότι γίνεται ιστορία». ⁹⁰

Η παραμονή της αλλαγής –το γεγονός ότι το αρχικό φαινόμενο γίνεται ιστορία– ναι μεν ενέχει την πιστότητά μου, αλλά δίνεται, δημιουργείται από κάτι που δεν είμαι εγώ, δηλαδή από μια Παρουσία που κυριεύει την ιστορία, που νίκησε το χώρο και το χρόνο και είναι εδώ, τώρα. «Εκείνος είναι εδώ. / Είναι εδώ όπως την πρώτη μέρα», ⁹¹ έλεγε ο

⁸⁷ D.F. Strauss, *La vita di Gesù o Esame critico della sua storia* (Η ζωή του Ιησού ή κριτική Ανάλυση της ιστορίας του), La Vita Felice, Μιλάνο 2014, σσ. 1395-1396.

⁸⁸ L. Giussani, *Qui e ora (1984-1985)* (Εδώ και τώρα), ό.π., σ. 63.

⁸⁹ Ο.π., σ. 64.

⁹⁰ Ο.π., σ. 60.

⁹¹ Ch. Péguy, «Il mistero della carità di Giovanna d' Arco» (Το μυστήριο της προσφοράς της Ζαν ντ' Αρκ), στο Id., *I misteri*, Jaca Book, Μιλάνο 1997, σ. 56.

Réguy. Συμβαίνει τώρα. Υπάρχει «κάτι που έρχεται πριν» από την πιστότητά μου, τη ζητάει και τη στηρίζει: είναι η επέλευσή Του τώρα.

«Πριν από ένα χρόνο περνούσα μια στιγμή μεγάλης δοκιμασίας, δεν ήμουν καλά, αλλά προσπαθούσα με μια κλωστή να μείνω δεμένη με τους λίγους φίλους που δεν απομακρύνονταν και δεν φοβούνταν. Μια πέρα επισκέφτηκα έναν από αυτούς και ήμουν σε άθλια κατάσταση. Μου είπε μια πρόταση: “Η φιλία μας είναι ιερή γιατί ανοίγει ερωτήματα στα οποία μόνο ένας Άλλος απαντά”. Λίγες εβδομάδες αργότερα ήμουν για δείπνο με μια άλλη φίλη μου, και ενώ έκλαιγα, με κοίταξε και με ρώτησε απότομα: “Εσύ ποια είσαι;”. Εκεί αναρωτήθηκα: η απάντηση σε μένα δεν είναι λόγια, δεν είναι χριστιανικές εξηγήσεις, μα η παρουσία Του. Τίποτα λιγότερο! Η απάντηση είναι Εκείνος, ο Οποίος, όταν Τον συνάντησα, σημάδεψε για πάντα την καρδιά μου με την ομορφιά Του. Ανάμεσα στις πτυχές της ζωής μου, οι οποίες είναι μια ιστορία μέσα στην Ιστορία, βλέπω ότι το μοναδικό πράγμα που διαρκεί είναι η πιστότητα του Θεού, το να συνεχίζει να με περιμένει, να με επιθυμεί, να έρχεται να με ψάξει: το να βρίσκεται ήδη εκεί!» ο Χριστός μας πλησιάζει διαμέσου των φίλων που δεν απομακρύνονται, που δεν φοβούνται.

Ποιος είναι, λοιπόν, ο θανάσιμος κίνδυνος που συχνά είδαμε να επέρχεται αυτά τα χρόνια; Το να περιορίσουμε το Χριστό –το γεγονός της παρουσίας Του, τη συνάντηση με Εκείνον– στο παρελθόν και να ζούμε μέσα στην ανάμνηση, στη νοσταλγία της αρχής (μας το δήλωσε πρόσφατα ο αρχιεπίσκοπος του Μιλάνου, κατά την ομιλία του για την επέτειο του don Τζιουσάνι),⁹² και να προσπαθούμε αλαζονικά να αναπτύξουμε μόνοι μας τις συνέπειες της συνάντησης. Είναι ο καντιανός πειρασμός. Ο Χριστός καθίσταται έτσι μια «μη παρουσία», μια παρουσία στο παρελθόν, ένα προαπαιτούμενο που βρίσκεται πίσω από την πλάτη μας και πάνω στο οποίο καταστρώνουμε τα δικά μας σχέδια. Προσοχή, αυτή δεν αποτελεί απλώς μια προτεσταντική συμπεριφορά: αυτό μπορεί να οφείλεται και στη στάση μας απέναντι σ’ εκείνη την καθοριστική συνάντηση με την πραγματικότητα του κινήματος, που σημάδεψε τη ζωή όλων μας και για την οποία είμαστε εδώ.

«Υπάρχει ένας κίνδυνος», δηλώνει ο Τζιουσάνι, «και το αποδείξαμε: πόσοι τον διέτρεξαν!». Ποιος κίνδυνος; «Όπως οι άνθρωποι όλων των εποχών θεώρησαν πάντα τη χρυσή εποχή ως την αρχή της ανθρωπότητας, τον επίγειο παράδεισο, έτσι πολύς κόσμος θεώρησε την αρχή του κινήματός μας ή την αρχή της προσχώρησής του στο κίνημα ως ένα είδος χρυσής εποχής, ως ένα είδος θαυμάσιας γοητείας που ο χρόνος, όμως, εξασθενίζει. [...] Ο προτεσταντισμός έκανε το εξής: μετέτρεψε σε σύστημα αυτό το βλέμμα προς το πρόσωπο του Χριστού. «Υπήρξε» εκείνη η στιγμή. Και γιατί συνέβη; Συνέβη ώστε ο άνθρωπος όλων των εποχών, ενθουμούμενος εκείνη τη στιγμή, να μπορεί να τρέφει ελπίδα για το μέλλον, τη μεταθανάτια ζωή, το πεπρωμένο του, μέσα από όλη την απογοήτευση που περνά κατά τη διάρκεια της ζωής του, και πάνω απ’ όλα, μέσα από την ηθική απογοήτευση του εαυτού του!».⁹³

Μόλις το έγραψε ο πάπας Φραγκίσκος στην αποστολική Παραίνεση *Christus vivit*: «Διατρέχουμε τον κίνδυνο να θεωρούμε τον Ιησού Χριστό απλώς ένα γεγονός του

⁹² Πρβ Μ. Delpini, «Dimorare in Cristo» (Η εν Χριστώ κατοικία), Ομιλία για την επέτειο του θανάτου του don Τζιουσάνι και της παπικής αναγνώρισης της Αδελφότητας, 11 Φεβρουαρίου 2019, chiesadimilano.it

⁹³ L. Giussani, *Qui e ora (1984-1985)* (Εδώ και τώρα), ό.π., σσ. 60-61.

παρελθόντος, μια ανάμνηση, κάποιον που μας έσωσε προ δύο χιλιάδων ετών. Τούτο δεν θα χρησίμευε σε τίποτα, θα μας άφηνε όπως πριν, δεν θα μας απελευθέρωνε».⁹⁴

Γι' αυτό –συνεχίζει ο Τζιουσάνι– επέμενα λέγοντας ότι η εξαιρετικότητα έγκειται στη διάρκεια της αλλαγής: η αλλαγή πρέπει να έχει διάρκεια, να γίνει ιστορία, να είναι μόνιμη. Μετά από δύο χιλιάδες χρόνια εκείνη η πρώτη Αφίσα [δηλαδή η αναγγελία ότι ο Θεός έγινε σάρκα, μια ανθρώπινη παρουσία στην ιστορία] είναι ακόμα αληθινή, δηλαδή μπορεί να βιωθεί, να ανανεωθεί, και ίσως, σε διακόσιες χιλιάδες χρόνια, αν ο κόσμος θα υπάρχει ακόμα, το γεγονός θα παραμείνει έτσι. Το θείο είναι η νίκη πάνω στον καιρό, αλλά όχι με την εσχατολογική έννοια (βλέπε τον προτεσταντισμό: η νίκη του Θεού στους έσχατους καιρούς, στο τέλος της ζωής σου, που σε κρίνει μετά το θάνατο): είναι η νίκη του Θεού στο χρόνο, πάνω στο χρόνο, μέσα στο χρόνο».⁹⁵

Η αληθινή πρόκληση έγκειται στο εάν αυτό που ξεκίνησε μπορεί να συνεχιστεί, αν μπορεί να γίνει δικό μας, δηλαδή αν ο αναστημένος Χριστός είναι σε θέση να δημιουργήσει ένα καινούριο πλάσμα, έναν μάρτυρα, διά του οποίου φαίνεται ότι η σχέση με την παρουσία Του δεν παραπέμπεται στη μεταθανάτια ζωή, αλλά είναι παροντικό γεγονός, ώστε να μπορούμε να αγγίζουμε την παρουσία Του τώρα.

Ως εκ τούτου, η παραμονή της καινοτομίας δεν εξασφαλίζεται από «την αποφασιστικότητα της συνέπειάς μας», δεν εξαρτάται από τη βούλησή μας, από ένα «αδιατάρακτο και συνεχόμενο κάλεσμα»,⁹⁶ από τις έξυπνες προσπάθειές μας. Όχι! «Η εξαιρετικότητα, χάρη στην οποία η αλλαγή γίνεται ιστορία, γίνεται διάρκεια, παραμένει [...], δίνεται από κάτι αντικειμενικό που ήδη υπάρχει. Είναι σαφές: η παραμονή της αλλαγής μου, της αλλαγής σου, ή δίνεται από κάτι που είναι εντός σου ή από κάτι αντικειμενικό που ήδη υπάρχει· ή εξαρτάται από τη βούλησή σου ή από κάτι αντικειμενικό που ήδη υπάρχει –που ήδη υπάρχει!–, από μια πραγματικότητα που κυριεύει την κινητοποιούμενη πραγματικότητα. Αυτό είναι το μήνυμα της δεύτερης Αφίσας: ο Χριστός αναστήθηκε, ο Θεός παρέδωσε στα χέρια εκείνου του ανθρώπου την ιστορία!».⁹⁷

Μπορούμε να το διαβεβαιώσουμε εκ νέου με τα λόγια του πάπα Φραγκίσκου: «Αυτός που μας γεμίζει με τη χάρη του, Αυτός που μας απελευθερώνει, Αυτός που μας μετατρέπει, Αυτός που μας θεραπεύει και παρηγορεί είναι κάποιος που ζει. Είναι ο αναστημένος Χριστός».⁹⁸

Γράφει ο Τολστόι: «Ο Χριστός πέθανε πολύ καιρό πριν, και η σαρκική ύπαρξή Του υπήρξε σύντομη. Εμείς δεν έχουμε μια ξεκάθαρη εικόνα του σαρκικού προσώπου Του, αλλά η δύναμη της ζωής Του, γεμάτη αγάπη και λογική, η σχέση Του με τον κόσμο [...] ενεργεί έως σήμερα σε εκατομμύρια ανθρώπων, οι οποίοι υποδέχονται εις βάθος αυτή τη σχέση Του με τον κόσμο και ζουν από αυτό. Και τι είναι αυτό που ενεργεί με αυτόν τον τρόπο; Τι είναι αυτό το στοιχείο που προηγουμένως σχετιζόταν με τη σαρκική ύπαρξη του Χριστού και που τώρα συνιστά τη συνέχιση και τη διάδοση της

⁹⁴ Φραγκίσκος, μετα-συνοδική Αποστολική Παραίνεση στους Νέους και σε όλο το Λαό του Θεού *Christus vivit*, 124.

⁹⁵ L. Giussani, *Qui e ora (1984-1985)* (Εδώ και τώρα), ό.π., σ. 61.

⁹⁶ Ο.π., σ. 57.

⁹⁷ Ο.π., σσ. 62-63. «Εμένα μου αρκεί ο Χριστός να είναι εν ζωή. Αν Εκείνος ζει εγώ ζω· εφόσον η ψυχή μου εξαρτάται από τη δική της· ακόμα περισσότερο, Εκείνος είναι η ζωή μου, αυτό που χρειάζομαι. Τι θα μου λείπει, πράγματι, αν ο Ιησούς είναι ζωντανός; Και να τα έχανα όλα, αυτό δεν θα είχε καμία σημασία, αρκεί ο Ιησούς να είναι εν ζωή» (Guerrico d'Igny, «I Sermone per la Resurrezione del Signore», Scuola Cistercense, *Pensieri d'amore*, Piemme, Casale Monferrato (AI) 2000, σ. 257).

⁹⁸ Φραγκίσκος, μετα-συνοδική Αποστολική Παραίνεση στους Νέους και σε όλο το Λαό του Θεού *Christus vivit*, 124.

ίδιας της ζωής Του; Εμείς διαβεβαιώνουμε ότι αυτή δεν είναι η ζωή του Χριστού, αλλά οι συνέπειες αυτής. Όταν είπαμε αυτά τα λόγια που δεν έχουν κανένα νόημα, μιλήσαμε –απ’ ότι μας φαίνεται– πιο ξεκάθαρα από εκείνους που υποστηρίζουν ότι αυτή η δύναμη είναι ο ίδιος ο ζωντανός Χριστός».⁹⁹

Ο Χριστός αναστήθηκε, δηλαδή είναι παρών, είναι εδώ, όπως την πρώτη μέρα: «Υπάρχει μια πραγματικότητα μέσα στον κόσμο, μια πραγματικότητα που άγγιξε τη σάρκα μας και τα οστά μας με τη Βάπτισμα, υπάρχει μια πραγματικότητα που μπορούμε να βλέπουμε και να ακούμε μέσω της φιλίας μας [...]. Υπάρχει μια πραγματικότητα που διεισδύει στο χρόνο και δημιουργεί μια ακολουθία, έναν λαό που δεν θα έχει τέλος, μια πραγματικότητα στην οποία καλούνται όλοι οι άνθρωποι: ο ενσαρκωμένος Θεός. Αυτό που έπλασε όλα τα κτιστά ταυτίστηκε με το ασταθές μιας σάρκας, καθίσταται απτός με το ασταθές μιας σάρκας. Αυτό για το οποίο πλάστηκε ο άνθρωπος είναι αυτός ο Άνθρωπος ανάμεσά μας».¹⁰⁰

Το 1984, ενθουσιάζοντες την αρχή της ιστορίας μας, ο Τζιουσάνι έλεγε το εξής: «Η αρχική γοητεία του κινήματος προέκυψε ακριβώς από αυτό. Από την πρώτη μέρα που μιλήσαμε, το μήνυμα που δώσαμε ήταν η νίκη του Χριστού στον κόσμο, η νίκη του Χριστού στην ιστορία: “Ο Ιησούς Χριστός είναι το κέντρο του κόσμου και της ιστορίας”».¹⁰¹

Ο Χριστός είναι σύγχρονος στην ιστορία –γίνεται χειροπιαστός διά της φιλίας της Εκκλησίας μέσα από την αστάθεια μιας σάρκας–, γι’ αυτό πρέπει να Τον ζήσουμε τώρα: εγώ, εσύ, εμείς, «πρέπει να Τον ζήσουμε καθώς συμβαίνει, και όλες οι δυνάμεις της εξουσίας, οποιασδήποτε φύσης, είτε πολιτικής είτε εκκλησιαστικής, ποτέ δεν θα μπορέσουν να αναχαιτίσουν αυτή τη σύγχρονη ύπαρξη, ποτέ!». Ο δον Τζιουσάνι επισημαίνει ότι αυτό ισχύει και για μας σήμερα, εφόσον πολλές φορές, λόγω της υπαρξιακής μας ανασφάλειας, τείνουμε να μετράμε πόσοι είμαστε: «Δεν γνωρίζει κανείς αν θα είναι δώδεκα, όπως υπέθετε και φανταζόταν ο Solon’έν, στους έσχατους καιρούς, ή θα είναι δώδεκα δισεκατομμύρια: δεν έχει σημασία, δεν έχει σχέση αυτό. Αυτό που έχει σημασία είναι ότι η σύγχρονη παρουσία του Χριστού στην ιστορία ποτέ δεν θα αναχαιτιστεί, ποτέ [...]. Χρειάζεται, λοιπόν, η πιστότητα να γίνει η εμπειρία αυτού που είναι ο Χριστός στην πρώτη Αφίσα: είναι η πιστότητα σ’ αυτό το γεγονός που συνέβη. Επομένως, η πιστότητα είναι η εμπειρία της αλλαγής ως διάρκειας στην ιστορία, είναι η εμπειρία της αλλαγής που προέκυψε από μια πραγματικότητα που ήδη υπάρχει»¹⁰² και που με αλλάζει τώρα, δημιουργώντας εντός μου ένα καινούριο πλάσμα που διαρκεί στο χρόνο.

Ιδού μια απόδειξη πιστότητας σ’ αυτό το στοιχείο που ήδη υπάρχει:

«Αντιλαμβάνομαι ότι αρκεί το παραμικρό (μια ασθένεια, μια τολμηρή απόφαση, ένα ατύχημα) για να μην βρω αδιέξοδο και να παραδοθώ μπροστά σ’ αυτό που μου φαίνεται να έχω υπό έλεγχο. Αυτό έχει ήδη συμβεί δύο φορές και μπορεί να συμβεί ακόμη. Για να απαντήσω στην ερώτησή σου, το μόνο που μπορώ να κάνω είναι να αναφέρω μια προσωπική εμπειρία. Τι είναι αυτό που με βοήθησε να βγω από αυτό που κυριολεκτικά φαινόταν μια φυλακή, της οποίας τα σίδερα συνίστατο στις ανούσιες

⁹⁹ Πρβ Λ. Τολστόι, *Sulla vita* (Περί ζωής), ό.π., σ. 198.

¹⁰⁰ L. Giussani, *La verità nasce dalla carne* (Η αλήθεια γεννιέται από τη σάρκα), Bur, Μιλάνο 2019, σ. 115.

¹⁰¹ L. Giussani, *Qui e ora* (1984-1985) (Εδώ και τώρα), ό.π., σ. 64.

¹⁰² Ό.π., σσ. 64-65.

ενέργειές μου και στους άσκοπους λογισμούς μου; Η δίνη στην οποία βρισκόμουν δεν μου απέτρεψε να μείνω προσκολλημένος στις χειρονομίες που συνέχιζαν να μου προτείνουν οι φίλοι μου της Αδελφότητας. Επρόκειτο για χειρονομίες απλές, διακριτικές, αλλά μου τις πρότειναν με μια ανεξάντλητη πιστότητα. Πήγαινα στη Σχολή κοινότητας έχοντας το κεφάλι αλλού, όμως προσέτρεχα. Παρακολουθούσα τη χειρονομία προσφοράς και έβλεπα να οργανώνεται με μια απίστευτη ευκολία. Κοιτούσα και άκουγα. Από τη “φυλακή” μου κοιτούσα τα πρόσωπα και άκουγα τα τραγούδια τόσο προσεκτικά όσο ποτέ προηγουμένως. Επαναλάμβανα τα λόγια και έμενα έκπληκτος γιατί ήταν σαν να απευθύνονταν σ’ εμένα: “Μην φοβάσαι”, “Εσύ είσαι ένας πιστός Θεός”, “Θα βγάλει τα παπούτσια στον καθένα”, κλπ. Φοβάμαι σχεδόν να το πω, αλλά η ζωή γινόταν πραγματικά ζωή μέσα από εκείνη την απλή και πιστή παρουσία επικαλούμενη από χειρονομίες που είχα δει και τραγούδια που είχα τραγουδήσει χιλιάδες φορές. Τι ήταν αυτό που επικαλείτο, αν όχι μια παρούσα Παρουσία; Ένα “Εσύ” που γνωρίζει τους λογισμούς μου, που ζει εντός μου».

3. «Αυτή είναι η νίκη που νικά τον κόσμο: η πίστη»

Ωστόσο, «η εμπειρία της αλλαγής ως διάρκειας στην ιστορία», έτσι όπως μας πρότεινε να την κοιτάξουμε ο δον Τζιουσάνι, βάζει υπό αμφισβήτηση τη δική μας εικόνα της αλλαγής. «Το πρόβλημα είναι να ξεπεράσουμε μια ψυχολογική εικόνα της αλλαγής». Παρατηρήστε με ποια λεπτότητα την υποδεικνύει ο Τζιουσάνι: «Η ψυχολογική αντίληψη της αλλαγής είναι όταν λες: “Ναι, πρέπει να είμαι πιο... πρέπει να ξέρω να αγαπώ και να μην εκμεταλλευτώ τον άλλον ή την άλλη” [...] μετά από αυτό, όμως, ο άνθρωπος παραμένει στην κοινότητα και παραδίνεται ή απογοητεύεται γιατί δεν αλλάζει». Γιατί πολλές φορές απογοητευόμαστε; Γιατί υπολογίζουμε την αλλαγή με τα δικά μας μέτρα. «Πόσοι από μας σκέφτηκαν ότι η υπόσχεση δεν τηρήθηκε, ότι δεν άλλαξε τίποτα! Πόσες φορές άκουσα το εξής: “Μα δεν αλλάζει τίποτα!”. Είναι μια ψυχολογική αντίληψη της αλλαγής, είναι δηλαδή μια αλλαγή που αντιλαμβάνεσαι με τη συνείδησή σου, που μετράς με την παρατήρησή σου, με την παρατήρηση της συνείδησής σου: είχα οξύθυμη ιδιοσυγκρασία και παρέμεινα οξύθυμος· είχα τάσεις κλεπτομανίας και έβαλα ακόμα στην τσέπη μου ένα πολύτιμο αντικείμενο του φίλου μου· τελείωσα το πανεπιστήμιο, μπαίνω στην αγορά εργασίας, [...] και δεν ξέρω τι να κάνω, όλα είναι όπως πριν, δεν κινητοποιείται τίποτα ή όχι τόσο όσο περίμενα».¹⁰³ Με άλλα λόγια, εκλαμβάνουμε την αλλαγή με βάση μια εξωτερική εικόνα που δημιουργούμε εμείς, δηλαδή θεωρούμε ότι έχει να κάνει με τις αυξημένες ικανότητές μας και τη βελτίωση των δικών μας επιδόσεων.

Εφόσον δεν δύναται να κριθεί με τα δικά μας μέτρα, σε τι συνίσταται λοιπόν η αλλαγή; Η αλλαγή είναι εικονική; Ποια είναι η αληθινή αλλαγή;

«Η εμπειρία της αλλαγής, πριν απ’ όλα, συνίσταται στο γεγονός ότι αναγνωρίζεις τη νίκη του Χριστού πάνω στην ιστορία. Αυτή είναι η πίστη».¹⁰⁴ Το θέμα –το θέμα!– είναι

¹⁰³ Ο.π., σσ. 65, 62.

¹⁰⁴ «Το πρώτο καθήκον των χριστιανών είναι να μαρτυρούν την Ανάσταση. Είναι και αυτοί επαναστάτες που δεν μπορούν να παραδοθούν απέναντι στην ανθρώπινη κατάσταση. Όμως, ξέρουν ότι Κάποιος πέρασε ζωντανός στην άλλη πλευρά των πραγμάτων και τους άνοιξε το δρόμο» (O. Clément, *La rivolta dello Spirito* (Η επανάσταση του Πνεύματος), Jaca Book, Μιλάνο 1980, σσ. 169-170). «Είναι ασύλληπτο ο αναστημένος Χριστός να με αφήσει ίδιο χωρίς καμία ριζική αλλαγή. Είναι ζωντανός ακριβώς για να με αλλάξει έως τα μύχια. Το να πιστεύεις στο Θεό σημαίνει να πιστεύεις ότι υπάρχει μια δυναμική αρχή μετατροπής, δηλαδή μια απελευθέρωση. Πράγματι, δεν είμαι ελεύθερος γιατί είμαι αμαρτωλός, και αυτό το γνωρίζω καλά. Δεν μπορώ να γίνω

η βεβαιότητα ότι ανάμεσά μας υπάρχει η νίκη πάνω στην ιστορία. Λέει ο Άγιος Παύλος: “Αν ο Χριστός δεν είχε αναστηθεί, μάταιη θα ήταν η πίστη μας, θα ήμασταν οι πιο μίζεροι απ’ όλους τους ανθρώπους”». ¹⁰⁵

Συνεπώς, η αληθινή αλλαγή, αυτή που σου εγείρει μια ελπίδα κάθε πρωί, όποια κατάσταση ή δυσκολία και να πρέπει να αντιμετωπίσεις, είναι η βεβαιότητα ότι ανάμεσά μας υπάρχει η νίκη του Χριστού στην ιστορία. Είναι μια *μετάνοια*, μια αλλαγή νοοτροπίας. Η αληθινή αλλαγή –με άλλα λόγια– είναι η πίστη, η αναγνώριση της παρουσίας Του τώρα. Αυτή είναι η νίκη στην ιστορία και πάνω στην ιστορία, «αυτή είναι η νίκη που νικά τον κόσμο: η πίστη». ¹⁰⁶

Μας το μαρτυρά αυτό το γράμμα:

«Σε ευχαριστώ πάρα πολύ για το ερώτημα που μας έθεσες για τις Ασκήσεις της Αδελφότητας. Από την ημέρα που μας το απέστειλες, ζω κάθε στιγμή της ημέρας μου με την επιθυμία να αντικρίσω, μέσα από τις περιστάσεις, τι είναι αυτό που απαντά πραγματικά στην πρόκληση που μας έκανες. Αυτή την περίοδο συνειδητοποίησα ότι το μόνο που αντέχει στη φθορά του χρόνου είναι να αναγνωρίσω ότι ο Ιησούς συμβαίνει ακατάπαυστα και με συντροφεύει εδώ και τώρα. Το μοναδικό πράγμα που καθιστά δυνατή την παραμονή της αρχής είναι να εξακολουθούμε να Τον βλέπουμε ζωντανό ανάμεσά μας και να Τον συναντούμε σε κάθε περίπτωση που μας δίνεται. Και αυτό που επιτρέπει τη διάρκεια, που μου επιτρέπει να νιώθω την υπέρτατη αγαλλίαση σε οποιαδήποτε περίπτωση, ακόμα στις δυσκολότερες, είναι η πιστότητα σ’ αυτή την αναγνώριση. Τον τελευταίο καιρό έχω κάποιους φίλους που περνούν μια δύσκολη περίοδο λόγω ασθένειας ή οικογενειακών και επαγγελματικών προβλημάτων. Μέσα από τη σχέση με αυτούς τους φίλους μου, συνειδητοποίησα ότι η πιο αληθινή συντροφιά που μπορούμε να προσφέρουμε ο ένας στον άλλον είναι να ακολουθούμε μαζί έναν τόπο όπου μας είναι εύκολο να αναγνωρίσουμε τον παρόντα Χριστό, διότι μόνο αυτό μας επιτρέπει να ξανασηκώσουμε το βλέμμα και να μην υποκύψουμε μπροστά στη δυσκολία. Πριν από δεκαπέντε μέρες ένας στενός μου φίλος έπρεπε να μπει στο νοσοκομείο για μια δύσκολη επέμβαση και ζούσε αυτή την κατάσταση με πολύ άγχος και φόβο. Με κάλεσε απροσδόκητα ένα βράδυ λέγοντάς μου ότι είχε μείνει πολύ έκπληκτος από ένα γράμμα δημοσιευμένο στο *Tracce* εκ μέρους μιας κοπέλας από τη Μπολόνια, γιατί αυτό που εξιστορούσε αποτελούσε ακριβώς την απάντηση σ’ αυτό που τον επιβάρυνε εκείνη τη στιγμή. Του είπα: “Πολύ ωραία! Αυτό είναι ο Ιησούς για σένα!”. Την επόμενη μέρα, όταν συναντηθήκαμε, είχε ένα άλλο πρόσωπο. Είχε πραγματικά ένα διαφορετικό βλέμμα, που μετέδιδε περισσότερη αγαλλίαση και εμπιστοσύνη. Ήταν αρκετό να αναγνωρίσει τον παρόντα Χριστό ώστε να νικηθούν ο φόβος και η απόγνωση! [Κάποιος όμως πιστεύει ακόμα σ’ αυτό;] Αυτό που μας επιτρέπει να αντιμετωπίσουμε οποιαδήποτε περίπτωση με ένα καινούριο βλέμμα είναι να αναγνωρίσουμε τον Ιησού που μας συντροφεύει και να ανακαλύψουμε τα αμίμητα σημάδια της παρουσίας Του. Έτσι, καταλαβαίνω όλο και περισσότερο ότι η αληθινή αλλαγή που αντέχει στη φθορά του χρόνου είναι η αναγνώριση της νίκης του Χριστού εδώ και τώρα. Το να σε ακολουθώ, πριν απ’ όλα, σημαίνει ότι έχω τη δυνατότητα να

ελεύθερος αν δεν αλλάξω συστηματικά. Αυτή είναι η Ανάσταση. Δεν είναι η ανάνηψη ενός νεκρού, είναι η μετάπτωση στην ελευθερία, στην ελευθερία να αγαπώ ελεύθερα. Και αυτή η μετάπτωση στην ελευθερία ενέχει μια ριζική αλλαγή...» (F. Varillon, *Traversate di un credente* (Διελεύσεις ενός πιστού), Μιλάνο 2008, σ. 149.)

¹⁰⁵ L. Giussani, *Qui e ora* (1984-1985) (Εδώ και τώρα), ό.π., σ. 66.

¹⁰⁶ Πρβ *Ilw* 5,4.

λάβω ακατάπαυστα τη βοήθεια να αναγνωρίσω τον Ιησού που φανερώνεται στη ζωή μας. Το αποτέλεσμα αυτής της πιστότητας προς την αρχή (που είναι ο τρόπος με τον οποίο το Μυστήριο με κατακτά) είναι το εξής: κάθε βράδυ πηγαίνω για ύπνο γεμάτη ειρήνη, αγαλλίαση και ευγνωμοσύνη για όλα τα δώρα που το Μυστήριο μου κάνει συνεχώς».

Όπως βλέπετε, είναι μια αλλαγή που διαρκεί στο χρόνο.

«Το θέμα είναι το εξής: έχουμε τη βεβαιότητα ότι ανάμεσά μας υπάρχει η νίκη πάνω στην ιστορία. Είναι ακριβώς αυτή η βεβαιότητα, που ονομάζεται πίστη [...], αυτό που μας δίνει την ικανότητα για μια ανεξάντλητη ηθική προσπάθεια.¹⁰⁷ Ως εκ τούτου [...] η ηθική προσπάθεια γίνεται “συμμετοχή σε ένα συμβάν”».¹⁰⁸

Το Εγώ, ως πρωταγωνιστής της ιστορίας, γεννιέται από τον παρόντα Χριστό, από την αναγνώριση του παρόντα Χριστού. Αυτή είναι η μεγάλη διαφορά μεταξύ Καθολικισμού και Προτεσταντισμού. Επιμένει ο Τζιουσάνι: «Είναι η γοητεία για την αξίωση της σύγχρονης παρουσίας του Χριστού στην ιστορία, είναι η γοητεία της ιστορικής σπουδαιότητας του αναστημένου Χριστού, είναι η αναγνώριση του αναστημένου Χριστού που συνιστά τον καινούριο ιστορικό άνθρωπο, διαφορετικό από τους άλλους, δηλαδή εμάς. Και λέγοντας αυτό το “εμείς” καταλαβαίνεις με έκπληξη την τεράστια διαφορά ανάμεσα στον τρόπο με τον οποίο προχωρά ο Θεός στην ιστορία και τις ικανότητές μας, το αποτέλεσμα των ικανοτήτων μας. Αυτό, πράγματι, θα έπρεπε να μας κάνει να οπισθοχωρούμε αμέσως. Αντιθέτως, άλλο είναι το ζήτημα: όχι η ηθικότητα, αλλά η πίστη. Η ηθικότητα είναι δυνατή ως συνέπεια της πίστης. [...] Επομένως [όπως μπορείτε να διαβάσετε στην φετινή Πασχαλινή Αφίσα], ο κόσμος που Τον ακολουθούσε, οι μαθητές που Τον ακολούθησαν, [...] ήταν άμοιροι άνθρωποι σαν εσένα κι εμένα· όμως, όλη η καινοτομία της ελπίδας, η απόλυτα καινούρια βεβαιότητα, η καινούρια πραγματικότητα που είχαν εντός τους ήταν εκείνη η Παρουσία. Αυτή η σύγχρονη Παρουσία σε μένα, τα παιδιά, στους απογόνους, σε εκατό εκατομμύρια χρόνια: αυτή είναι η νίκη που νικά τον κόσμο, αυτή είναι η απόλυτη καινοτομία, αυτό είναι το θείο στην ιστορία! Εγώ παραμένω έναν άμοιρο άνθρωπο, αλλά με το Χριστό είμαι σίγουρος και εσωτερικά πλούσιος. Η γοητεία προς τον εαυτό μου, δηλαδή η δυνατότητα να αγαπώ το πρόσωπό μου, προϋποθέτει την ύπαρξη αυτής της Παρουσίας.¹⁰⁹ Πράγματι, μόνο αν συναναστρέφεται με Εκείνον μπορείς να αγαπάς τον εαυτό σου και να μεταλαμπαδεύσεις αυτό το μήνυμα. Αν αγαπάς τον εαυτό σου, αγαπάς και τους άλλους».¹¹⁰

Ο αληθινός πλούτος της ζωής μας είναι μια παρούσα Παρουσία, που μας γεμίζει από έκπληξη γιατί υπάρχει! «Ο Χριστός ζει. Εκείνος είναι η ελπίδα μας και η ομορφότερη νεότητα αυτού του κόσμου. [...] Εκείνος ζει και σε θέλει ζωντανό!»¹¹¹ Είναι χάρη σ’ αυτή την Παρουσία που εγώ, σε ύστατο βαθμό, δεν εξαρτώμαι από τις ελλείψεις μου, από την αποτυχία μου, την ικανότητά μου, τη μηδαμινότητά μου. Η συμμετοχή μας

¹⁰⁷ Εκείνος ο άνθρωπος ήταν σε θέση να με μνήσει σε μια διδασκαλία, σε μια θυσία, με το απλό χάρισμα του εαυτού της [...] Τούτο μου έκανε να διαισθανθώ καινούρια καθήκοντα, μου τα καθιστούσε σώμα μπροστά μου (Τ. Παβέζε, *Il mestiere di vivere* (Η τέχνη της ζωής), Einaudi, Τορίνο 1990, σ. 34).

¹⁰⁸ L. Giussani, *Qui e ora* (1984-1985), ό.π., σ. 66.

¹⁰⁹ «Τέλος, στον Κύριο δεν πρέπει να ζητάμε μόνο έλεος, αλλά πρέπει να κατευθύνουμε σε Αυτόν όλη τη στοργή μας: έτσι θα αγαπάμε τον εαυτό μας για Εκείνον» (Άγιος Βερνάρδος, *Sermoni/III: diversi e vari*, Scriptorium Claravallense. Fondazione di Studi Cistercensi, Μιλάνο 2000, σ. 159.)

¹¹⁰ L. Giussani, *Qui e ora* (1984-1985), ό.π., σσ. 67-68.

¹¹¹ Φραγκίσκος, μετα-συνοδική Αποστολική Παραίνεση στους Νέους και σε όλο το λαό του Θεού *Christus vivit*, 1.

στην ανθρώπινη πραγματικότητα όπου ο Χριστός γίνεται παρών απαντά στο μηδενισμό μας, σε όλη την έλλειψη εμπιστοσύνης μας, σε όλη τη δική μας αίσθηση ανικανότητας, και αυτό είναι πολύ πιο αποτελεσματικό από τις χιλιάδες συζητήσεις και σχέδιά μας. Αυτό είναι ο χριστιανισμός: ένα γεγονός! Όχι οι συζητήσεις μεταξύ μας, όχι οι απόπειρές μας, αλλά ένα συμβάν με μια αναπόφευκτη σαφήνεια.

Αυτό που μας δίνει την ανεξάντλητη ικανότητα να αντιμετωπίσουμε τα πάντα είναι ακριβώς η βεβαιότητα της παρουσίας Του, που αποκαλείται «πίστη». Συνεπώς, η μοναδική αληθινή ηθικότητα είναι η πνευματική φτώχεια των ανθρώπων που αναγνωρίζουν ένα γεγονός, είναι η ταπεινή και απλή καρδιά, γιατί οι μαθητές ποτέ δεν θα φαντάζονταν ότι θα μπορούσε να συμβεί αυτό που βρήκαν μπροστά στα μάτια τους μετά την ταφή του Χριστού: να Τον δουν ζωντανό!

Για ποιον μπορούμε να πούμε: «Εσύ είσαι πάντα μαζί μου»; «Εγώ ξέρω, αγάπη μου, / ότι δεν έφυγες ποτέ / γιατί όλα γύρω μου / μου λένε ότι είσαι πάντα μαζί μου».¹¹² Προσοχή, το να Τον αναγνωρίσω παρών δεν είναι κάτι που επέρχεται μηχανικά, αλλά ενέχει μια μάχη ανάμεσα στην εμπειρία που βιώνω και τον κόσμο που δεν Τον γνώρισε, ανάμεσα στην εμπειρία που βίωσαν οι μαθητές με τον αναστημένο Χριστό και όλη η φλυαρία που είχε ξεσπάσει στις γυναίκες: «São loucas! São loucas!», είναι τρελές. Το ίδιο μπορούν να πουν για μας: «Είστε τρελοί!».

Η αληθινή πρόκληση στη λογική και την ελευθερία του καθένα από μας έγκειται σ' αυτή την αναγνώριση: γι' αυτό, δεν υπάρχει μεγαλύτερη απόφαση από την πίστη. Δεν ήρθαμε εδώ για να τα κάνουμε όλα μόνοι μας, σκεπτόμενοι πως βρήκαμε αυτό που αντέχει στη φθορά του χρόνου ως διά μαγείας, σαν να το είχαμε βγάλει από τον κύλινδρο. Όχι, είμαστε εδώ για να δούμε εις βάθος αυτό που μας συνέβη. Μόνο αν αναγνωρίζουμε το Χριστό εν δράση ανάμεσά μας μπορούμε να δούμε μέχρι βάθους αυτό που συναντήσαμε και να συνειδητοποιήσουμε αληθινά την εμπειρία που βιώνουμε –πείτε μου αν δεν είναι έτσι. Ας το σκεφτούμε: εάν ο καθένας από σας καταργούσε το γεγονός του αναστημένου Χριστού, ο οποίος είναι παρών και ζωντανός μέσα στη χριστιανική κοινότητα, θα έπρεπε να εξαλείψετε όλα τα σημάδια καινοτομίας που έχετε εντός σας.

Άπαξ και Τον αναγνωρίσω παρών και ζωντανό, πώς θα μπορούσα να σηκώνομαι το πρωί χωρίς να Τον επιθυμώ ακόμα και να Τον έχω «στην άκρη του ματιού»; Ας συνταυτιστούμε μια στιγμή με τους μαθητές: άπαξ και Τον είδαν ζωντανό, πώς θα μπορούσαν να σηκώνονται το επόμενο πρωί για να πάνε για ψάρεμα, πώς θα μπορούσε ο Άγιος Παύλος να ταξιδεύει στον κόσμο για να κηρύξει το Χριστό, πώς θα μπορούσαν να κάνουν τις καθημερινές δουλειές (όπως θα ήταν για μας να παίρνουμε το λεωφορείο ή να καθαρίζουμε το σπίτι) δίχως να Τον έχουν μέσα στο βλέμμα τους; Δεν μπορούσαν να αποφύγουν να περιβάλλονται ολότελα από την παρουσία Του. Ως εκ τούτου, η χριστιανική ύπαρξη, για όσους Τον αναγνώρισαν και Τον αναγνωρίζουν, συνοψίζεται σ' αυτά τα υπέροχα λόγια του Αγίου Παύλου που ακούσαμε πολλές φορές: «Ενώ ζω μέσα στη σάρκα, ζω μέσα στην πίστη του υιού του Θεού που έδωσε τη ζωή Του για μένα».¹¹³ Αυτή είναι η αληθινή αλλαγή: εγώ ζω περιβαλλόμενος από εκείνη την Παρουσία· δεν καθορίζομαι από την απόπειρά μου να αλλάξω, αλλά από την επίγνωση

¹¹² *Barco Negro* (Μαύρη Βάρκα), Μουσική του Caco Velho και Piratini και στίχος του D. Mourão-Ferreira.

¹¹³ Πρβ *Γαλ* 2,20.

αυτού που συνέβη στη ζωή μου. Χαλαρώστε, φίλοι μου, δεν είμαστε εμείς που πρέπει να “αντέχουμε”, δεν είναι η προσπάθειά μας που στηρίζει τα πάντα. Όχι, όχι, Εκείνος αναστήθηκε, και δεν πρέπει να στηρίζουμε την ανάστασή Του εμείς. Είναι το αντίστροφο: είναι ο αναστημένος Χριστός που στηρίζει τη ζωή μας. Το άγχος και η αγωνία δεν υπερισχύουν πια και ο μοναδικός λόγος είναι ότι αναπαύεσαι γιατί αναγνωρίζεις την ανάστασή Του. Έτσι αρχίζουμε να αλλάζουμε, όλη η ζωή αρχίζει να αλλάζει, σχεδόν χωρίς να το αντιληφθούμε, χωρίς να το θέλουμε: απλώς ανακαλύπτουμε εντός μας ενέργειες και χαρακτηριστικά που δεν είναι δικοί μας, συνειδητοποιούμε την αλλαγή μας.

Η εμπειρία της αναγνώρισης του Χριστού φέρει, λοιπόν, ένα άλλο βήμα προς τα εμπρός: πέρα από την αναγνώριση, «την παραμονή της αναγνώρισης. Πώς αποκαλείται: ανάμνηση. Πράγματι, τι ζήτησε ο Χριστός; Την ανάμνηση. Ζήτησε να Τον ενθυμούμαστε: “Να κάνετε αυτό στην ανάμνησή μου”. Τι είναι “αυτό”; Τα πάντα!». Είναι η ανάμνηση, η «μόνιμη αναγνώριση» της παρουσίας Του, η «αληθινή διάρκεια του προσώπου μας. Αν η αναγνώριση είναι το γοητευτικό περιεχόμενο του προσώπου μας, αν η αναγνώρισή Σου, ω Χριστέ, είναι όλη η σύστασή μου, η παραμονή αυτής της αναγνώρισης συνιστά –συνιστά!– τη διάρκεια του προσώπου μας».¹¹⁴

Κάποιος, βεβαίως, μπορεί ακόμα να φέρει αντίρρηση: «Πώς να έχουμε διάρκεια στο χρόνο;». Αυτή η αντίρρηση, όμως, παραγκωνίζεται ριζικά: «“Η διάρκεια έχει ήδη δοθεί” [δεν είσαι εσύ που πρέπει να διαρκείς], [...], διότι η διάρκεια είναι ο Χριστός»,¹¹⁵ αυτός είναι που αντέχει στο χρόνο, και έτσι σου επιτρέπει να αντέχεις κι εσύ. Για άλλη μια φορά ισχύει το αντίστροφο. Και είναι πολύ απελευθερωτικό να το ανακαλύψουμε.

4. Ένας τόπος που συνιστά την πορεία

Προκειμένου να διατηρήσουμε ζωντανή αυτή την ανάμνηση, μας δίνεται ένας τόπος: «Ο τόπος όπου πηγάζει αυτή η ανάμνηση [...], η πηγή αυτής της ανάμνησης, δηλαδή ο τόπος όπου η αναγνώριση εγείρεται και επικαλείται ακατάπαυστα, είναι η ένδειξη αυτής της νίκης του Χριστού στην ιστορία, είναι η ζωντανή κοινότητα, η καινούρια φιλία, δηλαδή άνθρωποι που είναι μαζί γιατί υπάρχει ο Χριστός».¹¹⁶

Αν θέλουμε να έχουμε διάρκεια, αν θέλουμε να αντέχουμε στο χρόνο, αυτό μπορούμε να το κάνουμε μόνο στο μοναδικό τόπο που αντέχει. Δεν διαρκεί η προσπάθειά μας. Συνεπώς, τονίζει ο δον Τζιουσάνι, το θέμα είναι να «παρακολουθούμε το σημάδι της νίκης του Χριστού!», δηλαδή μια φιλία εντός της οποίας υπάρχει Εκείνος, «Αυτός που είναι ανάμεσά μας».¹¹⁷ Έτσι, το ουσιαστικό καθήκον μας είναι να παρακολουθούμε το σημάδι της νίκης του Χριστού!», όπως έκαναν οι μαθητές όταν Τον έψαχναν την επόμενη μέρα, τη μεθεπόμενη κοκ, ακριβώς γιατί συνειδητοποιούσαν ότι αν δεν Τον ακολουθούσαν, η καινοτομία που είχαν συναντήσει θα έσβηνε με την πάροδο του χρόνου, θα έμενε αναποτελεσματική.

¹¹⁴ L. Giussani, *Qui e ora (1984-1985)*, ό.π., σσ. 67-68.

¹¹⁵ Ο.π., σ. 69.

¹¹⁶ Ο.π.

¹¹⁷ Ο.π.

«Φίλτατε don Καρόν, θέλω να σου διηγηθώ ένα συμβάν που μου συνέβη. Πρέπει να ξεκινήσω από την Πρώτη Μαΐου 2012, από την επιστολή σου στην εφημερίδα *La Repubblica*, στην οποία –κατά την άποψή μου– έπαιρνες αποστάσεις από ανθρώπους του κινήματος που εμπλέκονταν σε δικαστικές υποθέσεις. Μίσησα εκείνο το γράμμα. Σκέφτηκα ότι ένας πατέρας δεν γράφει αυτά τα πράγματα για τα παιδιά του, και επίσης, ότι ο don Τζιουσάνι ποτέ δεν θα έγραφε κάτι παρόμοιο. Μήνες αργότερα κ’ εγώ έμπλεξα σε μια υπόθεση, και από το πρωί μέχρι το βράδυ η ζωή μου άλλαξε: έχασα τη δουλειά και άρχισα να έχω τις δυσκολίες που προκύπτουν σ’ αυτές τις περιπτώσεις. Αν και αντιμετώπιζα μια δύσκολη περίοδο, αμέσως συνειδητοποίησα ότι τα πράγματα συμβαίνουν ώστε ο άνθρωπος να αλλάξει, και ότι εκτός από αυτό, ο Θεός ποτέ δεν μου στέρησε το βασικό πράγμα: την αληθινή και βαθιά συντροφιά της γυναίκας μου, καθώς και τη βοήθεια και στήριξη των φίλων μου (ακόμα και υλική). Ωστόσο, είχα αποπροσανατολιστεί: η προηγούμενη επαγγελματική και κοινωνική ζωή μου δεν υπήρχε πια και η μικρή μου κοινότητα της Αδελφότητας είχε διαλυθεί· κάποιες σημαντικές πτυχές των προηγούμενων είκοσι ετών της ζωής μου ήταν υπό αμφισβήτηση, και το ενδιαφέρον μου για το κίνημα είχε περιοριστεί σημαντικά: όλα μου φαίνονταν περίπλοκα, σχεδόν ακατανόητα, μακριά από μένα. Η ανάγκη μιας απάντησης με οδήγησε να πάρω πρωτοβουλίες που ποτέ δεν μου ανήκαν: πήγα στο Μετζουγκόριε, προσευχήθηκα όσο ποτέ προηγουμένως, και κατά τον ίδιο χρόνο, στο εκ νέου “ξεκίνημά μου”, αισθανόμουν ότι κάτι μου έλειπε. Έπειτα η γυναίκα μου, για λόγους δουλειάς, έγινε φίλη ενός ανθρώπου του κινήματος που γνωρίζαμε κυρίως εξ όψεως. Ήταν σαν μια μικρή ρωγμή σε ένα φράγμα που ύστερα επεκτάθηκε μέχρι που υπέκυψε όλη η δομή. Η καινοτομία με κατέλαβε εκ νέου μέσω της σάρκας, και εγώ – δεν μπορώ να πω πως το κυνήγησα–, αλλά δεν αντιστάθηκα. Όχι απότομα, αλλά με αργό, φυσικό και σχεδόν ανεπαίσθητο τρόπο. Έχοντας και κάποιες επιφυλάξεις, ανακάλυψα εντός μου αυτή την αλλαγή, ανακάλυψα δηλαδή ότι η καινοτομία είχε κατακτήσει ξανά το πρόσωπό μου. Όταν βγήκε το Δελτίο Τύπου σχετικά με την οδυνηρή καταδίκη του Roberto Formigoni, μου φάνηκε υπέροχο, και εκτίμησα ακόμα περισσότερο το άρθρο του *Anvenire* που σχολίαζε το δελτίο και το χαρακτήριζε ως “απολύτως χριστιανικό”. Μπαίνω στο σπίτι, η γυναίκα μου είναι απασχολημένη αλλά χαιρετάμε ο ένας τον άλλον και της αποκαλύπτω αμέσως πόσο ωραία είναι το δελτίο και το άρθρο, ύστερα κάθομαι στο τραπέζι, και ενώ τρώω το βραδινό, εκείνη μου στέλνει ένα μήνυμα στο *WhatsApp*: είναι ένα γράμμα του Καρόν που φαίνεται να εξηγεί και να αιτιολογήσει το Δελτίο Τύπου. “Αυτό μου είχε ξεφύγει”, σκέφτομαι, είναι ένα γράμμα που εξαίρει το δελτίο, είναι πληρέστερο και πιο αναλυτικό. Το διαβάζω όλο και φτάνω μέχρι το τέλος: δεν είναι σημερινό, είναι της πρώτης Μαΐου 2012. Ήταν το γράμμα που σχεδόν είχα μισησει επτά χρόνια πριν. Και τώρα, ενώ γράφω αυτές τις γραμμές και ξαναδιαβάζω το γράμμα που έγραψες επτά χρόνια πριν, θα μου άρεσε να μεταφέρω εδώ όλες τις προτάσεις που με περιγράφουν, αλλά είναι αδύνατο να επιλέξω μόνο κάποιες από αυτές, γιατί όλο το γράμμα σου περιγράφει αυτά τα χρόνια αναγέννησής μου· στην εμπειρία μου όλο το γράμμα απαντά στην ερώτηση: “Τι είναι αυτό που αντέχει στη φθορά του χρόνου;”».

Αρκεί μια «μικρή ρωγμή στο φράγμα» και να αρχίσουμε να ακολουθήσουμε.

Δεν θέλεις να χάσεις αυτό που βρήκες; Γνωρίζεις σε ποιον τόπο Τον συνάντησες και συνεπώς γνωρίζεις σε ποιον τόπο μπορείς να επιστρέψεις, γιατί σε περιμένει. Δεν

πρόκειται για τη νίκη της προσπάθειάς σου, διότι αυτή είναι απατηλή –όπως η δική μου–, δεν είναι σε θέση να διαρκέσει. Γι’ αυτό, ας μην χάσουμε χρόνο με τους κόπους μας. Θέλεις να διαρκέσεις; Κοίταξε σε ποιο μέρος αναγνωρίζεις κάτι που διαρκεί. Εάν το βρήκες μέσα στο κίνημα –είτε λόγω της διαφορετικής μας φιλίας είτε χάρη στην ικανότητα του κινήματος να σε κατακτήσει εκ νέου είτε για τον πειστικό τρόπο με τον οποίο σου γνωστοποίησε την πίστη–, τότε η μέθοδος για να διαρκέσεις είναι η αφοσίωση στο κίνημα, σ’ αυτή τη φιλία, που αποτελεί την ένδειξη της παρουσίας Του για σένα. Μέσω της πιστότητας σ’ αυτή τη φιλία είσαι πιστός σε Εκείνον.

Η φιλία μας, έλεγε ο δον Τζιουσάνι το 1989 –θα το βρείτε στο τελευταίο βιβλίο των Ασκήσεων, *Η αλήθεια γεννιέται από τη σάρκα*–, «έχει αυτή την άμεση και στοιχειώδη λειτουργία για τον καθένα από μας. Ο Θεός είναι μεγάλος, θα μπορούσε να δημιουργήσει μυριάδες άλλες μορφές, γι’ αυτό και η Εκκλησία είναι πλούσια σ’ αυτές τις διαφορετικές μορφές: εμάς μας κατέκτησε αυτή η μορφή. Εάν δεν μας κατακτούσε έτσι, αυτό που υπάρχει ανάμεσά μας δεν θα ήταν αναγκαίο· όμως, εφόσον μας κατέλαβε με αυτόν τον τρόπο, η σχέση μας καθίσταται αναγκαία, γιατί αν την εγκαταλείψουμε, τη διαλύσουμε, τη λησμονήσουμε ή την αχρηστέψουμε, θα προδώσουμε το Θεό. Δεν μπορείς να πεις: “Εσύ Κύριε ήρθες σε μένα από αυτό το δρόμο, εγώ έρχομαι σ’ Εσένα από έναν άλλον”. Όχι! Επομένως, πλησιάζουμε το Θεό μόνο μέσα από αυτή τη φιλία ανάμεσά μας –όσο εύθραυστη και να είναι. Θεέ μου, θα ήθελα να είμαι σε θέση να βαδίζω με τον καθένα από σας, αλλά δεν έχω αυτή την ικανότητα, δεν έχω ούτε το χρόνο και την ενέργεια για να απαντήσω σε όλα τα γράμματα! Κι εσείς πρέπει να με συγχωρέσετε, γιατί σας ορκίζομαι ότι η καρδιά είναι διαφορετική από αυτό που φαίνεται. Ας βοηθήσουμε ο ένας τον άλλον: αυτή είναι η πορεία στην οποία μας καλεί ο Θεός, η πορεία της αναγνώρισης και της αναμονής· μια τόσο εύθραυστη και από πολλές απόψεις αμφισβητήσιμη πορεία, που όμως αποτελεί το παιδαγωγικό εργαλείο που ο Θεός ετοίμασε για σένα. Διαφορετικά, πιστεύεις ότι θα δεχόμουν να μείνω εδώ να μιλήσω αν δεν ήμουν πεπεισμένος γι’ αυτό; Για όνομα του Θεού, θα σκεφτόμουν τον εαυτό μου και θα αποσυρόμουν για προσευχή!». ¹¹⁸ Φανταστείτε πόσο με απελευθερώνουν αυτά τα λόγια του Τζιουσάνι, τώρα που σας μιλάω από την εξέδρα!

5. «Το πολιτιστικό βάρος της αλλαγής μας»

Όταν ο Χριστός σε καλεί να ζεις την ανάμνηση στον τόπο που επέλεξε για να σε κατακτήσει, είσαι γεμάτος ενέργεια για να αναγεννηθείς πάντα, είσαι ανίκητος. Όπως συνέβη στους μαθητές. Μπορώ να σφάλλω μυριάδες φορές ακόμα, αλλά κάθε φορά θα επανέρχομαι· μπορώ να μεταλαμπαδεύσω μια καινοτομία στους άλλους και να τους καλέσω να συμμετάσχουν στη ζωή μας: πολλές φορές θα μου πουν όχι, αλλά εγώ πάντα θα ξαναβρίσκω την πορεία μου, καθώς δεν εξαρτώμαι από την αντίδρασή τους. «Με αυτή την αήττητη φύση μου –η οποία είναι απλή όπως είναι απλό να αναγνωρίζεις, να αγκαλιάζεις και να φιλάς το πρόσωπο της μητέρας σου– βιώνω εντός μου τη νίκη πάνω στο χρόνο, είναι η εσωτερική μου αντανάκλαση της νίκης του Χριστού πάνω στο χρόνο». Αυτή η εκπληκτική ατίθαση φύση εντός μου και εντός σου, είναι το σημάδι της ανάστασης του Χριστού και της νίκης Του πάνω στο χρόνο, όχι μόνο την τελευταία

¹¹⁸ L. Giussani, *La verità nasce dalla carne* (Η αλήθεια γεννιέται από τη σάρκα), ό.π., σσ. 239-240.

μέρα, αλλά και στην ιστορία και εν μέσω της σημερινής σύγχυσης. «Έτσι, βάζεις την ενέργειά σου για να μεταδώσεις αυτή την πρόταση, τόσο στον εαυτό σου όσο και στους άλλους. Γιατί; Γιατί αυτή η νίκη είναι η εκπλήρωση του ανθρωπίνου στοιχείου».¹¹⁹

Μου γράφει μία από σας:

«Πριν από δύο μήνες περίπου, στο σχολείο όπου εργάζομαι εδώ και σχεδόν δύο χρόνια, πέθανε απότομα ένας μαθητής μας. Ο πόνος και η σύγχυση γι' αυτό το γεγονός οδήγησαν σε αναπάντεχες καταστάσεις και συζητήσεις. Συγκεκριμένα, με έναν συνάδελφό μου –με τον οποίο ταίριαξα αμέσως–, έλαβε χώρα μια πραγματική “συνάντηση”. Διευκρινίζω ότι εκείνος χαρακτηρίζεται ως άθεος και αποστρέφεται όλα όσα έχουν σχέση με την Εκκλησία. Σε μια ιδιαίτερα οδυνηρή στιγμή, λόγω της απώλειας του μαθητή μας, μου ομολόγησε ότι αισθάνεται ανικανοποίητος και προσπαθεί να κατευνάσει την ανησυχία που τον περιβάλλει. Πρόσθεσε επίσης ότι αισθάνεται ακατάλληλος απέναντι στα αιτήματα βοήθειας των παιδιών μας, ενώ εγώ, αντιθέτως, δεν έχω αυτό το πρόβλημα. Πράγματι, ισχυρίστηκε το εξής: “Εσύ νιώθεις άνετα με όλους. Όταν είσαι μπροστά στον άλλον τον υποδέχεσαι μέχρι να εξαφανιστείς, μέχρι ο άλλος να γίνει το κέντρο”. Επιπλέον: “Εσύ υπάρχουν, πάντα. Αλλά είσαι παρούσα και αλλού”. Ύστερα τελείωσε λέγοντάς μου ότι για μένα αισθάνεται ότι “είμαι εκπληρωμένη, πλήρης”. Αποφασίσαμε να συναντηθούμε για να μιλήσουμε με ηρεμία, γιατί θέλει να καταλάβει περισσότερο τι είναι για μένα εκείνο το “αλλού” που είδε».

Η εκπλήρωση του ανθρωπίνου στοιχείου. «Αυτό είναι το πολιτιστικό βάρος της αλλαγής μας».¹²⁰ Αυτή είναι η συμβολή μας στον κόσμο: ενώ οι περισσότεροι είναι αποπροσανατολισμένοι και ζουν μέσα στο χάος, –όπως ο Ulrich Beck, ο οποίος, αφού αφιέρωσε όλη τη ζωή του για να μελετήσει την κοινωνία, συμπεραίνει ότι δεν καταλαβαίνει πια τον κόσμο,¹²¹ εμείς –λόγω της χάρης που λάβαμε και λαμβάνουμε κάθε μέρα– δεν είμαστε χαμένοι, ακριβώς όπως οι μαθητές εν μέσω του χάους της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Αυτό είναι το πολιτιστικό βάρος αυτού που φέρουμε, η πολιτιστική σπουδαιότητα της πρότασης με την οποία αντιμετωπίζουμε την ιστορία και τη διάλυση όλων των μορφών. Μπορούν να καταρρεύσουν όλες οι μορφές που άντεξαν μέχρι τώρα, αλλά η νίκη μας δεν εξαρτάται από την παραμονή κάποιων μορφών και την προσκόλληση σε αυτές. Γι' αυτό μπορούμε να ξεκινήσουμε εκ νέου, όπως έκαναν και οι πρώτοι χριστιανοί μετά την κατάρρευση της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας: ήρθαν οι Βάρβαροι, αλλά οι χριστιανοί επικράτησαν. Το γεγονός ότι όλα είχαν καταρρεύσει δεν κατάφερε να τους σταματήσει, και ο λόγος είναι ότι το θεμέλιό τους δεν βασιζόταν σ' εκείνο τον κόσμο που κατακερματιζόταν. Κι εμείς βρισκόμαστε σε μια μεταβατική, επίπονη στιγμή, γι' αυτό και μπορούμε να αντιμετωπίσουμε αυτή την κατάσταση με μια πρόταση γεμάτη νόημα.

«Η εμπειρία της αλλαγής είναι» –γεννιέται, ανθίζει, συνιστάται– «στην αναγνώριση του Χριστού»: η πίστη μας έγκειται στην παρουσία του Χριστού που μας αλλάζει, εφόσον «Εκείνος επιτρέπει στον κόσμο να ξαναγίνει αληθινός νικώντας το κακό, διότι το κακό είναι

¹¹⁹ L. Giussani, *Qui e ora* (1984-1985), ό.π., σ. 70.

¹²⁰ Ο.π.

¹²¹ «Ο κόσμος είναι εκτός ελέγχου. Πολλοί το πιστεύουν. Περιπλανώμαστε χωρίς προορισμό, συγκεχυμένοι, συζητώντας για τα υπέρ και τα κατά αυτού και του εκείνου. Η πλειοψηφία του κόσμου συμφωνεί σε μία φράση η οποία είναι πέρα από κάθε ανταγωνισμό, σε όλες τις ηπείρους: “Δεν καταλαβαίνω πια τον κόσμο”» (U. Beck, *La metamorfosi del mondo*, Η μεταμόρφωση του κόσμου, Laterza, Μπάρι 2017, σ. XIII).

το μη ανθρώπινο, είναι το μη αληθινό», νικώντας πάνω σε αυτό που περνά και δεν διαρκεί. Και έτσι αρχίζουμε να συμμετέχουμε στη νίκη Του, να βιώνουμε το εκατονταπλάσιο σε αυτό τον κόσμο. Βιώνουμε μία αγαλλίαση, μία γαλήνη, μία χαρά, μία ενέργεια που μας κάνουν να αναρωτηθούμε έκπληκτοι: “Από πού προέρχονται όλα αυτά;”. Πρέπει να καταλάβουμε καλά από πού προέρχονται, ειδάλως, για ποιο λόγο να επιστρέψουμε εδώ; Αυτά προέρχονται από το ζωντανό Χριστό. «Η σύγχρονη ύπαρξη του Χριστού στην ιστορία είναι μία υπόσχεση για το παρόν, είναι κάτι που βιώνεις στο εκατονταπλάσιο, αν και είναι πάντα διαφορετικό από αυτό που μπορείς να φανταστείς. Πόσος κόσμος μου λέει: “Μα το εκατονταπλάσιο δεν υπάρχει. Πού είναι το εκατονταπλάσιο;”. Φυσικά, αν εσύ το σκέφτεσαι βάσει της δικής σου εικόνας, τότε παύει να είναι καινοτομία, και έτσι προσδιορίζεις ξανά τους όρους της δικής σου έλλειψης.

Η λύτρωση είναι κάτι που βιώνεις στο εκατονταπλάσιο, αλλά είναι πάντοτε διαφορετική από αυτό που φαντάστηκες, πάντα».¹²²

Αν φανταστώ εγώ ο ίδιος την αλλαγή μου, θα σκεφτώ, για παράδειγμα, το εξής: «Με όλα αυτά που άκουσα αυτές τις μέρες, δεν θα μπορώ να ξαναθυμώσω όταν θα γυρίζω στο σπίτι»· όμως, μετά από μόλις είκοσι λεπτά θυμώσω, και αυτό αρκεί για να βάλω υπό αμφισβήτηση όλα αυτά που έζησα εδώ.

Αντιθέτως, η αλλαγή μου επέρχεται με το χρόνο σύμφωνα με ένα μέτρο που δεν είναι δικό μου. Είναι μία πραγματική αλλαγή, την βλέπουν ακόμα και οι άλλοι. Είναι ζήτημα χρόνου να περιβάλλει όλες τις πτυχές της ζωής, όπως όλοι επιθυμούμε. Όμως, η αλλαγή υπάρχει, έχει ήδη επέλθει, είναι γεγονός, είναι μία ζωντανή Παρουσία που μπορείς να βιώσεις τώρα. Εμείς ευχόμαστε να επεκταθεί σε όλη τη ζωή μας, ώστε το κάθε πράγμα που θα αγγίξουμε να μπορεί να περιβληθεί από εκείνη την καινοτομία που κατέκτησε τον καθένα από μας.

Στην αρχή του μαθήματος ξεκινήσαμε από τη διαπίστωση μιας αλλαγής και είπαμε με διάφορους τρόπους το εξής: «Χρειάζεται να ψάξουμε αυτό που βρίσκεται από κάτω, τη ρίζα, τον λόγο για τον οποίο η δική μας φιλία έδωσε αυτά τα αποτελέσματα, μας έκανε περισσότερο ανθρώπους». Άλλωστε, μόνο αν ακολουθήσουμε αυτό το σημάδι θα οδηγούμαστε αδιάκοπα σ’ εκείνη την ανάμνηση και διαρκή αναγνώριση εκείνης της Παρουσίας που συνιστά τη ρίζα, την πηγή που μας κάνει να είμαστε φίλοι και αδελφοί (παρόλο που είμαστε άγνωστοι)· μόνο χάρη σ’ αυτό το σημάδι, εμείς οι άμοιροι, κατά περίεργο τρόπο, αισθανόμαστε να αναζωπυρώνεται ένας πλούτος εντός μας –κατά περίεργο τρόπο, διότι δεν είναι με βάση τα σχέδιά μας».¹²³

Τελειώνω διαβάζοντας μία μαρτυρία:

«Αγαπητέ don Καρόν, πέρυσι, επιστρέφοντας από τις Ασκήσεις, ανακάλυψα πως είμαι έγκυος. Επιθυμούσα να έχω ένα δεύτερο παιδί, αλλά ήδη αισθανόμασταν τυχεροί με το πρώτο μας κοριτσάκι, το οποίο είχε έρθει αφότου μας πουν οι γιατροί ότι για μας ήταν πολύ απίθανο να έχουμε παιδιά με φυσικό τρόπο. Αντιθέτως, το Μάιο της περασμένης χρονιάς έρχεται η δεύτερη εγκυμοσύνη. Για μας ήταν ξεκάθαρο από την αρχή ότι επρόκειτο για μία πρωτοβουλία του Μυστηρίου απέναντί μας που μας εξέπληξε και συγκίνησε βαθιά. Επιπλέον, αυτό συνέβαινε σε μία ιδιαίτερη στιγμή: ο άντρας μου είχε χάσει τη δουλειά του περίπου ένα μήνα πριν και έτσι είχαμε αρχίσει να λογαριαστούμε με το πρόβλημα της ανεργίας. Κατά τη διάρκεια της πρώτης

¹²² L. Giussani, *Qui e ora (1984-1985)*, ό.π., σσ. 70-71.

¹²³ Ό.π., σ. 71.

ιατρικής επίσκεψης όλα ήταν τέλεια, εγώ ήμουν πολύ καλά, το έμβρυο ήταν τοποθετημένο σωστά και ακούγαμε ακόμα και τους παλμούς της καρδιάς του. Όλα φαινόταν εντάξει. Ωστόσο, αντιλαμβάνομαι ότι κάτι δεν πάει καλά, πηγαίνουμε στα επείγοντα για έναν έλεγχο και ανακαλύπτουμε ότι η εγκυμοσύνη είχε διακοπεί λίγες εβδομάδες πριν. Την ίδια ημέρα, στο σπίτι, αποβάλλω αυτόματα. Τις επόμενες ημέρες, πολλοί προσπάθησαν να με παρηγορήσουν λέγοντάς μου διάφορα λόγια. Εκεί αντιλήφθηκα όλη την ανημποριά μου απέναντι σ' αυτό που συνέβαινε, απέναντι στη ζωή μου κι εκείνη του παιδιού μου. Συνειδητοποίησα, επίσης, ότι αν έχω ειλικρινή στάση, βιώνω την ίδια ανημποριά απέναντι στην κόρη μου. Παρόλο που μπορώ να τη φροντίσω προσεκτικά, στην πραγματικότητα δεν μπορώ να της προσθέσω ούτε μια ανάσα. Τι είναι αυτό που γεμίζει την κάθε στιγμή με νόημα; Τι είναι αυτό που αντέχει στη φθορά του χρόνου; Είναι μονάχα μια πραγματική και χειροπιαστή Παρουσία. Όχι μια ιδέα ή ένα λογικό συμπέρασμα, αλλά μια Παρουσία που συνέβη, ένα αδιαμφισβήτητο Γεγονός, που καμία δυσμενή περίπτωση δεν μπορεί να αρνηθεί ή να διαψεύσει. Είσαι Εσύ, ω Χριστέ, ο μόνος που διαρκεί στη φθορά της ζωής. Δίχως αυτή τη φιλία, όμως, για μένα ο Χριστός θα διατηρούσε απλώς το όνομά Του, δεν θα είχε γίνει μια σίγουρη Παρουσία. Πάνω απ' όλα, αυτός είναι ο μοναδικός τρόπος που μου επιτρέπει να διατηρήσω ζωντανά τα ερωτήματά μου, δεν τα αποσιωπά με μια στερεότυπη απάντηση, αλλά τα διατηρεί εξαιρετικά ενδιαφέροντα. Με την εμπειρία της αποβολής έγινε πιο σαφές τι σημαίνει ότι η σχέση με το Μυστήριο είναι προσωπική. Προέκυψε σαν μια αίσθηση μοναξιάς απέναντι σ' αυτό που συνέβη, έγινε ξεκάθαρο ότι δεν μπορώ να αναθέσω σε κανέναν, ούτε στους φίλους της Αδελφότητας, την απάντησή μου στο Χριστό. Μπροστά στο Μυστήριο υπάρχω εγώ και είμαι μόνη μου σ' αυτή τη σχέση. Αυτό, όμως, που μου έδειξε την αξία αυτής της φιλίας στο δεσμό μου με το Χριστό είναι ακριβώς η εμφάνιση αυτής της μοναξιάς. Οι φίλοι μου δεν έχουν το καθήκον να με παρηγορούν ή να βοηθούν, δεν είναι σε θέση να επαναφέρουν το παιδί μου, και το να είμαστε μαζί δεν με απαλλάσσει από το φόβο ή τα προβλήματα. Αλλά χρειάζομαι έναν τόπο σαν αυτό, που να με διατηρεί ή να με οδηγήσει ξανά στο σωστό δρόμο, που να μην μου επιτρέψει να χάσω τα ερωτήματα που προκαλεί η πραγματικότητα. Αυτή η ιστορία, τα πρόσωπα, η δουλειά και οι χειρονομίες αυτής της πορείας, μεταδίδουν τη σχέση με Εκείνον, και με τον χρόνο την κατέστησαν οικεία. «Δεν παύεις να φοβάσαι μόνο επειδή κάποιος σου λέει: 'Μην φοβάσαι!'. Είναι απαραίτητο αυτή η παρουσία –του Θεού– να εισχώρησε στα μύχια σου και να πρόκειται για μια παρουσία που αποδείχθηκε αξιόπιστη μέσα σε μια ιστορία. Πράγματι, μόνο μια βιωμένη ιστορία δύναται να αποτελεί το κατάλληλο θεμέλιο της εμπιστοσύνης. Όλα όσα έπραξε και πράττει ο Θεός έχουν ως στόχο 'να ξέρεις ότι εγώ είμαι ο Κύριος' και να μπορείς να Τον εμπιστευτείς» (*Να λοιπόν, κάνω ένα καινούριο πράγμα, δεν το αντιλαμβάνεστε;*, Ασκήσεις της Αδελφότητας 2018, σ. 32). Αυτή είναι η ιστορία που κατέστησε το Θεό μια αξιόπιστη παρουσία που μπορώ να εμπιστευτώ και που έχει διάρκεια αψηφώντας το χρόνο, ό,τι και να κάνει Εκείνος».

Τέλος, ας ακούσουμε *Cristo al morir tendea*, διότι αυτό που καθορίζει τη ζωή είναι ο διάλογος με αυτή την Παρουσία: όταν το ακούμε, αισθανόμαστε ότι στον καθένα από μας τίθεται το ερώτημα: «Θα Τον εγκαταλείψετε για άλλη αγάπη;».

Τραγούδι: *Cristo al morir tendea*¹²⁴ (Ο Χριστός πήγαινε προς το θάνατο, Σ.τ.Μ.).

¹²⁴ *Cristo al morir tendea, / ed ai più cari suoi Maria dicea / “Or, se per trarvi al ciel dà l’ alma e’l core, / lascieretelo voi per altro amore?” // “Ben sa che fuggirete / di gran timor, e alfin vi nascondrete: / ed ei, pur come agnel che tace e more, / svenerassi per voi d’ immenso amore” // “Dunque, diletti miei, / se a dura croce, in man d’ iniqui e rei, / dà per salvarvi il sangue, l’ alma e’ l core, / lascieretelo voi per altro amore?”.* «Ο Χριστός πήγαινε προς το θάνατο, και η μητέρα Του Μαρία έλεγε στους μαθητές: “Μα αν Αυτός, για να σας φέρει στους ουρανούς, δίνει την καρδιά και την ψυχή Του, μήπως θέλετε να Τον εγκαταλείψετε για άλλη αγάπη;” “Γνωρίζει καλά ότι θα φύγετε, καθώς θα έχετε πολύ φόβο, και που στο τέλος θα κρυφτείτε και όμως Εκείνος, όπως ένα αρνί που πεθαίνει σιωπηλά, θα πεθάνει για σας λόγω της μεγάλης αγάπης Του.” “Λοιπόν, αγαπητοί μου, αν Εκείνος, εξαιτίας άδικων και μοχθηρών ανθρώπων, δίνει το αίμα, την καρδιά και την ψυχή Του πάνω στο σταυρό για να σας σώσει, θέλετε μήπως να τον εγκαταλείψετε για άλλη αγάπη;”». (Fra Marc’ Antonio da San Germano, «Cristo al morir tendea», στο *Canti per la Settimana Santa*, Soc. Coop. Nuovo Mondo, Μιλάνο 2017, σσ. 50-51).

Κυριακή 14 Απριλίου, πρωί

Στην είσοδο και στην έξοδο:

Wolfgang Amadeus Mozart, Σονάτες για πιάνο και βιολί K 304, 376, 378, 301

Clara Haskil πιάνο, Arthur Grumiaux βιολί

“Spirto Gentil” op. 46, Philips

Angelus

Αίνοι

ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ

Ντάβιντε Πρόσπερι. Έφθασαν πολλές ερωτήσεις και εφέτος, πάνω από χίλιες τριακόσιες, που γίνονται ακόμα περισσότερες με τα δύο χιλιάδες γράμματα και e-mail που ήρθαν ως απάντηση στην πρόσκληση του Καρόν. Αυτό δείχνει, μαζί με άλλους παράγοντες, ότι πρόκειται για μια χειρονομία στην οποία δεν συμμετέχουμε απλώς παθητικά: αντιθέτως, είναι μια χειρονομία που ο καθένας από μας προσπαθεί να κτίσει όλο και περισσότερο με την παρουσία του. Οι Πνευματικές Ασκήσεις ορίζουν εύστοχα τη λέξη χειρονομία (στα Ιταλικά *gesto*, Σ.τ.Μ) –έναν όρο που προέρχεται από το λατινικό *gerere*, που σημαίνει φέρω–: ένα γεγονός που φέρει ένα νόημα. Εμείς ήρθαμε εδώ για να ανακαλύψουμε αυτό το νόημα. Τούτο είναι καίριας σημασίας για τη διαπαιδαγώγησή μας ως ενήλικες, διότι ο ενήλικας –όσο περισσότερο μεγαλώνουμε, τόσο περισσότερο το αντιλαμβανόμαστε– χρειάζεται τόσο όσο ο νέος (ίσως και περισσότερο) να διαπαιδαγωγηθεί ώστε να ανακαλύψει τον εαυτό του, το πραγματικό ανθρώπινο πρόσωπό του. Επομένως, αυτή η χειρονομία προϋποθέτει την ολοκληρωτική αφοσίωση της ανθρωπιάς μας. Αυτό εκφράζεται έντονα μέσα από τις ερωτήσεις που στείλατε, γιατί πέρα από την ανάγκη να κατανοήσετε τα λόγια που μας είπε ο Χουλιάν αυτές τις μέρες, υπάρχει και η προσπάθεια να επαληθεύσετε την εμπειρία που βιώνουμε στην καθημερινή ζωή και τις δοκιμασίες που καλούμαστε να αντιμετωπίσουμε.

Εδώ είμαστε εικοσιδύο χιλιάδες άτομα και αποτελούμε μέρος μιας σίγουρης φιλίας. Όμως, ήδη από το πρώτο βράδυ, οφείλω να πω πως η σιωπή που όλοι μπορέσαμε να βιώσουμε και μας συνόδεψε αυτές τις μέρες –μια καταπληκτική σιωπή αν σκεφτούμε ότι είμαστε πάρα πολλά άτομα, και που θεωρώ πως ήταν εντονότερη συγκριτικά με άλλες φορές– είναι η ένδειξη ότι μέσα από αυτή τη σίγουρη φιλία ο καθένας από μας είναι εδώ για τον εαυτό του, για να αναγνωρίσει μια καλή, υπέρτατη μοναξιά εμπρός στο Μυστήριο.

Αυτό μας οδηγεί στο πρώτο ερώτημα.

«Έχοντας ακούσει την τελευταία μαρτυρία του απογευματινού μαθήματος, τι σημαίνει να είσαι μόνος εμπρός στο Μυστήριο, από τη στιγμή που χρειάζεσαι έναν τόπο; Και με ποιον τρόπο εμβαθύνεις στη σχέση με το Χριστό μόνος σου, δηλαδή χωρίς να έχεις τη δυνατότητα να ζήσεις τους ανθρώπους που για σένα συνιστούν το σημάδι της νίκης του Χριστού; Δεν μπορώ να καταλάβω καλά εάν η εμβάθυνση στη σχέση με το Μυστήριο έχει να κάνει με τη συμμετοχή σου σε μια ζωντανή φιλία ανθρώπων ή είναι ένα προσωπικό ζήτημα».

Χουλιάν Καρόν. Το πρώτο ζήτημα, κατά τη γνώμη μου, είναι να καταλάβουμε τη φύση της μοναξιάς. Πριν από πολλά χρόνια, όταν διάβασα για πρώτη φορά το βιβλίο *Tracce d'esperienza cristiana* (Ιχνη χριστιανικής εμπειρίας, Σ.τ.Μ.), εξεπλάγη αμέσως από τον τρόπο με τον οποίο ο δον Τζιουσάνι αντιμετωπίζει το θέμα της μοναξιάς: «Όσο περισσότερο ανακαλύπτουμε τις ανάγκες μας, τόσο περισσότερο συνειδητοποιούμε ότι τόσο εμείς, όσο και οι άλλοι άνθρωποι σαν εμάς, δεν μπορούμε να τις ικανοποιήσουμε μόνοι μας. [...] Τούτη η αίσθηση ανημποριάς είναι αυτό που γεννά τη μοναξιά». Συνεπώς, σε αντίθεση με αυτό που συχνά σκεφτόμαστε, «η αληθινή μοναξιά δεν αντιστοιχεί με το να είμαστε σωματικά μόνοι, αλλά με τη διαπίστωση ότι ένα βασικό μας πρόβλημα δεν μπορεί να λυθεί από μας ή τους άλλους». Το έλεγε η μαρτυρία που αναφέραμε χθες: κανείς δεν μπορεί να ξαναδώσει σ' εκείνη τη γυναίκα τον υιό που έχασε. Ως εκ τούτου, «μπορούμε να διαβεβαιώσουμε ότι η έννοια της μοναξιάς πηγάζει όταν συνειδητοποιούμε εις βάθος την ανήμπορη φύση της ανθρωπιάς μας. Τούτο είναι εύκολα κατανοητό για αυτούς που πίστευαν ότι κάποιος ή κάτι θα ήταν σε θέση να ικανοποιήσουν τις βαθύτερες ανάγκες τους: άνθρωποι που ύστερα έφυγαν, πράγματα που χάθηκαν ή αποδείχθηκαν ανεπαρκή. Γι' αυτό, αν εμείς εναποθέτουμε την ελπίδα μας σ' αυτό ή σ' εκείνο, σ' αυτόν ή σ' αυτήν, τελικά απογοητευόμαστε. «Είμαστε μόνοι», συνεχίζει ο Τζιουσάνι, «με τις ανάγκες μας, με την ανάγκη να είμαστε, να ζούμε έντονα. Όπως ένας άνθρωπος που είναι μόνος του, στην έρημο, που το μόνο που μπορεί να κάνει είναι να περιμένει να έρθει κάποιος. Και αυτός που θα βρει λύση σίγουρα δεν θα είναι ο άνθρωπος· διότι αυτά που πρέπει να βρουν λύση είναι ακριβώς οι ανάγκες του ανθρώπου».¹²⁵

Μόνο αυτή η επίγνωση μας επιτρέπει να καταλάβουμε τη φύση της μοναξιάς. Αν περιορίσουμε αυτό το θέμα και λάβουμε υπόψη μόνο τη σωματική μοναξιά, μπορούμε να λύσουμε το πρόβλημα με πολλούς τρόπους. Αν, όμως, η αληθινή μοναξιά είναι εκείνη που προκύπτει από την ανημποριά μας απέναντι στις υπέρτατες ανάγκες μας, στην ανάγκη μας να είμαστε εκπληρωμένοι –που συχνά δεν αντιλαμβανόμαστε–, τότε το ζήτημα είναι να βρούμε τι είναι σε θέση να νικήσει τη μοναξιά, διότι δεν μπορούμε να ανταπεξέλθουμε ούτε μόνοι μας, αλλά ούτε μαζί, στη βαθιά ανάγκη μας για εκπλήρωση.

Ο άσωτος υιός πίστευε πως γνώριζε τον εαυτό του και τη φύση της ανάγκης του, Γι' αυτό σκέφτηκε να λύσει το ζήτημα φεύγοντας από το σπίτι με το κληρονομικό μερίδιό του. Όμως, η αλαζονική του ιδέα να τα καταφέρει μόνος του διαψεύδεται άμεσα: σε κάποιο σημείο αντιλαμβάνεται ότι χρειάζεται κάτι άλλο που δεν μπορεί να βρει μόνος του. Μόνο όταν ανακαλύπτουμε πραγματικά ποιοι είμαστε και το βάθος των αναγκών μας, μπορούμε να αντιληφθούμε τι είναι σε θέση να απαντήσει σ' αυτές. Γι' αυτό εντυπωσιάστηκα πάντα –το έχω επαναλάβει αρκετές φορές– τη φημισμένη φράση του Τσέστερτον: «Το κακό δεν είναι ότι οι σοφοί δεν μπορούν να δουν τη λύση, αλλά ότι δεν μπορούν να δουν το πρόβλημα»,¹²⁶ δηλαδή δεν αντιλαμβάνονται περί τίνος πρόκειται. Η αλαζονεία μας να πιστεύουμε πως μπορούμε να τα καταφέρουμε μόνοι μας πηγάζει από αυτό. Αντιθέτως, όταν συνειδητοποιείς την πηγή της μοναξιάς σου, δηλαδή την ανημποριά σου, βλέπεις ότι αυτό το πρόβλημα μπορεί να λυθεί μόνο από

¹²⁵ L. Giussani, *Tracce d'esperienza cristiana* (Ιχνη χριστιανικής εμπειρίας), στο Id., *Il cammino al vero è un' esperienza* (Η πορεία προς την αλήθεια είναι μια εμπειρία), ό.π., σσ. 85-86.

¹²⁶ Γκ. Κ. Τσέστερτον, *Ortodossia* (Ορθοδοξία), εκδόσεις Martello, Μιλάνο 1998, σ. 49.

κάποιον άλλο, μεγαλύτερο από σένα, από κάποιον που είναι στο ύψος της ανθρώπινης ανάγκης σου. Γι' αυτό ήρθε ο Χριστός! Εκείνος είναι ο μόνος σε θέση να νικήσει την ανικανότητά μας.

Εκκρεμεί το δεύτερο μέρος του ερωτήματος, δηλαδή ποια είναι η σχέση ανάμεσα στη συμμετοχή μας σε μια ζωντανή φιλία και την προσωπική σχέση με το Μυστήριο. Εν προκειμένω, είναι καίριας σημασίας να δούμε με ποιον τρόπο ο Χριστός αντιλαμβάνεται τον εαυτό Του: Εκείνος συλλαμβάνει τον εαυτό Του ως τη σχέση με τον Πατέρα, ως τον «Απεσταλμένο από τον Πατέρα» («Όποιος πιστεύει σε μένα, δεν πιστεύει σε μένα, αλλά στον Πατέρα που με απέστειλε»¹²⁷): η μεν αποστολή Του είναι να κατευθύνει τον άνθρωπο, δηλαδή τον καθένα από μας, προς τη μόνιμη σχέση με το μυστήριο του Θεού, του Πατέρα, από τον οποίο εξαρτάται όλη η ζωή μου, από τον οποίο όλα αποκτούν ουσία. Ο Χριστός προσπαθεί να μας προσεγγίσει με μοναδικό στόχο να μας εισάγει στη σχέση με τον Πατέρα («Εγώ σε έκανα γνωστό στους ανθρώπους που τους πήρες μέσα από τον κόσμο και μου τους εμπιστεύτηκες»¹²⁸). Αλλά αυτή η παραπομπή σε έναν Άλλον είναι αυτό που χαρακτηρίζει και την Εκκλησία, δηλαδή εμάς, εφόσον ο Χριστός μας κατέκτησε μέσα από μια συνάντηση που μας οδήγησε να είμαστε εδώ: «Όπως ο Πατέρας έστειλε εμένα, έτσι στέλνω κι εγώ εσάς».¹²⁹ Μας το απέδειξε ο δον Τζιουσάνι με τη ζωή του και αυτό το σημείωσε και ο καρδινάλιος Ράτσινγκερ κατά τη διάρκεια της τελετής κηδείας του: «Χάρη στο γεγονός ότι οδήγησε τους ανθρώπους όχι προς τον ίδιο, αλλά στο Χριστό, κέρδισε τις καρδιές, βοήθησε στη βελτίωση του κόσμου, συνέβαλε στο να ανοίξει τις πόρτες του κόσμου προς τον ουρανό».¹³⁰ Ο Τζιουσάνι δεν προσπάθησε να μας κερδίσει, αλλά μας οδήγησε στο Χριστό.

Επομένως, αυτό που μας πρότεινε πάντοτε ο δον Τζιουσάνι ήταν ένας τόπος, η συμμετοχή μας σε έναν τόπο –η φιλία, η Εκκλησία–, αλλά για το μοναδικό σκοπό για τον οποίο υπάρχει: να βιώνουμε το Χριστό, να μας εισάγει στην προσωπική σχέση με το Χριστό και, διά Αυτού, στην αναγνωρισμένη εξάρτηση του Πατέρα. Ακόμα και ένας άθεος, όταν συναντά κάποιον από μας, οδηγείται μέσω ημών προς έναν άλλον τόπο, όπως έλεγε το γράμμα της φίλης μας που διαβάσαμε χθες, δηλαδή κατευθύνεται προς κάτι άλλο, μεγαλύτερο από μας, που αποτελεί το βάθος αυτού που βλέπει. Καλούμαστε να βρισκόμαστε σε έναν τόπο για να προσεγγίσουμε Αυτόν που τον δημιουργεί, και ο οποίος είναι ο μόνος σε θέση να απαντήσει στη δική μας βιοτική ανάγκη. Αν όμως δεν δούμε το πρόβλημα, αν δεν συνειδητοποιούμε πραγματικά την ανάγκη μας, δεν μπορούμε ούτε να αναγνωρίσουμε το Χριστό και δεν κατανοούμε την παράξενη φύση της φιλίας μας. Γι' αυτό, πολλές φορές απογοητευόμαστε.

Πρόσπερι. Ένα από τα σημεία που προκάλεσε πολλά ερωτήματα είναι εκείνο στο οποίο εσύ, αναφερόμενος στο επεισόδιο του Ανωνύμου του Μαντσόνι, μας υπέβαλες την εξής ερώτηση: «Ποιος είναι ο καρδινάλιος μας, ο καρδινάλιος του καθενός;». Αυτό έθεσε το ζήτημα της αρχής στη ζωή μας. Μετά από τα πολυάριθμα γράμματα που

¹²⁷ Πρβ Ιω 12,24.

¹²⁸ Πρβ Ιω 17,6.

¹²⁹ Πρβ Ιω 20,21.

¹³⁰ J. Ratzinger, «Ομιλία κατά την τελετή κηδείας του δον Τζιουσάνι, Μιλάνο, 24 Φεβρουαρίου 2005», στο A. Savorana, *Vita di don Giussani* (Ζωή του δον Τζιουσάνι), Rizzoli, Μιλάνο 2013, σ. 1189.

έχουμε λάβει σχετικά με αυτή την απορία, διατυπώνω με τον εξής τρόπο αυτό το ερώτημα: «Μπορείς να ξεκαθαρίσεις γιατί η αρχή είναι ο τρόπος με τον οποίο μας κατακτά το Μυστήριο; Τι και ποιος είναι η αρχή;»

Καρόν. Όταν αντιμετωπίζω αυτό το θέμα, μου έρχεται πάντα στο μυαλό ένα άλλο σημείο του δοκιμίου *Tracce d' esperienza cristiana* (Ιχνη χριστιανικής εμπειρίας, Σ.τ.Μ.), στο οποίο ο δον Τζιουσάνι μας βοηθά να καταλάβουμε τη φύση της αρχής και την αρχέγονη πηγή της. Κάθε φορά οφείλουμε να ξεκινήσουμε από εδώ.

Αφού αποσαφηνίσει τη σημασία της μοναξιάς, δηλαδή την αίσθηση ανικανότητας, και αφού αντιμετωπίσει το θέμα της κοινότητας, εστιάζεται στην έννοια της αρχής. Και πώς την περιγράφει; «Στο περιβάλλον όπου βρισκόμαστε [στην κοινότητα όπου βρισκόμαστε, έχοντας την επίγνωση της ανημποριάς μας], πράγματι, υπάρχουν άνθρωποι που έχουν μια μεγαλύτερη ευαισθησία ως προς μια εμπειρία ανθρωπιάς, αναπτύσσουν *έμπρακτα* μια μεγαλύτερη κατανόηση του περιβάλλοντος και των ανθρώπων, προκαλούν *έμπρακτα*, με μεγαλύτερη ευκολία, μια κινητοποίηση μέσα στην κοινότητα. Εκείνοι ζουν την εμπειρία μας πιο έντονα, αφοσιώνονται σε μεγαλύτερο βαθμό· ο καθένας από μας αισθάνεται πως εκείνοι τον αντιπροσωπεύουν καλύτερα, με εκείνους αισθανόμαστε πολύ πιο ευχάριστα κοντά στους άλλους, εντός μιας κοινότητας. Αν αναγνωρίζουμε αυτό το σημείο αντιλαμβανόμαστε τον εαυτό μας και την ανθρωπιά μας· αποτελεί ένδειξη σοφίας. Αλλά η συνάντηση με αυτόν που νιώθει και κατανοεί περισσότερο την εμπειρία μου, τον πόνο μου, την ανάγκη μου, την αναμονή μου, με οδηγεί αυθόρμητα να τον *ακολουθήσω*, με κάνει *μαθητή* χάρη σ' εκείνη την ανθρωπιά η οποία, αφού ανακαλύψουμε την ανημποριά και μοναξιά μας, μάς ωθεί να συναχθούμε. Υπό την έννοια αυτή, για μας εκείνοι οι άνθρωποι συνιστούν μια *αρχή*, ακόμα και αν δεν παρασημοφορούνται με δικαιώματα και τίτλους». ¹³¹ Καταρχάς δεν είναι ζήτημα ρόλων, με τους οποίους συχνά περιορίζουμε το θέμα της αρχής. Το πρόβλημα είναι να αναγνωρίσω τους ανθρώπους μέσω των οποίων μου είναι πιο εύκολο να αναπτύσσω και να ζω την ανθρώπινη εμπειρία μου με μια μεγαλύτερη πληρότητα, όπως επιθυμώ.

Γι' αυτό «γίνεται αρχή, πριν απ' όλα, αυτός που περισσότερο κατανοεί ή ζει πραγματικά την ανθρώπινη εμπειρία. Έτσι, η αρχή προκύπτει ως μια παρουσία πλούσιων εμπειριών που επιβάλλεται στους άλλους». Ένας άνθρωπος γίνεται αρχή χάρη στις σαφείς ενδείξεις που μεταδίδει. «Γεννά καινοτομία, έκπληξη, σεβασμό. Εμπεριέχει μια ακαταμάχητη ελκυστικότητα», όπως συνέβη με τον Ιησού: «Αυτός συνιστά πραγματικά αρχή» ¹³² και όχι όπως ήταν για τους γραφείς. Έτσι γεννιέται αυθόρμητα η αρχή, έτσι θα αναγεννιέται πάντα. Γι' αυτό είναι εύκολο να την αναγνωρίσουμε.

Ο καθένας από μας καλείται να έχει ειλικρινή στάση απέναντι σ' αυτό που βλέπει να αναδύεται στην εμπειρία του. Όποιος ακολουθεί τις υποδείξεις που του παρέχει η εμπειρία, δεν θα δυσκολευτεί να αναγνωρίσει την αρχή, δηλαδή τον καρδινάλιό του, διότι θα είναι σαφής. Είναι απευθείας ανάλογο με την επίγνωση της φύσης της ανάγκης: όσο περισσότερο χρειάζεται βοήθεια και συνειδητοποιεί την έκταση της

¹³¹ L. Giussani, «Tracce d' esperienza cristiana», στο Id., *Il cammino al vero è un' esperienza*, ό.π., σσ. 87-88.

¹³² Ό.π., σ. 88.

ανάγκης του, τόσο ευκολότερα αναγνωρίζει την αρχή. Η αναγνώριση της αρχής είναι άμεσα συνυφασμένη με την εμπειρία της προσωπικής ανικανότητας. Πράγματι, εάν κάποιος δεν είναι αλαζόνας, εάν αντιλαμβάνεται την ανημποριά που βιώνει, εάν αναγνωρίζει πως έχει ανάγκη, προσεγγίζει ευκολότερα αυτόν που του μαρτυρά περισσότερο την ύπαρξη μιας απάντησης και τον βοηθά να τη ζήσει.

Αντιθέτως, αν νομίζουμε ότι μπορούμε να τα καταφέρουμε μόνοι μας, δεν θα αναγνωρίσουμε την αρχή ακόμα και μπροστά στην πιο ξεκάθαρη απάντηση, έτσι όπως συνέβη σ' αυτούς που συνάντησαν τον Ιησού και δεν Τον αναγνώρισαν. Γιατί; Γιατί ο Ιησούς ήρθε για τους φτωχούς, τους αρρώστους, αυτούς που είναι ειλικρινείς με την πληγή τους, με τη δομική ανικανότητά τους να αναγνωρίσουν τον εαυτό τους: μόλις Τον βλέπουν, Τον πλησιάζουν με απλότητα για χάρη τους και όχι γιατί οφείλουν να υποκύψουν σε κάποιους κανόνες· Τον πλησιάζουν γιατί δεν θέλουν να χάσουν τη ζωή τους ζώντας.

Ο δον Τζιουσάνι μας έδωσε να καταλάβουμε την αρχέγονη πηγή των πραγμάτων: έτσι, όλα καθίστανται πολύ ευκολότερα. Πράγματι, αν κοιτάξουμε προσεκτικά πώς συμβαίνουν τα πράγματα μέσα στην εμπειρία, όλα γίνονται απλά.

Κατά τη διάρκεια της Συνέλευσης των Ασκήσεων της Αδελφότητας στην Ισπανία προέκυψε ένα ανάλογο ερώτημα περί της αρχής:

«Η εμπειρία της αντιστοιχίας που γεννιέται από τη συνάντηση που έζησα με δένει με την αρχέγονη πηγή, με την ιστορική πραγματικότητα του κινήματος και με αυτούς που καθοδηγούν αυτή την πραγματικότητα, διότι όταν γεννιέται το αρχέγονο γεγονός αυτά τα στοιχεία είναι ενωμένα. Όταν ήμουν φοιτητής, υπήρχε αυτή η ενότητα μέσα στην εμπειρία μου. Αντιλαμβάνομαι ότι ο μοναδικός τρόπος να συνεχίσω να βιώνω την αντιστοιχία είναι να ακολουθώ τον τόπο όπου ο Χριστός μου “συνέβη”. Πράγματι, μετά από εικοσιπέντε χρόνια στο κίνημα, συνειδητοποιώ ότι όταν αποχωρίζομαι από την εμπειρία της αντιστοιχίας, όταν αποχωρίζομαι από την πραγματική ανάγκη της ανθρωπιάς μου, των πληγών μου, των αναγκών μου, η κοινότητα και η αρχή μετατρέπονται σε κάτι που δε με συνιστά πια. Μέσα από την εμπειρία της συνάντησης, αντιθέτως, η κοινότητα και η αρχή είναι συστατικό μέρος του εαυτού μου. Ενίοτε έζησα το κίνημα σαν να είχα τη δυνατότητα να το ζήσω ή όχι, να προσχωρήσω ή όχι, να συμφωνώ με αυτό ή όχι, με μια στάση του τύπου “μου αρέσει” ή “δεν μου αρέσει” –στο σημερινό κόσμο, όπου όλοι χρησιμοποιούμε Instagram, το “μου αρέσει” ή “δεν μου αρέσει” αποτελεί το κριτήριο κρίσης–. Πολλές φορές μπορώ να μείνω στην Αδελφότητα και να έχω σκεπτικιστική στάση· μπορώ δηλαδή να είμαι σκεπτικός παρόλο που ακολουθώ το κίνημα. Αντιλαμβάνομαι ότι το πρόβλημα έγκειται στην κρίση της αντιστοιχίας, στο να παρακολουθώ την αντιστοιχία που κρίνω (την αρχική και την παροντική). Και αυτό το βλέπω σε πολλά μέρη του κινήματος, στους ενήλικες και τους φοιτητές: μπορεί κάποιος να μείνει μέσα στο κίνημα αλλά να είναι σαν αποκολλημένος από αυτό τον πηγαίο παράγοντα στον οποίο όλα είναι ενωμένα. Μέσα στην εμπειρία της συνάντησης, η αντιστοιχία, η κοινότητα και η αρχή είναι ενωμένες. Θα ήθελα να μας βοηθήσεις σ' αυτό το σημείο».

Καρόν. Μου φαίνεται ότι αυτό που είπες μας βοηθά να κατανοήσουμε ξεκάθαρα το είδος εμπειρίας που βιώνει ο καθένας από μας, διότι είναι σαφές ότι όταν λείπει ένα

από αυτούς τους παράγοντες, το είδος εμπειρίας είναι εντελώς διαφορετικό. Ενίοτε λύνουμε το πρόβλημα με τρόπο αφηρημένο και δεν ξεκινάμε από τη στενή σχέση όλων των παραγόντων της εμπειρίας, όπως εξήγησες πολύ καλά. Επομένως, νομίζουμε ότι η αρχή είναι ένα εξωτερικό στοιχείο που προστίθεται στην εμπειρία μας. Γιατί; Γιατί όπως έχω ήδη αναφέρει, οι εμπειρίες χριστιανισμού δεν είναι όλες ίδιες. Στο βιβλίο *Perchè la Chiesa* (Γιατί η Εκκλησία, Σ.τ.Μ.),¹³³ ο δον Τζιουσάνι περιγράφει τρεις στάσεις απέναντι στο χριστιανικό γεγονός, τρεις μεθόδους που μας επιτρέπουν να αποκτήσουμε τη βεβαιότητα για το χριστιανικό γεγονός και από τις οποίες απορρέουν διαφορετικές συνέπειες: την ορθολογική, την προτεσταντική και την ορθόδοξο-καθολική μέθοδο. Η πρώτη, απλώς, θεωρεί τον Ιησού ως ένα γεγονός του παρελθόντος, όπως πολλά άλλα, στο οποίο εφαρμόζουμε τους κανόνες της “ιστορικής λογικής”. Τούτο περιορίζει το περιεχόμενο της χριστιανικής αναγγελίας –δηλαδή ότι ο Θεός έγινε παρουσία στην ιστορία– προτού ακόμα το λάβει υπόψη. Η δεύτερη μέθοδος αναγνωρίζει το περιεχόμενο της μεγάλης αναγγελίας, αλλά το οριοθετεί σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή: ο Θεός έγινε παρουσία στην ανθρωπότητα μόνο σε ένα σημείο διά του προσώπου του Χριστού. Συνεπώς, πώς μπορεί ο σημερινός άνθρωπος να βεβαιωθεί για την ύπαρξη αυτής της παρουσίας; Μέσω μιας εμπειρίας που είναι αποκλειστικά εσωτερική, με μια διαφώτιση του Πνεύματος. Παρόλο που αποτελεί μια βαθιά θρησκευτική στάση, αυτή η προσέγγιση δεν σέβεται όλους τους παράγοντες του χριστιανικού μηνύματος. Η τρίτη μέθοδος, αντιθέτως, παραμένει συναφής με τη δομή του χριστιανικού γεγονότος έτσι όπως φανερώθηκε εξ αρχής: ο Θεός, διά του προσώπου του Χριστού, κατέστη μια καθόλα ανθρώπινη παρουσία και τούτο συνεχίζεται στην ιστορία μέσω της πραγματικότητας της Εκκλησίας, μέσω των ανθρώπων που πιστεύουν σε Αυτόν· η σημερινή συνάντηση με την παρουσία Του –μια συνάντηση στην οποία αλληλεπιδρούν η εξωτερική και εσωτερική πλευρά, το αντικειμενικό και υποκειμενικό στοιχείο– είναι η μέθοδος για να αποκτήσουμε τη βεβαιότητα για Εκείνον.

Οι πρώτες δύο μέθοδοι, που ναι μεν περιέχουν αυθεντικούς παράγοντες, οδηγούν σε μια εντελώς διαφορετική εμπειρία εν σχέση προς την τρίτη. Εάν, για έναν άνθρωπο, ο χριστιανισμός δεν είναι ένα παροντικό γεγονός και εντός του λείπει το σημείο αναφοράς της αρχής (όπως στον προτεσταντισμό), ζει μια εμπειρία η οποία διαφέρει σημαντικά από εκείνη ενός καθολικού. Είναι απαραίτητο, όμως, να ανακαλύψουμε αυτή τη διαφορά μέσα από την προσωπική εμπειρία μας στην κοινότητα, που συνίσταται σε μια καθοδηγούμενη πραγματικότητα. Διαφορετικά, η αρχή θα μας φαίνεται πάντοτε κάτι εξωτερικό από την πίστη μας, με αποτέλεσμα ο χριστιανισμός να είναι έρμαιο του υποκειμενισμού μας, δηλαδή θα εξαρτάται από την ελεύθερη ερμηνεία μας. Πριν από ένα μήνα, μια κοπέλα μου ζητούσε να αποσαφηνίσω την έννοια της αρχής που αντιπροσωπεύει ο Πάπας. Της είπα: «Αν μιλάς δέκα λεπτά με έναν άνθρωπο, με βάση αυτά που λέει σχετικά με την Εκκλησία, μπορείς να καταλάβεις αν μέσα στην εμπειρία του υπάρχει η αρχή του Πάπα, δεν χρειάζεται να πας να μιλήσεις με τον Πάπα για να επαληθεύσεις αν αυτό που λέει συμπίπτει με τον λογισμό του Ποντίφικα». Δέκα λεπτά μας αρκούν για να καταλάβουμε αν ένας άνθρωπος έχει εντός του έναν δεσμό με την αρχή του Πάπα. Είναι αρκετό να ανοίξει το στόμα του για να

¹³³ Πρβ L. Giussani, *Perchè la Chiesa*, ό.π., σσ. 13-14.

καταλάβουμε αν στην εμπειρία του υπάρχει σύνδεση με την αρχή ή αν αυτή είναι κάτι άσχετο, που προστέθηκε εκ των έξω της εμπειρίας του. Το ίδιο συμβαίνει εντός της ζωής του κινήματος. Όπως γράφει ο Τζιουσάνι στο πρώτο κεφάλαιο του *Tracce d' esperienza cristiana* (Ιχνη χριστιανικής εμπειρίας, Σ.τ.Μ.),¹³⁴ η αρχή αποτελεί συστατικό μέρος της ανθρώπινης εμπειρίας.¹³⁵ Πώς μπορώ όμως να καταλάβω αν αυτό ισχύει για μένα προσωπικά; Από το είδος εμπειρίας που βιώνω. Διότι εμείς έχουμε γραμμένο πάνω στο μέτωπό μας το είδος εμπειρίας που βιώνουμε. «Από τον καρπό, πράγματι, γνωρίζουμε το δέντρο»¹³⁶, δηλαδή από την εμπειρία αντιστοιχίας που βιώνεις, καταλαβαίνεις την αλήθεια της πηγής της. Είναι μια μέθοδος που δεν δύναται να αποτύχει, διότι μόνο ένα ορισμένο δέντρο παράγει ορισμένα φρούτα· ένα διαφορετικό δέντρο δεν μπορεί να παράγει τα ίδια φρούτα. Μέσα από τον τρόπο ζωής μου μαρτυρώ το είδος εμπειρίας που βιώνω στη χριστιανική κοινότητα. Ο δον Τζιουσάνι τονίζει ότι δεν υπάρχει χριστιανική κοινότητα χωρίς μια ύστατη αναφορά στην αρχή, δεν υπάρχει καθολικό χάρισμα που να μην έχει έναν υπέρτατο δεσμό με την αρχή: δεν αποτελεί απλώς θεολογικό πρόβλημα, είναι κάτι που εισχωρεί βαθιά στη χριστιανική εμπειρία μας: γι' αυτό ο καθένας από μας, μέσα από τον τρόπο ζωής του, τραγουδάει μπροστά σε όλους τη δική του «*Traviata*» («Η Παραστρατημένη», Σ.τ.Μ.).

Πρόσπερι. Υπάρχουν δύο αλληλοσχετιζόμενες ερωτήσεις.

«Τι σημαίνει ότι η εμπειρία προϋποθέτει την κατανόηση του νοήματος των πραγμάτων και ότι δεν μπορούμε να συλλάβουμε ολότελα την πραγματικότητα αν δεν κατανοήσουμε το νόημά της;»

«Είπες ότι δύναται να μας συμβούν καταπληκτικά γεγονότα, αλλά εμείς δεν μαθαίνουμε τίποτα, και ότι για να συλλάβουμε τη σημασία αυτού που συμβαίνει στη ζωή πρέπει να υιοθετήσουμε ένθερμα τη “γνωστική ικανότητα της συνείδησης” που προκαλεί το ίδιο γεγονός. Μπορείς να εμβαθύνεις σ' αυτό το σημείο;»

Καρόν. Ας συνεχίσουμε συνδέοντας μεταξύ τους όλες τις ερωτήσεις.

Με ποιον τρόπο αντιλαμβάνομαι ότι μια δεδομένη παρουσία είναι καθοριστική στη ζωή μου; Τούτο συμβαίνει γιατί αυτή αντιστοιχεί στις ανάγκες της ανθρωπιάς μου όπως καμία άλλη. Όμως, αυτό ενέχει μια σύγκριση ανάμεσα στην πραγματικότητα και τις ανάγκες μου, επομένως προϋποθέτει την κρίση της λογικής μου: «Εδώ, επιτέλους, υπάρχει κάτι που αντιστοιχεί σ' αυτό που ψάχνω». Για να βιώσω μια εμπειρία ενός πράγματος δεν αρκεί να το συναντήσω και να μου προκαλέσει μια αντίδραση, αλλά είναι απαραίτητο να συλλάβω τη σημασία του, το νόημά του, τη σχέση με μένα. Η εμπειρία δεν περιορίζεται στο συναισθηματικό αντίκτυπο των πραγμάτων: προϋποθέτει να ανακαλύψω το νόημά τους, ειδάλλως, αργά ή γρήγορα, θα τα χάσω. Επομένως, είναι ανάγκη να συνειδητοποιήσω τη σπουδαιότητα της παρουσίας που συνάντησα, να συλλάβω τη στενή σχέση μεταξύ εκείνης της παρουσίας και της ανάγκης μου και να δω ότι εξελίσσομαι μέσα από το δεσμό μου με αυτήν. Μόνο έτσι

¹³⁴ Πρβ L. Giussani, *Tracce d' esperienza cristiana*, στο Id., *Il cammino al vero è un' esperienza*, ό.π., σσ. 87-88.

¹³⁵ Το ίδιο ισχύει και στο πλαίσιο της χριστιανικής εμπειρίας: «Δεν υπάρχει εκδοχή της χριστιανικής εμπειρίας [...] που να μην προϋποθέτει, έστω σε ύστατο βαθμό, αυτή την αναφορά στην αρχή» L. Giussani, *Il rischio educativo*, ό.π., σ. 130). Βλέπε εδώ, σ. 15.

¹³⁶ *Μτ* 12,33.

βιώνουμε εμπειρία. Αν δεν αντιλαμβάνομαι ότι αυτό που μου συμβαίνει απαντά στις ανάγκες μου, τα πράγματα που βιώνω –όσο θεαματικά και να είναι, όπως τα γεγονότα που συχνά διηγούμαστε– είναι σαν θραύσματα που εκτοξεύονται προς όλες τις κατευθύνσεις, γιατί δεν βρίσκουμε αντιστοιχία με τις ανάγκες μας. Έτσι, δίχως να έχουμε συλλάβει το νόημα της συνάντησης, μετά από λίγο αποχωρούμε.

Ο Τζιουσάνι ξεκίνησε μόνος του για να «δείξει την αντιστοιχία της πίστης στις ανάγκες της ζωής»,¹³⁷ ώστε εμείς να μπορέσουμε να καταλάβουμε ότι το γεγονός του Χριστού, η πρότασή Του κι εκείνη του κινήματος, εκπληρώνουν την ανθρώπινη επιθυμία μας. Σε διαφορετική περίπτωση, όλα καθίστανται ηθικολογικά ή κάτι που «πρέπει» να κάνω: δεν ακολουθώ πια αυτό που μου προτείνεται επειδή το χρειάζομαι, το θεωρώ ωφέλιμο για να καλύψω τις ανάγκες μου ή επειδή συνάντησα το μεγαλύτερο πράγμα που θα μπορούσε να μου συμβεί. Εάν δεν είμαι ευγνώμων γι' αυτό που μου συνέβη, ο χριστιανισμός μετατρέπεται σε κάτι άκρως περίπλοκο και βαρύ! Αντιθέτως, όσο περισσότερο καταλαβαίνω τη σπουδαιότητά του, τόσο περισσότερο προσχωρώ, «προσκολλώμαι» σ' αυτό και είμαι ευγνώμων –ο Τζιουσάνι ομιλούσε για “κολλημένα χέρια” αναφερόμενος στη σχέση των μαθητών με τον Ιησού–: «Ευτυχώς που υπάρχουν, Χριστέ. Ευτυχώς, διαφορετικά θα ήμουν μόνος μου με τη μηδαμινότητά μου».

Με εκπλήσσει το γεγονός ότι πολλές φορές δεν δίνουμε προσοχή στα εξαιρετικά γεγονότα που βλέπουμε να συμβαίνουν μεταξύ μας (και τα οποία διαπιστώσαμε μέσα από τα γράμματα που παρέθεσα). Όπως διαβάσαμε στη Σχολή κοινότητας, μπορούμε να περάσουμε μπροστά στην αγιοσύνη, στους άφθονους καρπούς που γεννά η πανταχού παρουσία της Εκκλησίας ανάμεσά μας, και να μην τους δούμε, δηλαδή να μην συλλάβουμε τη σημασία τους.

Αντιθέτως, για να έρθω στο δεύτερο ερώτημα, τι συμβαίνει όταν κάποιος συναντά κάτι και αισθάνεται –σε αντίθεση με οτιδήποτε άλλο– ότι αυτό είναι καθοριστικό και πολλά υποσχόμενο για τη ζωή του; Ότι το γεγονός προκαλεί μια τόσο μεγάλη έκπληξη, που διευρύνει διάπλατα την ικανότητά του να αναγνωρίσει και να κατανοήσει το εξαιρετικό γεγονός που ζει. Γι' αυτό ο Τζιουσάνι διαβεβαιώνει ότι «η ίδια χειρονομία με την οποία ο Θεός καθίσταται μια παρούσα παρουσία για τον άνθρωπο», προς αντιμετώπιση της ανημποριάς μας, διευρύνει, «εξαίρει τη γνωστική ικανότητα της συνείδησης, ευνοεί την αναγνώριση της εξαιρετικής πραγματικότητας»¹³⁸ που του αποκαλύπτει μπροστά του. Είναι όπως όταν ένας άνθρωπος ερωτεύεται, ο οποίος συναντά την παρουσία που τον ελκύει και αυτή η συνάντηση ενισχύει την ανθρωπιά του. Αυτό το γεγονός ανοίγει διάπλατα το βλέμμα του και την ικανότητά του να γνωρίσει όλα τα πράγματα: πριν απ' όλα, αυτό που έχει μπροστά του, την αξία που εκείνο το πρόσωπο έχει για τον ίδιο. Και όλοι ξέρουμε πόσο καθοριστικό είναι αυτό: αν δεν συλλάβουμε πόσο σημαντικός είναι στη ζωή μας ο άνθρωπος με τον οποίο δένουμε, ακόμα και αν τον είχαμε πάντα μπροστά μας θα τον αγνοούσαμε.

Αν αυτό συμβαίνει σε συναισθηματικό επίπεδο, φανταστείτε τι διάσταση μπορεί να πάρει στην εμπειρία της συνάντησης με το Χριστό, που ξεπερνά κατά πολύ τον έρωτα μεταξύ ανθρώπων. Τι συνέβη και τι συμβαίνει; Το ακούσαμε μέσα από τις μαρτυρίες: «Πολλά πράγματα ξέχασα, αλλά όχι εκείνα τα μάτια που με κοίταξαν»· από εκείνη τη

¹³⁷ L. Giussani, *Il rischio educativo* (Το παιδαγωγικό ρίσκο), ό.π., σ. 20.

¹³⁸ Ο.π., σσ. 130-131.

στιγμή η κοπέλα αυτή δεν μπόρεσε να ξαναδεί τον εαυτό της όπως πριν, άλλαξε ο τρόπος της να αντιλαμβάνεται τα πράγματα. Μέσω της συνάντησης με το Χριστό, διά της ανθρώπινης μορφής με την οποία μας κατακτά, υπάρχει μια σαφήνεια που μας θέλγει, μας προσκολλά και επεκτείνει τη λογική μας, μας βοηθά να καταλάβουμε, να αναγνωρίσουμε τι μας συνέβη. Τούτο δεν γίνεται μετά βίας, όπως όταν χρησιμοποιούμε το κόκκαλο παπουτσιών για να χωρέσει το πόδι σε ένα πολύ μικρό παπούτσι, ούτε ως αποτέλεσμα λογικού συμπεράσματος, που πλέον δεν ενδιαφέρει κανέναν: χρειάζεται απλώς να αναγνωρίσουμε και να ακολουθήσουμε τη δράση της παρουσίας Του εντός μας. «Η αναγνώριση του Χριστού επέρχεται διότι ο Χριστός “κερδίζει” το ανθρώπινο πρόσωπο», κερδίζει εμένα, με την πρωτοβουλία Του, τη χάρη Του, διά μιας απaráμιλλης συνάντησης. Επομένως, συνοψίζει ο Τζιουσάνι: «Όπως ο Χριστός προσφέρεται σε μένα ως παρών γεγονός, έτσι αναζωπυρώνει εντός μου την ικανότητα να αναγνωρίσω την εξαιρετική φύση Του. Με αυτόν τον τρόπο, η ελευθερία μου δέχεται εκείνο το γεγονός, δέχεται να το αναγνωρίσω».¹³⁹

Πρόσπερι. «Παραθέτοντας τον Ράτσινγκερ, είπες ότι “η δυνατότητα να ‘δω’ το Θεό εξαρτάται από τον εξαγνισμό της καρδιάς”, από την πνευματική φτώχεια. Σε τι συνίσταται αυτός ο εξαγνισμός; Είπες, επίσης, ότι πρέπει να συνειδητοποιήσουμε τη σχέση ανάμεσα στη γνώση και την ταπεινσύνη, και ότι η ηθικότητα είναι η πνευματική φτώχεια της αναγνώρισης. Μπορείς να επαναλάβεις τη σχέση μεταξύ πνευματικής φτώχειας και γνώσης;»

Καρόν. Ο Ράτσινγκερ επισημαίνει ότι οι Πατέρες της Εκκλησίας τονίζουν τη σχέση μεταξύ γνώσης και πνευματικής φτώχειας και ότι τούτο είναι αυτό που επαναλαμβάνει αδιάλειπτα το Ευαγγέλιο: «Μακάριοι όσοι νιώθουν τον εαυτό τους φτωχό μπροστά στο Θεό, γιατί δική τους είναι η βασιλεία του Θεού. [...] Μακάριοι όσοι έχουν καθαρή καρδιά, γιατί αυτοί θα δουν το πρόσωπο του Θεού».¹⁴⁰ Το Ευαγγέλιο δεν θέτει άλλους όρους, παρά μόνο αυτή την φτώχεια –για να γνωρίσουμε και να αναγνωρίσουμε το Θεό. Γι’ αυτό επίμεινα πάνω στο θέμα της ανικανότητας. Πλαστήκαμε για ένα ατέρμονο πεπρωμένο («Μας έπλασες για σένα, ω Θεέ»¹⁴¹ διαβεβαιώνει ο Αυγουστίνος), τόσο μεγάλο που δεν μπορούμε να το φθάσουμε με τις δυνάμεις μας: δεν μπορούμε να απαντήσουμε εμείς στην ανάγκη πληρότητας που μας συνιστά. Γι’ αυτό ήρθε ο Χριστός. Ήρθε γιατί χωρίς Αυτόν δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτα, απολύτως τίποτα, για να απαντήσουμε στη δίψα μας για ευτυχία, για πεπρωμένο. Είναι ανώφελο να θυμώνουμε με την πραγματικότητα –με τον ή τη σύζυγο, τη δουλειά, τις περιστάσεις– γιατί τίποτα δεν μπορεί να εκπληρώσει αποτελεσματικά την ανάγκη μας για ευτυχία: «Όλα είναι πολύ μικρά για την ανάγκη του ανθρωπίνου πνεύματος»,¹⁴² έλεγε ο Λεοπάρντι. Συνεπώς, είναι ανώφελο να θυμόμαστε με τη ζωή. Το μόνο που μπορούμε να κάνουμε είναι να περιμένουμε να επέλθει Αυτός που φέρει την απάντηση. Πέρα από την αναγνώριση της προσωπικής δομικής ανικανότητας και την επίγνωση ότι η απάντηση δύναται να έρθει μονάχα από έναν Άλλον, χρειάζεται να έχουμε μια

¹³⁹ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo*, ό.π., σσ. 30-31.

¹⁴⁰ *Μτ* 5,3-8.

¹⁴¹ Άγιος Αυγουστίνος, *Confessioni* (Εξομολογήσεις), I, 1.1

¹⁴² Τ. Λεοπάρντι, «Pensieri» (Λογισμοί), LXVIII, στο Id., *Poesie e prose*, τόμος II, Mondadori, Μιλάνο 1980, σ. 321.

ταπεινή καρδιά για να Τον αναγνωρίσουμε και να προσκολληθούμε σε Αυτόν. «Όποιος δεν δεχτεί τη βασιλεία του Θεού σαν παιδί, δεν θα μπει σ' αυτήν»,¹⁴³ θα τη χάσει.

Ως εκ τούτου, το μοναδικό πράγμα που πρέπει να κάνουμε μπροστά στο απαράμιλλο δώρο της παρουσίας Του είναι να το υποδεχτούμε. Όσο περισσότερο γνωρίζουμε το Χριστό και το χάρισμα που αντιπροσωπεύει για μας, τόσο περισσότερο συνειδητοποιούμε ότι η αρχέγονη στάση μας απέναντί Του –απέναντι στο Ον που έγινε φίλος μας στην ιστορία– είναι παθητική¹⁴⁴: υποδεχόμαστε και αναγνωρίζουμε με ταπεινή καρδιά Αυτόν που εξακολουθεί να έρχεται να μας σώσει. Πολλές φορές συναντώ ανθρώπους που ζουν το κίνημα με μια απλότητα που με αφήνει άφωνο. Και θα μου άρεσε να το δουν όλοι, διότι η ζωή δεν είναι ζήτημα νοημοσύνης, είναι θέμα ταπεινοσύνης, απλής καρδιάς, που μας επιτρέπει να αντιληφθούμε αυτό που μας συνέβη. Χρειάζεται να γίνουμε όλο και περισσότερο παιδιά. Το να είμαστε παιδιά δεν ισοδυναμεί με μια παιδαριώδη συμπεριφορά, όπως συχνά φανταζόμαστε. Για το μικρό παιδί όλα είναι αυθόρμητα, αλλά δεν είναι ακόμα σε θέση να τα συνειδητοποιήσει. Το καίριο ζήτημα είναι να είμαστε ενήλικες διατηρώντας αυτή την παιδική στάση ζωής! Για μας αυτό αποτελεί αντίφαση, και όμως αυτή είναι η αληθινή σοφία, η μοναδική σοφία που υποδηλώνει το Ευαγγέλιο, αυτή που πρέπει να έχουμε αν δεν θέλουμε να χάσουμε τα καλύτερα.

Κατά τη διάρκεια της επίγειας ζωής Του, ο Ιησούς μας υπέδειξε με ποιον τρόπο ένας ενήλικας μπορεί να παραμείνει παιδί: «Εγώ κάνω πάντα αυτά που είναι ευάρεστα στον Πατέρα».¹⁴⁵ Είναι αυτό που μαρτύρησε και ο Τζιουσάνι μέχρι το θάνατο: εκπλησσόταν για όλα τα πράγματα, οτιδήποτε τον ενθουσίαζε, του έλαμπαν τα μάτια όπως σε ένα παιδί. Χωρίς αυτή την απλή καρδιά χάνουμε τη ζωή. Η αποστολή μας είναι να κατακτήσουμε αυτό για το οποίο μας έπλασε το Μυστήριο, αλλά αυτό που θέλει να μας δώσει Εκείνος, το δώρο της παρουσίας Του, είναι τόσο δυσανάλογο προς τις ικανότητές μας, τις δυνάμεις μας, που το μόνο που μπορούμε να κάνουμε είναι να είμαστε διατεθειμένοι –όπως παιδιά– να το λάβουμε, να το αναγνωρίσουμε και να το υποδεχτούμε. Έτσι, όλα καθίστανται εύκολα.

Πρόσπερι. Αυτό που μόλις είπες σχετικά με το παιδί και τη σοφία, ισχύει και στη συναισθηματική διάσταση: πράγματι, όταν η σχέση με τους γονείς είναι σαφής, το παιδί κατέχει μια βεβαιότητα που ο ενήλικας πολλές φορές δεν καταφέρνει να έχει στη σχέση του με την πραγματικότητα: ο ενήλικας τείνει να περιορίσει την εμπειρία του στις ψυχολογικές πτυχές, δηλαδή στον τρόπο με τον οποίο ο ίδιος αντιλαμβάνεται τα πράγματα. Σε κάποιο σημείο έκανε αναφορά στην αλλαγή και έτσι προκύπτει η ακόλουθη ερώτηση.

«Μπορείς να εξηγήσεις περαιτέρω τι σημαίνει ότι το πρόβλημα είναι να ξεπεράσουμε μια ψυχολογική εικόνα της αλλαγής και την απόπειρά μας να την προσαρμόσουμε στα μέτρα μας»;

Μια άλλη ερώτηση προσθέτει και έναν άλλο στοχασμό.

«Είπες ότι η πιστότητα είναι αυτό που προκαλεί την αλλαγή, αλλά δήλωσες, επίσης, ότι δεν πρέπει να την αποθέσουμε σε κάτι ηθικό ή στην ικανότητά μας: εντούτοις,

¹⁴³ Mc 10,15.

¹⁴⁴ Πρβ L. Giussani, *Il senso religioso* (Θρησκευτικό Αίσθημα), ό.π., σ. 141.

¹⁴⁵ Πρβ Ιω 8,29.

προϋποθέτει την παρουσία μου, την κινητοποίησή μου, την ελευθερία μου. Με ποιον τρόπο η πιστότητα δεν συνάδει με αυτή την ενέργειά μου, καταλήγοντας σε μια ηθική προσπάθεια;»

Καρών. Ας ξεκινήσουμε από τη δεύτερη ερώτηση και από το απλούστερο παράδειγμα, δηλαδή τη φάση κατά την οποία ερωτευόμαστε. Η φάση της ερωτοτροπίας δεν μπορεί να είναι το αποτέλεσμα μιας ηθικής προσπάθειας (ειδάλλως, αν ήταν αρκετό να το θέλουμε, θα ήταν πάρα πολλοί αυτοί που αναζητούν κάποιον που να απαντά στη δίψα τους για αγάπη), δεν είναι κάτι που μπορούμε να δημιουργήσουμε εμείς. Όταν όμως συμβαίνει, πρέπει να την υποδεχτούμε, πρέπει να υπεισέλθει η ελευθερία. Η πιστότητα είναι η δέσμευση της ελευθερίας μας με ένα γεγονός που συνέβη, που δεν δημιουργούμε εμείς, και διατηρείται στο χρόνο γιατί το γεγονός εξακολουθεί να συμβαίνει, δηλαδή στηρίζεται στην ταυτόχρονη παρουσία του Χριστού, όπως είπα στο χθεσινό απογευματινό μάθημα.

Όσον αφορά το πρώτο θέμα, που σχετίζεται άμεσα με αυτά που μόλις ανέφερα, χθες σημείωνα ότι η αλλαγή δεν δύναται να περιοριστεί στην ψυχολογική της διάσταση, δηλαδή σε κάτι που μπορώ να υπολογίζω με τα δικά μου μέτρα: είχα οξύθυμη ιδιοσυγκρασία και εξακολουθώ να έχω· νόμιζα ότι θα γύριζα στο σπίτι αλλαγμένος αυτές τις μέρες, αλλά τελικά θυμώνω όπως πριν, λόγω του άσχημου χαρακτήρα μου, και έτσι συμπεραίνω ότι δεν μένει τίποτα από αυτό που έζησα. Αυτή η εικόνα της αλλαγής μάς αναστέλλει. Έχουμε πάντοτε την τάση να τη συσχετίσουμε με μια ενίσχυση των ικανοτήτων μας, με τις δεξιότητές μας, πράγμα που πολλοί άνθρωποι προσπαθούν να πετύχουν μέσω της εξάσκησης.

Όχι, δεν είναι αυτή η αλλαγή για την οποία μιλάμε, δεν είναι αυτό που χρειαζόμαστε. Η αληθινή αλλαγή έγκειται στην αναγνώριση του Προσώπου που απαντά στην ανημποριά μας. Όπως η απάντηση δεν προκύπτει από την ικανότητά μου, έτσι δεν μπορώ να δημιουργήσω εγώ αυτή την αλλαγή μου. Το θέμα, όπως έλεγα προηγουμένως, είναι απλώς να γίνω διατεθειμένος να υποδεχτώ την πρωτοβουλία που ο Χριστός πήρε για τη ζωή μου. Αυτή είναι η αληθινή αλλαγή: να ζούμε τα πάντα έχοντας μέσα στα μάτια μας εκείνη την Παρουσία και την επίγνωση της πιστής συντροφιάς Της: «Ενώ ζω μέσα στη σάρκα, ζω μέσα στην πίστη του Υιού του Θεού, που έδωσε τη ζωή Του για μας».¹⁴⁶ Η αλλαγή συνίσταται στη μετάπτωση από τη φιλαυτία στην αναγνώριση της παρουσίας Του.

Έτσι, στη ζωή μας εισχωρεί μια καινοτομία, ένα διαφορετικό στοιχείο που παρατηρούν και οι άλλοι, αλλά που δεν αντιστοιχεί στις εικόνες που δημιουργούμε εμείς οι ίδιοι. Δεν αποτελεί κάτι το απεγάδιαστο, δεν εξαρτάται από μια ανώτερη ικανότητά μας: είναι η αντανάκλαση της αναγνώρισης Αυτού που απαντά στην ανημποριά μας, είναι η βεβαιότητα της παρουσίας Του, που σταδιακά εισχωρεί στα σπλάχνα μας. Είναι σαν μια αίσθηση αγαλλίας, καρποφορίας, θετικότητας, που αργά υπεισέρχεται σε όλα αυτά που κάνουμε, αν και η αδυναμία μας παραμένει.

Ο δον Τζιουσάνι το δήλωσε ξεκάθαρα: η αλλαγή είναι η αναγνώριση εκείνης της ζώσας παρουσίας που μας πλησιάζει, όχι κάτι που υπολογίζω εγώ. Όλα τα υπόλοιπα προέρχονται από αυτό· ίσως θα συμβεί αυτό που επιθυμείς να έρθει –για παράδειγμα,

¹⁴⁶ Πρβ Γαλ 2,20.

να αλλάξει ο άσχημος χαρακτήρας σου—, αλλά δεν είναι απαραίτητο· ακόμα και αν συμβεί, δεν θα εξαρτάται από τα δικά σου σχέδια. Αυτό πολλές φορές μας αναστατώνει διότι είμαστε ανυπόμονοι: θα προτιμούσαμε να αλλάξουμε με τον τρόπο και το χρόνο που ορίζουμε εμείς, αντί να είμαστε απλώς εγγνώμονες για την παρουσία Του. Ο μόνος που μας απαλλάσσει από το μέτρο μας είναι Εκείνος. Όπως συμβαίνει στο παιδί: υπάρχει ο μπαμπάς, η μαμά, δεν χρειάζεται να υπολογίσει τίποτα. Η αλλαγή θα έρθει, αλλά βάσει ενός σχεδίου που δεν είναι δικό μου.

Πρόσπερι. Η επόμενη ερώτηση είναι προσωπική· την επιλέξαμε γιατί κατά κάποιον τρόπο μας αφορά όλους.

«Βιώνω το ίδιο δράμα του πατέρα της παραβολής του ασώτου υιού στην οικογένειά μου. Με ποιον τρόπο εκείνος ο πατέρας άφησε τον υιό του ελεύθερο και δεν υπέκυψε στον πειρασμό να τον απομακρύνει από τις πόρνες και να τον επαναφέρει στο σπίτι; Από πού άντλησε τη δύναμη να τον αφήσει να μην γυρίσει και ίσως, άραγε, να μην τον ξαναδεί; Αυτό που με απασχολεί αυτή τη στιγμή δεν είναι η στάση του υιού, αλλά του πατέρα. Πώς άντεξε να τον περιμένει και να τον αφήσει να επιστρέψει ελεύθερα, χωρίς να θυμώνει; Διαφορετικά, στον γυρισμό του, δεν θα τον υποδεχόταν με εκείνη τη γιορτή. Σε τι στηρίχτηκε όταν περίμενε; Εμένα μου φαίνεται πως δεν καταφέρνω να ζω με μια τόσο μεγάλη έλλειψη».

Καρόν. Αυτό είναι το πρόβλημα: εμείς δεν τα καταφέρνουμε και γι' αυτό δεν θα συμπεριφερόμασταν ποτέ όπως ο πατέρας του ασώτου υιού. Γιατί όμως ο Θεός ναι; Ο λόγος έγκειται στην πληρότητα της θείας ζωής, δηλαδή στη σχέση της ελεύθερης και αμοιβαίας αγάπης μεταξύ του Πατέρα, του Υιού και του Αγίου Πνεύματος. Ο Θεός δημιουργεί τον άνθρωπο καθ' ομοίωσίν Του, δηλαδή ελεύθερο, ώστε ο άνθρωπος να συμμετάσχει σ' αυτή την υπεράφθονη θεία πληρότητα. Ο άνθρωπος, έτσι, ως ον ελεύθερο, αντανakλά το αρχέγονο μυστήριο του ενός και τριαδικού Όντος. Ο Θεός τον αφήνει ελεύθερο ακριβώς γιατί τον αγαπά υπέρμετρα, όπως μπορεί μόνο Εκείνος. Συνεπώς, η παραβολή του ασώτου υιού εκφράζει την αληθινή φύση του Θεού: ο πατέρας αγαπά τόσο πολύ τον υιό του, που τον αφήνει ελεύθερο, ξέρει ότι χωρίς την ελευθερία του θα ήταν απλώς ένας δούλος στο σπίτι του.

Ο δον Τζιουσάνι διατύπωσε κάποιες καταπληκτικές προτάσεις που μάλλον μας συμφέρει να διαβάσουμε, διότι είναι χρήσιμες για όσους από σας ανησυχούν για την ελευθερία των παιδιών τους: «Η μεγαλύτερη ίσως θυσία για τους γονείς, μετά από το θάνατο του παιδιού τους, είναι να δουν το παιδί που μεγάλωσαν με τόση αγάπη και στο οποίο έδωσαν όλα αυτά που θα μπορούσαν να δώσουν, να εκφέρει απόψεις, να παίρνει αποφάσεις ή δρόμους διαφορετικούς από αυτούς που θεωρούν σωστοί. Είναι η τρομερότερη αίσθηση που βιώνουμε απέναντι στους μαθητές μας στο σχολείο. Αλλά για έναν πατέρα και μια μητέρα είναι εκατό φορές σκληρότερο». Εντούτοις, αυτή η στάση ενδέχεται να οδηγήσει σε έναν πιθανό πειρασμό που ο Τζιουσάνι θέλει να μας αποκαλύψει: «Η δύναμη πάνω στις ψυχές: να τις κατέχουμε για το καλό τους· να τους στερήσουμε την ελευθερία για να εξασφαλίσουμε την ευτυχία τους», πάντα για το καλό του παιδιού, φυσικά! Η χριστιανική άποψη είναι πολύ διαφορετική: «Ο Χριστός πέθανε για να αφήσει εντός μας την ελευθερία!». Συνεχίζει ο Τζιουσάνι: «Όσο περισσότερο επιθυμούμε την ελευθερία των μαθητών μας [ή των παιδιών μας], δηλαδή

να φτάσουν στον προορισμό τους, [...], τόσο πιο επίπονα τρέφουμε –ως εκ θαύματος– σεβασμό για την απόφαση και κίνησή τους. Δεν μπορεί να υπάρχει για αυτούς μια ελευθερία που δεν επέλεξαν οι ίδιοι, δεν μπορεί να υπάρχει ένα πεπρωμένο που δεν αναγνώρισαν και δέχτηκαν οι ίδιοι». ¹⁴⁷

Εξ ου και η ελευθερία δεν παίζει καθοριστικό ρόλο μόνο στην πορεία προς τον προορισμό, αλλά και στην ανακάλυψή του. «Βεβαίως –ολοκληρώνει ο Τζιουσάνι– [...] θα προτιμούσαμε να τους πιάσουμε από το λαιμό και να τους πάμε εκεί όπου πρέπει να πάνε. Θα προτιμούσαμε να πορευτούμε εναντίον της ελευθερίας τους, δηλαδή να καταπολεμήσουμε την ελεύθερη επιλογή τους», λόγω της αγωνίας που μας κυριεύει. Τι μπορεί να την κατευνάσει; Το μοναδικό πράγμα που μπορεί να την κατευνάσει «και μου μας ειρηνεύει, είναι η ύπαρξη ενός Όντος [με κεφαλαίο], ενός Άλλου [με κεφαλαίο], που τους θέλησε, που σύναψε διαθήκη με αυτούς, δίνοντάς τους ζωή». ¹⁴⁸

Μπροστά σ' αυτές τις οικογενειακές συγκυρίες σας, σκέφτομαι πάντα την έντονη αγωνία του Θεού. Αν εσείς είστε τόσο ανήσυχοι απέναντι στο πεπρωμένο των παιδιών σας, φανταστείτε το Θεό, που θα μπορούσε να κάνει πολλά πράγματα που εμείς ούτε ονειρευόμαστε και δεν τα κάνει· τι αγωνία! Γιατί Εκείνος είναι σε θέση να αναμένει, τι είναι αυτό που Τον στηρίζει; Μόνο η πληρότητα που Εκείνος ζει. Επομένως, η μόνη απάντηση σ' αυτή την αγωνία ονομάζεται «παρθενία», δηλαδή μια σχέση με το Μυστήριο τόσο ισχυρή, που αποκτώ την ελευθερία να αφήσω τον υιό μου ελεύθερο. Και αυτό όχι γιατί δεν επιθυμώ το καλό του παιδιού μου, αλλά γιατί θέλω να αποκτήσει το καλό του διά της ελευθερίας. Χρειάζεται να έχω μια μεγάλη γαλήνη, μια μεγάλη ουσία και βεβαιότητα ότι υπάρχει Κάποιος που τον αγαπά, που έδωσε τη ζωή Του γι' αυτόν και σύναψε διαθήκη με αυτόν, ώστε να περιμένω το παιδί μου όπως περιμένει Αυτός. Αυτή είναι η σχέση που πρέπει να έχουμε με το Χριστό για να μπορούμε να διαπαιδαγωγήσουμε με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά και τους νέους μας, χωρίς να υποκύψουμε στον πειρασμό να είμαστε οι αντικαταστάτες της ελευθερίας τους!

Αυτό, συνεπώς, δεν σημαίνει ότι δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτα. Δεν είναι ότι ο Θεός δεν έκανε τίποτα: έστειλε τον Υιό Του για να δώσει τη ζωή Του για μας, ώστε να καταστήσει δυνατή αυτή την εμπειρία πληρότητας. Δεν μας απέστειλε το Χριστό για να μας αφαιρέσει την ελευθερία. Ο Χριστός περίμενε –όπως λέγαμε χθες– να Τον αναγνώρισει ο άνθρωπος. Κι εμείς τι μπορούμε να κάνουμε; Αυτό που χρειάζονται περισσότερο τα παιδιά: να ζούμε μπροστά τους, αντί να τους πούμε απλώς τι πρέπει να κάνουν. Ας ζήσουμε μπροστά τους! Ας είμαστε μια ελκυστική παρουσία, ώστε να γοητευτούν από αυτή την ομορφιά που θα βλέπουν να αναβλύζει εντός μας και να προσχωρήσουν ελεύθερα, όχι με το «κόκκαλο παπουτσιών». Πολλές φορές μας απασχολεί απλώς να προσχωρήσουν και δεν δίνουμε βάρος στην ελευθερία τους.

Ανησυχείτε για τα παιδιά σας; Ζήστε ως ενήλικες, μαρτυρώντας τους όλη την ελκυστικότητα της ζωής σας. Είναι το μοναδικό πράγμα που έκανε ο Θεός: έστειλε τον Υιό Του για να προσφέρει σε όλους μια γοητεία τόσο μεγάλη, ώστε να μας κατακτήσει και να προσχωρήσουμε σ' Αυτόν. Δίχως αυτό, θα δημιουργήσουμε ένα περιβάλλον όπου τα παιδιά, αντί να ανασαίνουν με την επιθυμία να συμμετάσχουν, θα ασφυκτιούν.

¹⁴⁷ L. Giussani, *Realtà e giovinezza. La sfida* (Πραγματικότητα και νεότητα. Η πρόκληση), Bur, Μιλάνο 2019, σ. 229.

¹⁴⁸ *Ο.π.*, σ. 230.

Κατά τη διάρκεια της Συνέλευσης των Ασκήσεων της Αδελφότητας στην Ισπανία προέκυψε μία ανάλογη ερώτηση σχετικά με το ρόλο της ελευθερίας στη γνώση.

«Σήμερα το πρωί είπες ότι η ελευθερία δεν είναι απλώς να προσχωρήσουμε στο Θεό άπαξ και Τον ανακαλύψουμε, αλλά υπεισέρχεται στην ίδια ανακάλυψη του Θεού. Δεν το καταλαβαίνω αυτό, καθώς μου φαίνεται πως η ανακάλυψη του Θεού είναι κάτι άμεσο: όταν συμβαίνει, Τον ανακαλύπτεις. Τι σημαίνει, λοιπόν, ότι η ελευθερία παίζει ρόλο στην ίδια ανακάλυψη του Θεού;»

Καρόν. Αυτό είναι το πρόβλημα. Δεν μπορούμε να καταλάβουμε ότι μέσα στη γνώση υπεισέρχονται συνεχώς η λογική και η ελευθερία. Στο *Θρησκευτικό Αίσθημα* ο δον Τζιουσάνι θέτει τρία προαπαιτούμενα που ενέχουν τρεις παράγοντες: για να γνωρίσουμε, γράφει, χρειάζεται *ρεαλισμός* (το προτέρημα είναι η πραγματικότητα: αυτό που καθορίζει τη γνωστική μέθοδο είναι το αντικείμενο), *λογικότητα* (χρειάζεται μια κατάλληλη χρήση της λογικής εκ μέρους του υποκειμένου), και *ηθικότητα* (ιδού εμφανίζεται η ελευθερία: η ελευθερία υπεισέρχεται απαραίτητα στη στάση που υιοθετεί το υποκείμενο).¹⁴⁹ Θέτει ένα παράδειγμα που μπορεί να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε αυτό το ζήτημα. Όταν ο Παστέρ ανακάλυψε το ρόλο των μικροοργανισμών στην ιατρική, όλοι οι επιστήμονες θα έπρεπε να αναγνωρίσουν την αξία της ανακάλυψής του στο μικροσκόπιο –ήταν ξεκάθαρο ότι είχε εντοπίσει κάτι σημαντικό και καινούριο–· αντιθέτως, οι μεγαλύτεροι επιστήμονες της εποχής ήταν ακριβώς αυτοί που εναντιώθηκαν περισσότερο σ’ αυτή την ανακάλυψη. Γιατί; Γιατί δεν υπεισέρχονταν μόνο η πραγματικότητα και η λογική, αλλά και η ελευθερία τους: οι επιστήμονες ένιωθαν να απειλείται σοβαρά το γόητρό τους από εκείνη την ανακάλυψη.

Η ελευθερία παίζει καθοριστικό ρόλο στη γνώση. Όλοι γνώριζαν ότι ο «εκ γενετής τυφλός» ήταν τυφλός, και όμως, ύστερα από τη θαυματουργή ίαση, κάποιοι επιχείρησαν να αποδείξουν ότι δεν επρόκειτο για τον ίδιο άνθρωπο: δεν ήταν διατεθειμένοι να δεχτούν αυτό που είχε συμβεί, η ελευθερία τους δεν ήθελε να το αναγνωρίσει, όχι γιατί δεν ήταν ολοφάνερο, αλλά εξαιτίας μιας προκατειλημμένης κλειστής στάσης απέναντι σ’ αυτό το συμβάν. Γι’ αυτό στα Ιταλικά υπάρχει μια παροιμία που λέει: «Δεν υπάρχει χειρότερος τυφλός από αυτόν που δεν θέλει να βλέπει». Πράγμα το οποίο σημαίνει ότι η ελευθερία έχει καίρια σημασία στη γνώση.

Η ελευθερία δεν υπεισέρχεται μόνο στην πορεία μου προς αυτό που ανακάλυψα –και αφού το ανακάλυψα–, αλλά κυρίως και στην ίδια ανακάλυψη. Αυτός είναι ο λόγος που η ταπεινή καρδιά είναι καθοριστική στη γνώση. Τα δρώμενα του Παστέρ και του εκ γενετούς τυφλού ισχύουν και σήμερα, δεν αφορούν μονάχα το παρελθόν. Πολλές φορές, πράγματι, άπαξ και συμμετάσχω σε κάποιες συναντήσεις και ακούσω τι λένε γι’ αυτές κάποιοι παρευρισκόμενοι, αναρωτιέμαι το εξής: είμασταν στο ίδιο μέρος; Είδαμε τα ίδια πράγματα; Πράγματι, ακούοντας τις διάφορες περιγραφές, φαίνεται σαν να μην συνέβησαν τα ίδια πράγματα. Διερωτώμαι: ο λόγος είναι ότι κάποιοι ανέπτυξαν μια πιο εκλεπτυσμένη κριτική στάση ή ότι δεν είναι διατεθειμένοι να βλέπουν; Δίχως μια ανοιχτή στάση, δίχως τη διαθεσιμότητα της ελευθερίας, πραγματικά δεν βλέπουμε

¹⁴⁹ Πρβ L. Giussani, *Il senso religioso* (Θρησκευτικό Αίσθημα), ό.π., σσ. 3-44.

πια αυτά που συμβαίνουν. Το έχουμε μελετήσει στη Σχολή κοινότητας: «Μπορείς να περάσεις δίπλα από το θαύμα, από την ανθρώπινη ισορροπία, την ένταση της εμπειρίας της αγιότητας που υπάρχει στο χώρο της Εκκλησίας, διατηρώντας μια άκρως αποξενωτική στάση»,¹⁵⁰ δηλαδή χωρίς να βλέπεις. Απεναντίας, έρχεται ένας άλλος άνθρωπος, και απέναντι στα ίδια πράγματα εκπλήσσεται γι' αυτό που βλέπει. Τούτο αποδεικνύει ότι η ελευθερία παίζει πρωτεύοντα ρόλο στην πορεία της γνώσης. Είναι θεμελιώδες να το αντιληφθούμε, καθώς αν συμβεί κάτι κι εμείς δεν το αναγνωρίσουμε (για οποιοδήποτε λόγο), θα χάσουμε τα καλύτερα: νομίζουμε πως δεν συμβαίνει τίποτα ενώ, αντιθέτως, συμβαίνει. Προσοχή: δεν είναι ότι δεν το αναγνωρίζω επειδή δεν συμβαίνει. Το ζήτημα βρίσκεται ακριβώς εδώ: εφόσον λέω εκ των προτέρων ότι κάτι δεν μπορεί να συμβεί, όταν συμβαίνει δεν το αναγνωρίζω, αρνούμαι ότι συνέβη, μέχρι που στο τέλος θα πω το εξής: ο εκ γενετής τυφλός δεν ήταν τυφλός· ο Παστέρ δεν είδε αυτό που είδε. Οφείλουμε να συνειδητοποιήσουμε αυτό το στοιχείο ελευθερίας. Εσύ λες: αν κάτι είναι φανερό, γιατί να χρειάζεται η ελευθερία; Όχι, ας το μελετήσουμε καλύτερα. Υπάρχει ένα στοιχείο ελευθερίας που αυτή τη στιγμή υπεισέρχεται με καθοριστικό τρόπο στη δική μου και δική σου συνειδητοποίηση αυτού που συμβαίνει τώρα μπροστά μας.

Πρόσπερι. «Μίλησες για την επαλήθευση ως τη μοναδική πορεία της εξατομίκευσης της πίστης. Έτσι όπως το λες φαίνεται κάτι το ενθουσιαστικό, ενώ πολλές φορές ανάμεσά μας...»

Καρόν. Είναι ενθουσιαστική γιατί η επαλήθευση είναι του Χριστού, όχι των απόπειρών μας!

Πρόσπερι. Πράγματι, «πολλές φορές ζούμε την επαλήθευση ως κάτι το ηθικολογικό και έτσι, όταν δεν συνταυτιζόμαστε, στην ουσία δεν επαληθεύουμε παρά την απόπειρά μας, πράγμα που δεν μπορεί να κάνει κάτι άλλο από το να μας καταθλίβει...».

Καρόν. Τέλεια!

Πρόσπερι. «Μπορείς να μας βοηθήσεις να καταλάβουμε τη φύση της επαλήθευσης που μας καλείς να κάνουμε; Αν η εμπειρία του Χριστού είναι κάτι από το οποίο δεν γυρίζουμε πίσω, από τη στιγμή που γεννά μια ακατάλυτη ελκυστικότητα από την οποία δεν μπορώ να αποκολληθώ, για ποιο λόγο χρειαζόμαστε μια επαλήθευση; Περί τίνος πρόκειται;»

Καρόν. Πρέπει να δούμε αν αυτό που μας έχει συμβεί ισχύει σε οποιαδήποτε περίπτωση. Η επαλήθευση που μας καθιστά όλο και πιο σίγουρους είναι η εξής: να βιώσουμε εμείς οι ίδιοι ότι ο Χριστός χρησιμεύει σε όλα, ότι είναι σε θέση να απαντήσει σε όλα, ότι ισχύει εμπρός σε οποιαδήποτε πρόκληση, όχι μόνο σ' αυτές που εμείς νομίζουμε πως μπορεί να απαντήσει. Όσο μεγαλύτερη είναι η πρόκληση, τόσο περισσότερο επιθυμώ να δω με ποιον τρόπο Εκείνος θα τα καταφέρει και αυτή τη φορά.

¹⁵⁰ Πρβ L. Giussani, *Perché la Chiesa* (Γιατί η Εκκλησία), ό.π., σσ. 297-298.

Αυτό συμβαίνει γιατί η επαλήθευση είναι του Χριστού. Αν εγώ περιμένω τα πάντα από το Χριστό, σε οποιαδήποτε περίπτωση, όταν χάνω το παιδί μου ή όταν δεν το αποκτώ, θα έχω την τάση να δω με ποιον τρόπο θα είναι ικανός να με οδηγήσει στην πληρότητα, δίχως να πραγματοποιηθεί η εικόνα εκπλήρωσης που έχω εγώ. Πώς θα με οδηγήσει να βιώσω το «εκατονταπλάσιο εδώ στη γη», χωρίς να αντιστοιχεί στην εικόνα που κατασκεύασα εγώ ο ίδιος;

Εμείς πιστεύουμε ότι η εκπλήρωση είναι μονάχα αυτό που εμπεριέχεται στο δικό μας τρόπο σκέψης, που συχνά συνάδει με αυτό που μας μεταδίδει η κοινή νοοτροπία, αλλά αυτή είναι υπερβολικά μικρή και περιορισμένη. Είμαστε διατεθειμένοι να δεχτούμε ότι ο Χριστός μπορεί να μας εκπληρώσει με έναν τρόπο που ξεπερνά το μέτρο μας; Είμαστε διατεθειμένοι να του παραχωρήσουμε χώρο, ώστε να μπορεί να μας το αποδείξει; Θα του δώσουμε αυτή τη δυνατότητα; Μόνο οι άνθρωποι με ταπεινή καρδιά μπορούν να δεχτούν την πρόκληση αυτής της επαλήθευσης, όχι εκείνοι που νομίζουν πως ο Χριστός προσαρμόζεται μόνο σ' αυτό που έχουν στο μυαλό τους για να είναι αληθινή απάντηση.

Πρόσπερι. Οι δύο τελευταίες ερωτήσεις αφορούν την επιμονή σου σχετικά με τον τόπο ως πορεία.

«Μπορείς να ξεκαθαρίσεις ότι ο τόπος αποτελεί την πορεία μας; Οποιαδήποτε χριστιανική κοινότητα είναι κατάλληλη; Ή υπάρχει μια συγκεκριμένη κοινότητα, και αν ναι, ποια είναι τα χαρακτηριστικά της;»

«Η πηγή της ανάμνησης είναι η ζωντανή κοινότητα, άνθρωποι που συνάγονται γιατί υπάρχει ο Χριστός. Όμως, αυτός ο τόπος (οι άνθρωποι που τον αποτελούν) δύναται να γίνει αντίρρηση. Πώς να ξεπεράσουμε αυτή την αντίρρηση;»

Καρόν. Ο τόπος είναι αυτός που δημιούργησε και δημιουργεί ο Χριστός διά αυτών που Εκείνος κατακτά και που Τον αναγνωρίζουν. Το θέμα είναι αν εμείς είμαστε μαζί για το Χριστό, γιατί θέλουμε να κατευθυνθούμε προς το πεπρωμένο που Εκείνος αποτελεί. Ας διερωτηθούμε: ο λόγος για τον οποίο τείνουμε να είμαστε μαζί είναι ο Χριστός; Ποιος από μας θέλει να συναχθεί για να λάβει βοήθεια στην πορεία του προς το πεπρωμένο; Ποιος θέλει να ενωθεί μόνο και μόνο για το Χριστό; Αν το αναρωτηθούμε, θα αρχίσουμε να δούμε ποιος είναι σε θέση να μας συντροφεύει πραγματικά. Τα χαρακτηριστικά είναι σαφέστατα, και αν συναγόμεστε για οποιοδήποτε άλλο λόγο, σε τελευταία ανάλυση, αυτό θα αποβεί ανεπαρκές. Τούτο μας ζητά να είμαστε ειλικρινείς: «Ποιοι είναι αυτοί που με συνοδεύουν πραγματικά; Είναι όλοι ίδιοι;» Αν μπορούμε να διακρίνουμε έναν γιατρό που απαντά στην ανάγκη μας από έναν που δεν τα καταφέρνει, πώς θα μπορούμε να μην διακρίνουμε πότε μια φίλια μας οδηγεί στο πεπρωμένο και πότε όχι; Μήπως χρειαζόμαστε να παρακολουθήσουμε μαθήματα στο πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ; Ας ξυπνήσουμε!

Είναι εύκολο να εντοπίσουμε τον τόπο της πορείας μας: το θέμα δεν είναι να το επινοήσουμε, αλλά να το αναγνωρίσουμε και να το ακολουθήσουμε.

ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Αναγνώσματα της Θείας Λειτουργίας: Ησ. 50,4-7· Ψαλ 21 (22)· Φιλ 2,6-11· Ακ 22,14-23,56

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΔΟΝ ΧΟΥΛΙΑΝ ΚΑΡΟΝ

Αυτή τη Μεγάλη Εβδομάδα η Εκκλησία μας υποδεικνύει τη μέθοδο που επέλεξε ο Θεός για να κατακτήσει την ελευθερία μας δίχως να την εξαλείψει. «Ο Ιησούς Χριστός, παρόλο που υπήρχε εν μορφή Θεού, δεν θεώρησε τη θεϊκή Του ιδιότητα ένα προνόμιο· αντιθέτως, εκένωσε, άδειασε όλο τον εαυτό Του». Αυτή είναι η μέθοδος του Θεού: απεκδύθηκε ακόμα και το θεϊκό Του χαρακτήρα και έλαβε «μορφή δούλου». Έτσι, ο Χριστός δέχτηκε αυτή τη μορφή δούλου και παραδόθηκε ολότελα στα χέρια του Πατέρα Του βάσει ενός δραματικού σχεδίου που δεν απάλλαξε ούτε Εκείνον, καθώς συνίστατο στην παράδοση και θάνατό Του. Με αυτόν τον τρόπο μας έδειξε ποια είναι η μέθοδος που ο Θεός θεωρεί κατάλληλη για να μας γοητέψει: η παράδοση του Εαυτού, μια αγάπη μέχρι τέλους. «Κανείς δεν έχει μεγαλύτερη αγάπη από αυτόν που δίνει τη ζωή του για τους φίλους του».

Αυτή είναι η αγάπη που ο Θεός θέτει μπροστά στα μάτια μας. Η Εκκλησία μας προσφέρει αυτή την εβδομάδα για να τη δούμε, ώστε ο καθένας από μας να κυριευτεί ολότελα από τη μοναδική μέθοδο που εμπιστεύεται ο Θεός, δηλαδή την αγάπη Του για μας. Δεν υπάρχει τίποτε άλλο που να είναι σε θέση να κινητοποιήσει πραγματικά την ελευθερία, να την ελκύσει, παρά μόνο η αγάπη. Τούτο δείχνει την πορεία που πρέπει να ακολουθήσουμε κι εμείς, που καλούμαστε να μοιραστούμε την ίδια μέθοδο μέσα στη σχέση με όλους τους ανθρώπους, για να μεταδώσουμε σε όλους αυτό που εμάς μας έχει δοθεί ως χάρη: ένα πάθος για το πεπρωμένο τους, όπως αυτό που έχει ο Χριστός για μας, ένα ενδιαφέρον για τον καθένα από αυτούς, με βάση τη μέθοδο με την οποία ο Θεός ενδιαφέρθηκε για μας. Αυτή είναι η συμβολή μας στον κόσμο, που δεν δύναται να είναι διαφορετική από τον τρόπο δράσης του Θεού. Έτσι, βλέποντας την αγάπη του Θεού για μας, η ζωή μας περιβάλλεται από ευγνωμοσύνη, και θέλουμε κι εμείς να μαρτυρήσουμε αυτή την αγάπη σε όλους, απαλλαγμένοι από κάθε έκβαση, όπως Εκείνος, που παραδόθηκε ολότελα στα χέρια του Πατέρα Του.

ΑΓΓΕΛΙΑ Χουλιάν Καρόν

Κοινό ταμείο

Είναι πάντοτε συγκινητικό να λαμβάνουμε τα γράμματά σας σχετικά με το κοινό ταμείο.

«Διάβασα με μεγάλη λύπη την κατάσταση των καταθέσεών μου στο κοινό ταμείο την περασμένη χρονιά. Το συνειδητοποιούσα τότε, καθώς και τώρα. Η οικογένειά μου αυτή τη στιγμή αντιμετωπίζει ένα μεγάλο οικονομικό πρόβλημα. Τα έσοδα –τα οποία ήδη είναι χαμηλά– μειώθηκαν περαιτέρω, καθώς η αγορά εργασίας του άντρα μου εξακολουθεί να αποδυναμώνεται και οι απόπειρες να βρεθούν άλλες δουλειές δεν έδωσαν αποτέλεσμα. Μάλλον θα πρέπει να πάρουμε αποφάσεις ακόμα και για το σπίτι μας. Γι' αυτό μειώνω στο ήμισυ την ήδη ελάχιστη προσφορά μου στο κοινό ταμείο, ευχόμενη να μου είναι πιο εύκολο να μείνω πιστή στη χειρονομία. Θέλω να μείνω άρρηκτα δεμένη με εκείνη τη φιλία που με διαπαιδαγόησε και με διαπαιδαγωγεί στο νόημα της ζωής».

Σας διάβασα αυτό το γράμμα γιατί με συγκινεί το γεγονός ότι ένας άνθρωπος έχει την ταπεινοσύνη να πει ότι οφείλει να μειώσει την προσφορά, εφόσον δεν μπορεί να συνεχίσει να προσφέρει το ίδιο ποσό των προηγούμενων ετών. Είναι συγκινητικό να υπάρχουν άνθρωποι ανάμεσά μας που έχουν αυτή την ελευθερία, δείχνει ότι πρόκειται για συνειδητοποιημένους ενήλικες.

Μεταξύ των προσφορών που λάβαμε για τη προετοιμασία των Ασκήσεων, με εντυπωσίασε η εμπειρία του κοινού ταμείου που περιέγραψαν μερικά άτομα:

«Όταν ο δον Τζιουσάνι μας πρότεινε να αγοράσουμε “τούβλα” για να αποκτήσουμε το Sacro Cuore και να δώσουμε ένα “σπίτι” στο κίνημα, εγώ και η γυναίκα μου, που ποτέ δεν είχαμε τη δυνατότητα να αγοράσουμε ένα σπίτι για μας, πήγαμε στην τράπεζα και ζητήσαμε δάνειο».

«Όταν χρεοκόπησε η εταιρεία μου, έμεινα χωρίς δουλειά για σχεδόν ένα χρόνο. Για τα επόμενα δεκαπέντε χρόνια αναγκάστηκα να καταθέσω ένα μεγάλο ποσό των εσόδων μου για να εξοφλήσω το χρέος που είχε προκύψει από τη χρεοκοπία. Κατά τη διάρκεια όλων αυτών των ετών, αυτό που πάντα θελήσαμε να κάνουμε, βάζοντάς το μπροστά σε σχεδόν όλα τα άλλα, ήταν να καταθέσουμε την προσφορά μας στην Αδελφότητα. Φυσικά αναγκαστήκαμε να μειώσουμε το ποσό και δεν έχουμε καταφέρει ακόμα να φτάσουμε στην αρχική χρηματική ποσότητα, αλλά το προσφέραμε αδιάκοπα. Γιατί; Γιατί πιστεύουμε ότι η αληθινή εγγύηση για τα παιδιά μας και τα εγγόνια μας είναι να υποστηρίξουμε αυτή την παρουσία, αυτή τη ζωή, που συνδέεται άμεσα με το κίνημα και έμμεσα με την Εκκλησία. Πιστεύουμε ότι με αυτόν τον τρόπο θα διατηρηθεί μια παρουσία που μπορούν να συναντήσουν και να επιλέξουν έτσι όπως συνέβη σε μας». Αυτό το δηλώνει ένας άνθρωπος που κατάλαβε τη σημασία αυτού που ζούμε μαζί.

Ένα νεαρό ζευγάρι νεόνυμφων γράφει το εξής: «Η απόφαση να προσχωρήσουμε στο κάλεσμα του Κυρίου γεννήθηκε και αναπτύχθηκε εντός μιας πορείας πίστης που διανύουμε μαζί εδώ και χρόνια. Οι φίλοι του κινήματος αποδείχθηκαν θεμελιώδεις μέσα σ' αυτή την πορεία. Δίχως αυτή τη φιλία, που μας βοηθά αδιάκοπα να κοιτάμε τα ενδόμυχά μας, δηλαδή να ανακαλύψουμε ότι έχουμε μια ακατάπαυστη σχέση με το Μυστήριο, αυτό το βήμα θα ήταν αφάνταστο για μας. Εφόσον είμαστε ευγνώμονες γι'

αυτό που συναντήσαμε, θέλουμε να συμβάλουμε στην ανάπτυξη του κινήματος ευχόμενοι να μπορούν και άλλοι άνθρωποι να περιβληθούν από την ίδια χάρη που κατέκτησε εμάς. Γι' αυτό επιθυμούμε να κάνουμε μια προσφορά που να μπορεί να υποστηρίξει τις ανάγκες και τις προθέσεις του κινήματος».

Υπάρχουν άνθρωποι που είναι ευγνώμονες, γιατί μετά από διάφορες δυσκολίες μπόρεσαν να τελειώσουν μια σχολή. Άλλοι έκλεισαν τα εξήντα και κατέθεσαν ένα ποσό για τις αποστολές μας, «ώστε οι άνθρωποι στον κόσμο να γνωρίζουν και να αγαπούν περισσότερο το Χριστό». Υπάρχει μια κοινότητα της Αδελφότητας που κατέθεσε ένα σημαντικό ποσό επ' ευκαιρία της πεντηκοστής γαμήλιας επετείου ενός ζευγαριού της κοινότητας, «ως ένδειξη ευγνωμοσύνης για την καθημερινή ανακάλυψη της ενσαρκωμένης Παρουσίας στη ζωή τους, που μεταμορφώνει τις ημέρες και το χρόνο».

Τέλος, μας εντυπωσίασε ένας φίλος που τηλεφώνησε στη γραμματεία της Αδελφότητας λέγοντας ότι φέτος είναι η πρώτη χρονιά που δεν μπορεί να έρθει στις Ασκήσεις για λόγους υγείας. Θέλησε όμως να συμμετάσχει όπως μπορούσε, γι' αυτό κατέθεσε μια μεγάλη χρηματική ποσότητα σε συνδυασμό με το προβλεπόμενο ποσό για τις «Ασκήσεις».